

İSPANYA'DA VATANSIZLIK SORUNU: ROMANYALI VE BATI SAHRALI
VATANSIZ ÇOCUKLAR VAKALARININ ANALİZİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TOBB EKONOMİ VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ

İREM ABİŞ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AĞUSTOS 2022

Bu Yüksek Lisans Tezinin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm koşulları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Serdar SAYAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Müdürü

Bu çalışmayı okuduğumu ve çalışmanın kapsam ve içerik olarak Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı'nda bir Yüksek Lisans Tezi olabilecek yeterlilikte olduğuna kanaat getirdiğimi onaylıyorum.

Yüksek Lisans Tezi Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Kadir Aydın GÜNDÜZ
(TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler)

Yüksek Lisans Tezi Jürisi Üyeleri

Dr. Öğr. Üyesi Nazlı ŞENSES ÖZCAN
(Başkent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler)

Dr. Öğr. Üyesi Gülriz ŞEN
(TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler)

Yüksek Lisans Tezi içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

İrem ABİŞ

ÖZ

İSPANYA'DA VATANSIZLIK SORUNU: ROMANYALI VE BATI SAHRALI VATANSIZ ÇOCUKLAR VAKALARININ ANALİZİ

ABİŞ, İrem

Yüksek Lisans, Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi K. Aydın GÜNDÜZ

Devletin birey haklarının sağlayıcısı olduğu bir ortamda herhangi bir devlete mensup olmamak, temel insan hakları ihlallerini de beraberinde getirir. Bu durum sosyal bilimlerce vatansızlık kavramı ile incelenir. Bu tezde, sorunun önlenmesi ve azaltılması konusunda Vatansızlık Endeksinde yapılan olumlu değerlendirmeler nedeniyle İspanya özelinde bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada, İspanya'da aslında vatansızlığa ilişkin kuşatıcı bir çözüm sürecinin işlememiş olduğu tespit edilmiştir. Bu ikilemli durumu anlamak ve açıklamak için, vatansızlık sorunu yaşayan Romanyalı ve Batı Sahralı göçmen çocuklar karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Vatansızlık, vatandaşlık politikalarında yapılacak düzenlemelerle doğrudan doğruya bağlantılıdır ve vatandaşlık politika yapımı süreçlerini incelemeyi gerekli kılmaktadır. İspanya özelinde karşılaştırmalı olarak incelenen iki vaka, vatansızlık sorununa ilişkin çözüm süreçlerinin nasıl ve neden farklılık gösterdiğini ve farklı sonuçlar ürettiğini anlama imkânı sunmaktadır. Çalışma, vakaların politika değişim süreçlerini karşılaştırmada esas aldığımız Çoklu Akış Teorisinin önemli iki bileşeni olan "Politika Girişimcisi" ve "Politika Penceresi" unsurlarının farklı politika çıktıları oluşmasında etkili olduğunu ortaya koyar. Özetle, Romanyalı çocuklar vakasında iki unsurun etkin olup süreci başarıya götürdüğü; Batı Sahralı göçmen vatansızlar vakasında ise bu iki kavramdan birinin yüklenicisi olacak kişi ya da kurumların eksikliği nedeniyle çözümsüzlüğün devam ettiği görülür.

Anahtar Kelimeler: Vatansızlık, İspanya, Vatandaşlık Politikaları, Politika Analizi

ABSTRACT

STATELESSNESS IN SPAIN: CASE ANALYSIS OF STATELESS ROMANIAN AND WESTERN SAHARAN CHILDREN

ABİŞ, İrem

Master of Arts, International Relations

Supervisor: Assistant Prof. K. Aydın GÜNDÜZ

In a context where the state is the sole provider of individual rights, not being member of any state brings along fundamental human rights violations. It has been studied in social sciences within the concept of statelessness. This thesis conducts a study on Spain which is evaluated very positively in Statelessness Index on the prevention and reduction of the problem. Nevertheless, the study demonstrates that there is actually no holistic revolutionary effort in Spain regarding statelessness. To clarify the ambiguity and its causes, stateless children from Romania and Western Sahara origin were chosen for a within case analysis. Statelessness is directly linked to the regulation of citizenship policies, which necessitates to analyze the citizenship policy-making process. The case comparison gives an opportunity to understand how and why these two policy processes related to the statelessness problem end up with different outcomes. The study shows that two vital components of the Multiple Stream Framework that we use to compare the policy change processes, which known as "Policy Entrepreneur" and "Policy Window" are effective in the formation of different policy outcomes. While in case of Romanian children, these two factors were effective and led the process to success, for Sahrawis the status quo persists due to the lack of people or institutions who will be the advocator of policy-change.

Key Words: Statelessness, Spain, Citizenship Policy, Policy Analysis

TEŞEKKÜR SAYFASI

Tezin yazımı için geen sürede gösterdiği özveri ve anlayıŐla yardımlarını esirgemeyen tez danıŐmanım Sayın Aydın Gündüz'e, hayatta kendimi Őanslı hissetmemi sağlayan çok kıymetli aileme ve canım Ekin ve Deniz'e çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL SAYFASI.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR SAYFASI.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
BÖLÜM I GİRİŞ.....	1
BÖLÜM II LİTERATÜR TARAMASI.....	11
2.1. Politika (Siyasa) Değişim Kuramları	13
2.1.a. Kesintili Denge Teorisi	14
2.1.b. Çoklu Akış Teorisi	16
2.1.c. Savunucu Koalisyon Çerçevesi	18
2.2. Vatandaşlık Politikalarında Değişim.....	19
2.2.a. İmparatorluk Mirası ve Tarihsel Arka Plan.....	19
2.2.b. Millet ve Milliyetçilik Anlayışları	21
2.2.c. Sağ ve Sol Ekseninde Siyasal İdeoloji	22
2.2.d. Politik Ekonomik Faktörler.....	23
2.2.e. Küresel Etkiler: Yükselen Normlar ve Değerler	24
2.2.f. Sınır Ötesi Hareketlilik ve Göç Etkisi	25
2.3. Vatansızlık Sorunu	26
2.3.a. Çocukluk Dönemi Vatansızlık Sorunu.....	30
BÖLÜM III İSPANYA'DA VATANSIZLIK VE VATANDAŞLIK: TARİHSEL ARKA PLAN VE KURUMSAL ÇERÇEVE.....	35
3.1. İspanyol Vatandaşlık Yasaları.....	36
3.1.a. İspanya'da Vatandaşlık Yasalarının Dönüşümü ve Değişimin Gündeme Gelmesi.....	37
3.1.b. Güncel İspanyol Vatandaşlık Yasası.....	46
3.2. İspanya'da Vatansız Yetişkin ve Çocuklar	48
3.3. İspanya'da Vatansız Kişileri Etkileyen Yasal Düzenlemeler	50

3.3.a. Vatansız Kişilere Yasa Tekliflerinde Yer Verilmesi.....	52
BÖLÜM IV ROMANYALI ÇOCUKLAR VAKASI.....	57
4.1. Romanya'nın AB Üyeliği ve Kısıtlayıcı Göç Politikaları.....	58
4.2. Uluslararası Evlat Edinme Politikası ve Sonuçları	62
4.3. İspanya'da Vatandaşlığı Bulunmayan Romanyalı Çocuklar	66
4.4. Kingdon'ın Çoklu Akış Modeli Çerçevesinde Romanyalı Çocuklar Vakasının İncelenmesi	74
BÖLÜM V BATI SAHRALILAR VAKASI.....	77
5.1. Batı Sahra'nın Kolonileşme Tarihi	78
5.2. Batı Sahra'daki Vatansızlık Durumu	80
5.3. İspanya'da Batı Sahralı Vatansız Yetişkin ve Çocuklar	81
5.4. İspanya'da Batı Sahralıların Vatandaşlığı Hakkında Politika Süreçleri	83
5.5. Batı Sahralıların Vatandaşlık Sorununun Çözüksüzlüğü ve Çözüksüzlüğün Nedenleri	87
5.6. AB'nin Batı Sahra Sorunu Karşısındaki Tutumu Üzerine.....	92
BÖLÜM VI SONUÇ.....	97
KAYNAKÇA	107

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. İspanya’da 2019-2020 yılları göçmen dağılımı (INE 2020).....	48
Tablo 4.1. Çoklu Akış Teorisine Göre İspanya’da Romanyalı Çocuklar için Politika Süreci.....	73

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB : Avrupa Birliği
- AP : Avrupa Parlamentosu
- BM : Birleşmiş Milletler
- BMGK : Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
- BMMYK : Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
- CRC : Convention on the Rights of the Child (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme)
- DGRN : Dirección General de Registros y del Notariado (Siciller ve Noterler Genel Müdürlüğü)
- FADES : Asociación Familias De Acogida De España (İspanyol Koruyucu Aileler Birliği)
- ICCPR : International Covenant on Civil and Political Rights (Medeni Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme)
- ICERD : International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme)
- ICJ : International Court of Justice (Uluslararası Adalet Divanı)
- ILC : International Law Commission (Uluslararası Hukuk Komisyonu)
- IU : Izquierda Unida (Birleşik Sol)
- MINURSO: Mission des Nations Unies pour l'organisation d'un Référendum au Sahara Occidental (Batı Sahra Referandumu için Birleşmiş Milletler Misyonu)
- NATO : North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik İş birliği Örgütü)
- PCE : Partido Comunista de España (İspanya Komünist Partisi)
- PP : Partido Popular (Halk Partisi)
- PSOE : Partido Socialista Obrero Español (Sosyalist İşçi Partisi)
- SDAC : Sahara Demokratik Arap Cumhuriyeti
- SDP : Statelessness Determination Procedure (Vatansız Kişilerin Belirlenmesine İlişkin Prosedür)

BÖLÜM I

GİRİŞ

“Vatansız kişi, hiçbir devlet tarafından hukukunun işleyişi içerisinde vatandaş olarak sayılmayan kişidir” (BM Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme 1954). Vatansızlık, Birleşmiş Milletlerce tasarlanan 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannameesi tarafından "Herkesin bir vatandaşlık hakkı vardır. Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlıktan çıkarılamaz ve vatandaşlığını değiştirme hakkından mahrum bırakılamaz." ifadesiyle yasaklanmış olsa da güncel olarak vatansızlık sorununa bakılacak olursa sorunun çözülemediği ve hatta katlanarak günümüze ulaştığı görülmektedir (Universal Declaration of Human Rights). Sayıları tespit edilebilen, vatansız durumda yaklaşık 12 milyon kişinin bulunduğu, ancak bu verilerin sistematik bir araştırma sonucunda çok daha yüksek olduğunun ortaya çıkacağı öngörülmektedir (UN News 2018). Vatansız durumdaki bireylerin 12 milyon denerek sayılara indirgenmesi yerine, halihazırda BM tarafından tanınan çok sayıda devletin 12 milyon nüfusu olmadığı düşünülerek, vatansız nüfusun bir ülke nüfusu kadar ya da çoğu ülkenin nüfusundan daha kalabalık olduğu anlaşılmalıdır. Postmodern bir dönemde ve insan haklarının söylemsel düzeyde küresel norm olarak ele alındığı bir ortamda en temel insani haklara ulaşmakta sorun yaşayan ve çoğu hakkın ihlaline maruz kalan 12 milyon bireyin bulunması dikkate değer ve irdelenmesi gereken bir konudur.

Avrupa Birliği ve BM tarafından desteklenen, Avrupa'daki ülkelerin vatansız insanları nasıl koruduğunu ve vatansızlığı önlemek ve azaltmak için çabalarını

değerlendiren Vatansızlık Endeksi (Statelessness Index), Avrupa kıtası için sistemli bilgiye ulaşmak adına oldukça elverişli bir kaynak olmuş ve bu çalışmada önemli bir yer almıştır. Endekste uluslararası ve bölgesel anlaşmalara taraf olmak ve ulusal yasalara uyarlanması, vatansız kişilerle ilgili verilerin toplanması, vatansız kişilerin belirlenmesi ve vatansızlık statüsü kazanabilmeleri, cezai yaptırımlara maruz kalma sıklıkları -temelde tutukluluk hali- ve vatansızlığın önlenmesi ve azaltılması gibi beş ana başlık üzerinden devletlerin konu hakkındaki durumlarının değerlendirmelerine ulaşılabilmektedir (Statelessness Index). Endeksten alınan verilere göre İspanya, Avrupa kıtasında vatansızlığın önlenmesi ve azaltılması konusunda en iyi değerlendirmeye sahip ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Önleme ve azaltma başlığı altında İspanya, vatansız olarak doğmama, vatansız kişilerin evlat edinilebilmesi ve vatandaşlık kazanması, ius soli (doğum yeri esaslı vatandaşlık) ve ius sanguinis (kan bağıyla vatandaşlık) uygulamaların bulunması, vatandaşlıktan çıkarmanın uygulanmaması, her çocuğa zorunlu doğum kaydı yapılması ve benzeri vatandaşlık hakkı edinebilmeye alakalı alt başlıkların tümünde oldukça pozitif bir değerlendirmeye sahiptir. İlk bakışta endekste veriler doğrultusunda İspanya'nın vatansız kişilerin vatandaşlık edinebilmeleri konusunda oldukça gelişmeci olduğunu ve vatandaşlık yasalarında da bunu gözlemlemenin mümkün olacağını ummak anlamlı görünmektedir. Öte yandan, dünya üzerindeki bilinen sayıca en büyük vatansız gruplardan biri olan Batı Sahralıların İspanya ile olan -kolonyal- tarihsel bağları, yaklaşık 40 yıldır çözülemeyen bir vatansızlık sorunuyla karşı karşıya olmaları ve İspanya'nın halen BM tarafından Batı Sahra'da yönetici güç olarak kabul ediliyor olması, Vatansızlık Endeksinin değerlendirmesiyle tutarsız ve ona zıt bir görüntü sunmaktadır. Çalışmada İspanya'nın vatansızlığın azaltılması ve önlenmesi

konusunda (Vatansızlık Endeksi ve Batı Sahralılar arasında) görülen ikilemler barındıran durumu incelenmek istenmiştir. İspanya ile alakalı olan vatansızlık hakkındaki bu değerlendirme için en doğru seçimin İspanya içerisinde karşılaştırmalı vaka çalışması olacağı düşünülmüş ve bu doğrultuda iki önemli vaka ele alınmıştır. İspanya'daki vatansızlığın göç kökenli olmasından dolayı göçmen ve vatansız durumda olan, oldukça yakın bir tarihte sorunun farkına varılarak gündem oluşturan iki büyük grup, Batı Sahralı ve Romanyalı göçmen çocuklar vaka olarak seçilmiştir. Batı Sahralılarla birlikte incelenmek için Romanyalı çocukların seçilmesinde Endekste İspanya'da vatansızlığın azaltılması ve önlenmesi başlığı altında bir başarı hikayesi olarak Romanyalı çocukların İspanya'da vatandaşlık kazandıklarına yapılan vurgu etkili olmuştur. Belirtildiği üzere hem endekste görülen İspanyol vatandaşlık yasalarının vatansızlığın azaltılması açısından pozitif değerlendirilmesi hem de Romanyalı çocuklar için olumlu adımların atılması, Batı Sahralılar için neden aynı önlemlerin uygulanamadığı sorusunu beraberinde getirmektedir.

Vatansızlık konusunun devletler düzeyinde çalışılması için Vatansızlık Endeksi nesnel bir değerlendirme, dolayısıyla da etkili bir vaka seçimi mesnedi sunar. Ne var ki endeksin tezin tasarım dönemi itibariyle kapsamının sınırlılığı nedeniyle, çıkarım yapmaya elverişli, ülkeler arası kıyasa dayalı bir tasarım yapılamamıştır. Bu nedenle çalışmanın analiz birimi İspanya içerisindeki vatansız topluluklar olarak belirlenmiştir. Seçilen iki vaka da İspanya'ya göç yoluyla ulaşmaları ve hukuki (de jure) vatansız olmaları yönünden benzerlik gösterir. Aynı zamanda iki vakanın birbirinden ayrıştığı çok sayıda nokta mevcuttur. Batı Sahralıların nicelik olarak Romanyalı vatansız kişilerden daha büyük bir topluluğu oluşturması ve Batı Sahra'da, Romanyalı çocuklar için konunun müzakere edilebileceği bir taraf devletin

bulunmaması dikkate değer farklılıklardır. İki vakanın tam bir Olabildiğince Benzer Sistemler Tasarımı (OBST) veya Olabildiğince Değişik Sistemler Tasarımına (ODST) elverişli olduğunu söylemek bu anlamda mümkün değildir. Ancak çalışmada hedeflenen, birbirinden politika süreci çıktıları açısından farklılaşan iki vaka ile, ulusal siyasal kurumlar, yapısal koşullar ve zaman gibi ortak değişkenlerin olduğu zeminde bir devletin vatansızlık politikalarına dair süreçlerinin nasıl farklı sonuçlandığını açıklamaktır. Değişken odaklı ve genelleştirilebilir bir analiz yerine süreç odaklı bir analizin çalışmanın genelinde hâkim olduğu söylenebilir.

Vatansızlık, devletlerin düzenleme yapabilecekleri alanlardan vatandaşlık politikaları içerisinde ele alınan bir konu olması nedeniyle, özelde vatandaşlık politikalarından ve genelde politika yapım süreçlerinden etkilenmektedir. Her siyasa değişim süreci sorunun tespitiyle başlar. Vatansızlığın sorun olarak belirlendiği bir ortamda politika sürecine girilir ve bu süreç başarıyla tamamlanırsa vatandaşlık yasalarında bir değişim gözlemlenir. Ele alınan vakalardan, kısa sürede vatandaşlık alabilen Romanyalı çocuklar için politika sürecinin olumlu işlediği, Batı Sahralılar için ise politika sürecinin başarıyla sürdürülemediği ve bunun sonucunda vatandaşlıkları olmadan yaşamaya devam ettikleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu ayrışma sayesinde, İspanya içerisinde seçilen iki vakada, iki benzer durumun çözümüne yönelik politika sürecinin hangi yönlerden benzer ya da farklı işlediği ve hangi nedenlerden ötürü iki vakanın politika süreçlerinin farklı sonuçlandığını inceleme imkânı buluyoruz.

Politika sürecini ele alan teoriler genelde benzer politika süreci basamaklarını takip ediyor olsa da süreci incelerken dahil ettikleri birey ve unsurlarla birbirlerinden farklılaşırlar. Bu çalışmada ele alınan iki vakanın politika süreçlerini açıklamaya en

yetkin teorik çerçeve, literatürde politika yapım-değişim süreçlerine en kapsamlı açıklamayı getirdikleri bilinen üç teori içinden Kingdon'ın Çoklu Akış Teorisi olmuştur. Teoride politika süreci üç temel basamakta; sorunun tespiti, sorunun çözümüne yönelik görüşlerin birikimi ve en uygun görüşün belirlenmesi olarak ilerlerken, sürecin başarısı açılan bir “Politika Penceresinde”, bir aktörün “Politika Girişimcisi” rolünü etkili şekilde üstlenmesiyle sağlanmaktadır. İspanyol vatandaşlık yasalarındaki değişim sadece seçilen vakalar için değil genel olarak vatandaşlık yasasında değişimi gerektiren tüm sorunlar için Çoklu Akış Teorisinde çizilen çerçeveye uygun görünmektedir. 2007 yılında göçmen İspanyolların ve 2015 yılında Sefaradların vatandaşlığı için yapılan yasal düzenlemeler, sorunun basın ve kamuoyunda gündeme gelmesinin ardından ivedilikle parlamentoda görüşülerek sonuca ulaştırılmış ve yürürlüğe konmuştur. Benzer süreç Romanyalı çocuklar için de işlemiş ve sorunun gündeme gelmesinin ardından yaklaşık üç aylık bir sürede çözüme ulaştırılmıştır. Diğer iki teoriden Baumgartner ve Jones'un geliştirdiği Kesintili Denge Teorisi, politikada zaman içerisinde tek tek dikkate değer olmayan, adım adım değişikliklerin yapıldığı, büyük değişimlerin ise nadiren görüldüğünü savunduğu süreç tasviriyle İspanya'da vatandaşlık politikaları için işleyen politika sürecine taban tabana zıt bir modelden söz eder. Savunucu Koalisyon Çerçevesi ise bireylerin inanç ve değer yargılarında süreç içerisinde meydana gelecek değişimlere yaptığı vurguyla İspanya özelinde yeterli açıklamayı sunmamaktadır.

Çalışmada vatansızlık sorunundan mustarip Romanyalılar için politika sürecinin olumlu, Batı Sahralılar için ise olumsuz sonuçlandığı düşünülerek yola çıkılmış ve bu doğrultuda politika süreçlerini Çoklu Akış Teorisinde sunulan çerçeve ile inceleyerek farklı sonuçlanmasının arkasında yatan neden açıklanmak istenmiştir.

Sonuç olarak, Kingdon'ın politika değişimine yönelik teorik çerçevesi esas alındığında görülen şudur; iki vakanın politika sürecindeki farklılaşma/ayırışma, politika girişimcisi ve politika penceresi kavramlarına hizmet edecek kişi ve kurumların sürece müdahil olup olmamalarıyla bağlantılıdır. Romanya vakasında bu iki unsur sorunsuz şekilde sürece katılarak görevini yerine getirirken, Batı Sahralılar için politika süreci basamakları arasında geçişi kolaylaştıracak bu iki hayati unsurun tümüyle etkisiz kaldığı anlaşılmaktadır.

Süreçlerin analizi üzerinden, çözümün nasıl mümkün olduğunu ortaya koymaya çalışan bu çalışmada, kamu politikalarındaki değişime yönelik süreci açıklayan teorilerin yanı sıra vatandaşlık politikalarındaki değişimi ele alan teorilere de yer verilmiştir. Zira bu teoriler, süreçte etkili olabilecek değişkenlerin tespitine olanak tanımaktadır. Vatandaşlık yasalarındaki değişim hakkındaki literatür ve literatürde önemli bir yer tutan belli başlı teoriler vatandaşlık yasalarında iki olası yönde değişim olabileceğine vurgu yapmaktadır. Bu teorilere göre vatandaşlık yasasında görülen değişiklikler ya daha kapsayıcı ya da daha dışlayıcı vatandaşlık politikalarına ulaşılmasıyla sonuçlanır. Değişimin doğrultusunu/yönünü belirleyen faktörler olarak ülkelerin tarihsel arka planları, millet ve milliyetçilik anlayışları, sağ ya da sol ideolojiyi benimseyen hükümetlerinin olması, politik ve ekonomik faktörler, evrenselleşen normlar ve göç akışlarının yönü gibi etkenler incelemeye alınmaktadır. Ele alınan iki vakada, politika sürecinin işleyişini değerlendirmenin haricinde vatandaşlık yasalarının -kapsayıcı ya da dışlayıcı- değişimini belirli nedenlerle açıklayan bu teoriler de değerlendirilmiştir. Zira, bir kamu politikası olarak vatandaşlık politikalarında görülecek değişime dair politika sürecini açıklayan teoriler kadar, vatandaşlık yasalarında değişimin nedenlerini açıklayan teorilere de

ihtiyaç duyulacaktır. Genel politika değişimi teorileriyle yalnızca kamu politikasının süreç içerisinde hangi şekilde kolaylaştığını ya da engellerle karşılaştığını öğrenebilirken, vatandaşlık politikalarındaki değişimi belirli bir nedensellikte açıklayan teoriler vasıtasıyla, hangi koşulların sağlanmasının vatandaşlık politikalarının değişimine imkân tanıdığını anlayabiliriz. Vatandaşlık yasalarında kapsayıcı ya da dışlayıcı değişimler neden oluyor sorusuna yanıt vatandaşlık yasası hakkındaki teorilerden, vatandaşlık yasalarında değişim nasıl oluyor sorusunun yanıtı ise genel kamu politikası değişim teorilerinden alınabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, genel politika değişim sürecini anlatan teoriler bize nasıl sorusunun yanıtını verirken, vatandaşlık yasalarında değişimi anlatan teoriler bize neden sorusunun yanıtını vermektedir.

Çalışmanın nihayetinde, Çoklu Akış Teorisi ile analiz edilen süreçlerde Romanyalı çocuklar için politika girişimcisi ve politika penceresinin bulunmasından dolayı çözüm, Sahralı çocuklar için ise sürecin yine teoride oldukça büyük bir önem atfedilen aynı iki unsurun eksikliği dolayısıyla çözümsüzlük olduğu tespit edilmiştir.

Vatandaşlık yasalarında çift yönlü olası değişimleri nedenleriyle açıklayan teoriler göz önüne alındığında, literatürde vatandaşlık yasalarını bir bütün olarak gören tüm bu teorilerin aslında İspanya'daki gibi tercihli ve gruplara göre farklılaşan vatandaşlık yasası maddelerini açıklamaya elverişli olmadığı sonucuna ulaşıyoruz. Bu teorilerden birinde yer verilen kolonyal geçmişi olan ülkelerin daha kapsayıcı vatandaşlık politikaları olacağı yönündeki görüş, İspanyol vatandaşlık yasalarında Ekvator Ginesi, Andorra, Filipinler vb. gruplara uygulandığı ancak genel geçer olarak kolonyal bağların bulunduğu tüm gruplara örneğin Batı Sahralılara uygulanmadığı gerçeği ele alınarak düşünölmelidir. Çalışmanın sonunda, literatürde gördüğümüz

vatandaşlık yasalarının bütüncül olarak yorumlandığı teoriler kadar, bir ülkenin vatandaşlık yasalarının benzer gruplara neden farklı vatandaşlık uygulamaları getirdiği sorusuna yanıt verecek türden teorik çalışmalara da gerek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Kısaca, tercihli yaklaşımların olduğu bir İspanyol vatandaşlık siyasa yapımını göz ardı etmemek ve teorilerin yegâne nedenler yerine daha kompleks ve daha çok unsuru göz önüne alan açıklamalar getirmesinin İspanya ve İspanya benzeri vakalarda önemli olduğu çıkarımı yapılabilecektir.

Çalışmada esas olarak makale, kitap bölümleri ve sivil toplum kuruluşu raporları gibi ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır, vakaların oldukça güncel konulardan seçilmesi nedeniyle de gazete haberleri, sürecin temel dinamiklerine ve köşe taşlarına ışık tutan kaynaklar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Aynı zamanda birincil kaynaklar olarak Uluslararası Sözleşme ve Belgeler, İspanyol Resmî Gazetesi ve Parlamento tutanaklarından, (İspanyol Parlamento Resmi Bülteni) yararlanılmıştır. Çalışma altı bölümde ele alınacaktır. Amaç ve çalışmanın önemine değinilen, çalışma hakkında genel bir perspektif sunulan bu birinci bölümün ardından kamu politikalarında değişim süreçlerini ve vatandaşlık yasalarındaki değişime etkili olan muhtemel etkenleri inceleyen teorik yaklaşımlara ikinci bölümde değinilecektir. Çalışmanın kavramsal açıdan temelini oluşturan "Vatansızlık" konusu da ikinci bölümde vatansızlık nedir sorusundan başlayarak devletlerin gözünde vatansızlık, çocukluk döneminde vatansızlık ve olası çözüm yolları noktasına kadar literatürdeki açıklamalar vasıtasıyla detaylandırılarak ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ülke içi karşılaştırmalı analize imkân tanıyan İspanya, vatansızlık meselesiyle olan ilişkisi, vatandaşlık yasaları ve belirli gruplar için olan tercihli yaklaşım ve uygulamalar, vatansız birey ve çocukları etkileyen yasal düzenlemeler gibi çeşitli açılardan

değerlendirilmektedir. Dördüncü bölüm Romanyalı vatansız çocuklar vakasının arka planında yatan nedenler, sorunun tespiti ve çözüme yönelik politika süreci, sürecin sonucunda edinilen kazanımlar ve nihayetinde politika sürecinde etkili olan faktörlerin Kingdon'ın politika süreci modeliyle değerlendirilmesini içermektedir. Batı Sahra'nın kolonileşme tarihi, İspanya'yla olan tarihi ilişkisi, Batı Sahralıların vatansız durumda bulunmalarının nedenleri, İspanya'da vatandaşlık kazanmalarına yönelik politika süreci ve sürecin olumsuz sonuçlanmasına etkisi olan unsurların Kingdon'ın Çoklu Akış teorik çerçevesiyle incelenmesi gibi konular ise beşinci bölümde ele alınacaktır. Altıncı ve son bölümde ise iki vakada politika süreçlerindeki farklılıkların ve bu farklılıklara neden olan unsurlar; çalışmanın bulgularının önemi ve kısıtları ile birlikte tartışılmıştır.

BÖLÜM II

LİTERATÜR TARAMASI

Devletler tarafından düzenlenmeye muhtaç konuların, siyasa yapım süreci geçirerek kamu politikasına dönüşmesi söz konusudur ve konuların zaman içerisinde gelişen ya da değişen doğası gereği siyasa değişimiyle desteklenmesi gerekmektedir. İçerisinde bulunan siyasal, sosyal, ekonomik ve çevresel durum değişikliğe uğradıkça yeni siyasal düzenlemelere duyulan ihtiyaç da artmaktadır. Yoğun göç hareketlerinin olduğu dönemlerde vatandaşlık ve göçmenlik yasasında değişikliğe gidilmesi bunu destekler. En yakın zamandaki örneklerden 2015 Avrupa Mülteci Krizi, çoğu Avrupa ülkesinin göç ve vatandaşlık yasasında değişikliğe gitmesiyle sonuçlanmıştır. Yani kısaca konjonktürel değişimlere cevaben siyasa değişimlerinin görülmesi olasıdır.

Vatansızlık konusu da aslında İkinci Dünya Savaşı yıllarından itibaren var olmasına rağmen, yıllar içerisinde artan göçmenlik olgusuyla gereken dikkati çekmiştir ve ulusal yasalar içerisinde yeterince düzenlenmeyen bu konunun koşullar gereğince düzenlenmesini gerektirmiştir. Yine de devletlerin doğrudan üzerinde durdukları bir alan olduğunu söyleyemediğimiz vatansızlık konusunda, atılacak bir adım varsa ancak siyasa -ve özellikle vatandaşlık siyasası- değişimiyle mümkün olacaktır. Bu nedenle politika değişikliği literatürüne referansla dönüşüm mekanizmasının ne olduğunu, nasıl anlamlandıracağımızı ortaya koyacak teorik çerçeveleri incelemeye başlıyoruz. Daha sonra vatansızlığın bir sorun olarak, devletlerin kendi düzenleme alanlarındaki vatandaşlık politikalarına tekabül etmesi,

vatandaşlık politikasında yapılacak olan değişikliklerle açıklanabilir olduğundan vatandaşlık politikalarının nasıl şekillendiği ve dönüştüğü ile ilgili literatüre bakıyoruz. Son olarak vatansızlık meselesinin tanımlanmasına ve giderilmesine yönelik yapılan çalışmaların incelendiği bir bölümle tamamlıyoruz. Literatürü siyasa değişimine dair teoriler, vatandaşlık yasalarının dönüşümüne dair teoriler ve vatansızlığın tanımlanması ve giderilmesi olmak üzere üç başlık altında inceleme olanağı buluyoruz.

Modern zamanlarda kamu politikaları bireyin yaşayışını ve kamudaki işleyişi düzenler ve şekillendirir. Kamu politikalarının oluşumu, uygulanışı ya da zaman içerisindeki değişiklikleri bu nedenle analiz edilmeye değer görülmektedir (Anderson 2003, 1). Analiz doğrultusunda incelenmesi gereken unsurlar burada önem kazanır. Knill ve Tosun yönetim/hükümet şekli (*polity*), siyaset (*politics*), politika (*policy*) gibi ayrıştırılması güç olabilen kavramlar arasındaki farklılıklara değindikleri çalışmasında; hükümet şeklinin siyasal sistemdeki kurumsal yapıyı, siyasetin ise siyasal parti bölünmeleri veya yasama organlarındaki oy verme davranışlarını ve siyasal süreci temsil ettiğini belirtir. Kamu politikası için ise ana malzemesinin politikalar olduğunu ve süreç ya da kurumlardan ziyade siyasal sistemdeki çıktılara eğildiğini belirtir. Ancak anlamsal ve görevsel farklılıklara rağmen kamu politikalarının incelenmesinin hükümet şekli ve siyasetten bağımsız düşünülmemeyeceğini hatta ülkeler arasında görülen farklılıkları ya da politika değişikliklerini açıklamada hayati olduklarına vurgu yapar (Knill ve Tosun 2020, 3-4).

Knill ve Tosun politika süreci olarak adlandırılan döngünün temel teorik yaklaşımlarda dört bileşenden oluştuğunu vurgular. Bunlar sırasıyla; (i) sorunun

tespiti, tanımlanması ve gündeme gelmesi, (ii) politikanın oluşturulması/geliştirilmesi ve benimsenmesi, (iii) uygulanması ve (iv) değerlendirilmesidir (Knill ve Tosun 2020, 7). Döngünün ilk adımı olan problemin gündeme gelmesi ve sırasıyla, belirlenen problemin çözümünün ortaya atılması, bir politika olarak kabul edildikten sonra uygulamaya geçilmesi ve uygulamanın sonucunda değerlendirilmesi ile süre giden bu politika sürecine doğrudan ve dolaylı olarak katılım gösteren unsurların göz önüne alınmasıyla ortaya çıkan politika değişimlerine dair açıklama getiren kuram ve çerçevelerden söz etmek mümkündür.

2.1. Politika (Siyasa) Değişimi Kuramları

Knill ve Tosun'un politika değişimi hakkındaki teoriler için yaptıkları sınıflandırmaya göre kurumların, yapının ve çıkarların rolüne dayanarak üçlü bir ayrımına gitmek söz konusudur (Knill ve Tosun 2020, 56,75,88). Baumgartner ve Jones tarafından geliştirilen Kesintili Denge Teorisi kurumsal dönüşüm odaklıdır. Kingdon'ın Çoklu Akış Teorisi içinde bulunulan yapısal koşullara, Sabatier ve Weible tarafından geliştirilen Savunucu Koalisyon Çerçevesi ise bireylerin değerleri ve faydalarına büyük anlam yüklemesinden dolayı çıkar odaklı görülür. Rasyonel unsurlara en çok vurgu yapılan teori anlaşılacağı üzere ani olmayan, birikimli bilgiye dayanan, uzun zaman içerisinde kurumsal değişimlerin yaşandığına değinen Kesintili Denge Teorisi iken, Sabatier ve Weible'ın bireylerin hesaplarından ziyade, benimsedikleri değerlerdeki değişimlere odaklandıkları teorik yaklaşımları rasyonaliteyi görece daha geri plana atar. Kingdon'ın teorisi ise siyasal ve sosyal ortamdaki durum ve denge değişimini göz önüne almasıyla, rasyonaliteye verdiği ağırlık bakımından bu iki teorinin arasında konumlanır.

2.1.a. Kesintili Denge Teorisi

Baumgartner ve Jones ‘Kesintili Denge Teori’sini (*Punctuated Equilibrium Theory*), politika değişimlerinin nasıl meydana geldiğini açıklamak için istikrar ve dalgalanmayı ayrı şekilde ele alan teorik yaklaşımlara eleştiri olarak sosyal bilimler içerisinde uygulamayı hedeflemiştir (Baumgartner ve Jones 2009, 3). Kesintili Denge Teorisi’nde Baumgartner ve Jones, politika alanlarında statüko ile statükonun terk edilşinin birlikte değerlendirilmesi gerekliliğini vurgular. Teorik çerçevenin oluşumu için Herbert Simon’ın ‘Sınırlı Rasyonellik’ (*Bounded Rationality*) argümanından yararlanarak, Simon’ın ikili bir ayrıma gittiği; organizasyonların çalışma sistemini anlatan ‘Paralel İşleme’ (*Parallel Processing*) ve bireylerin çalışma sistemini anlatan ‘Seri İşleme’ (*Serial Processing*) kavramlarına ön kabul olarak başvurur (Baumgartner ve Jones 2009, 10). Simon’a göre organizasyonlar ile bireylerin çalışma sistemlerinde önemli bir fark vardır. Birey sınırlı rasyonelitesi dolayısıyla tek bir alanda çalışabilirken (serial processing); organizasyonlar, bünyesindeki bölümler sayesinde farklı alanlarda eş zamanlı çalışma (parallel processing) yürütebilirler. Baumgartner ve Jones’un geliştirdiği Politika İmgesi (*Policy Image*), Politika Ortamı (*Policy Venues*) kavramları da Simon’ın görüşleriyle harmanlanarak Kesintili Denge Modeli’nin işleyişinde önemli yer tutar. Baumgartner ve Jones’a göre, politika imgesi politika hakkındaki retorik olarak da düşünülebilir, bir bilgi ve duygu ürünü olarak kişiden kişiye değişir ve dolayısıyla farklı politika ortamlarında farklı imgelerin görülmesi mümkündür (Baumgartner ve Jones 2009, 24-25). Toplumda karar vermede etkili olan kişi ve grupların politika veya sorunları tartıştığı yere ise politika ortamı adı verilir. Teoriye göre bir politikanın farklı politika

ortamlarında tartışılması mümkündür ve politika ortamında tek bir çıkar ya da zıt çıkarlardan söz edilebilir (Baumgartner ve Jones 2009, 31). Ek olarak teoride Emmette Redford'un 'Alt Sistem Siyaseti' (*Subsystem Politics*) ve 'Makro Sistem Siyaseti' (*Macropolitics*) kavramlarına da vurgu yapılmaktadır (Baumgartner ve Jones 2009, 21). Redford'un politika alt sistemleri ve makro sistem kavramları, Baumgartner ve Jones'un modelinde alt ve üst kademe politika ortamları olarak değerlendirilir. Sorun odaklı ve farklı politika alanlarıyla ilgilenen, paralel işleyen bu sistemler politika alt sistemleri olarak tanımlanır. Modele göre alt sistem siyaseti politikada denge -istikrar- sürecinin yaşandığı ortamdır (Baumgartner ve Jones 2009, 19). Alt sistemde farklı çıkarları olan gruplar bulunmasına karşın içlerinden tek bir çıkarın galip gelmesi sonucunda yani tekelleşmenin olduğu durumlarda tekel kendisini çıkarlarını destekleyen tek bir politika görüntüsüyle özdeşleştirir, tekel konumunu ve çıkarlarının sürmesini hedefler ve bu nedenle konumunu sınyacak bir unsur ortaya çıkmadıkça politikada olası bir değişim mümkün olmayacaktır. Baumgartner ve Jones'a göre statükonun -değişimin olmaması- ve zaman zaman olan kademeli küçük değişimlerin her biri tekelleşen alt sistemlerden kaynaklı olup böyle bir sistemde politikada büyük değişimlerin yaşanması oldukça zor görünmektedir (True, Jones ve Baumgartner 2007, 159-160).

Baumgartner ve Jones'un modele dahil ettikleri bir diğer görüş Schattschneider'in "Çatışma Genişlemesi" (*conflict expansion*) anlayışdır ve kaybeden kişinin kendi görüşlerine yakın, destekçi bir kitle arayacağını ifade etmektedir (Baumgartner ve Jones 2009, 11). Tekelin sahip olduğu politika imgesinin karşısında kendi politika görüşü kaybeden ve durumu kendi lehine döndürmek isteyen kişi, modelde Politika Girişimcisi olarak adlandırılır (Baumgartner ve Jones

2009, 4). Bu kişi politikanın tartışılacağı, tekelin bulunduğu alt sistemden farklı bir politika ortamı arayışına girer. Girişimci, halihazırda olan politika imgesini manipüle edip değişimin aciliyetine değinerek yeni potansiyel politika imgesinin olabildiğince geniş kitlelere yayılmasını sağlar ve destek bulmayı hedefler (Baumgartner ve Jones 2009, 36). Farklı politika ortamlarında farklı imgeler benimsenebileceği için politikadaki tekelleşmiş durum gerekli koşullar sağlanabilirse kesintiye uğrar. Bunun için girişimcinin yeni bir ortam arayışı sonucunda uygun yeni bir politika ortamı bulması ve bu politika ortamına mensup kişileri konuyu ele almaya ikna etmesi gerekmektedir. Politikadaki değişim bu şekilde m¼mk¼n kılınabilir. Bunun nedeni yeni bir imge yaratılan politika konusunun ait olduğu paralel işleyen politika alt sisteminden kurtularak seri işlemenin olduğu makro sistem aşamasına ııkabilmesi ve makro sistemin gündeminde yer almasıdır. Manip¼lasyon, bu değişim s¼recinde değişim arayışındaki kişinin elindeki en önemli araıtır (Baumgartner ve Jones 2009, 20).

2.1.b. Çoklu Akış Teorisi

Politika alanlarında yaşanan değişimleri aııklamak için getirilen bir diğer yaklaşım John W. Kingdon tarafından geliştirilen Çoklu Akış (*Multiple Stream Framework*) kuramıdır. Teoride kullanılan üç akış, politikalarla bağlantılı sorunların nasıl ç¼z¼ld¼đ¼n¼, h¼k¼met gündeminde nasıl geldiklerini ve değiştiklerini, karar alıcıların seıtiği politikaların nasıl üretildiğini ve politikada değişikliklerin ne zaman gerıekleşebileceğine dair geliştirilmiştir (Kingdon 2014, 1-2). Bu çerıeveyle, birbirinden bağımsız üç akışın eş zamanlı uyum içinde olmasıyla yani birbirini tamamladıkları bir durumda, politika girişimcisi adı verilen kişi veya kişilerin bu

ortamı değerlendirebilmeleriyle değişim açıklanmaktadır (Kingdon 2014, 165). Kingdon'ın politika değişimine dair üç akışı sırasıyla; Problem Akışı (*Problem Stream*), Politika Akışı (*Policy Stream*) ve Siyaset Akışı (*Politics Stream*) olup, bu üç akış bir araya geldiği takdirde politika konusunun hükümet gündemine ulaşması ve çözüm yolunda harekete geçilmesi daha olanaklı duruma gelmektedir (Kingdon 2014, 20). Problem Akışı, herhangi bir politika alanında sorunların ortaya çıkışı ve sorunların çözülmesine dair talepleri temel alır. Vatandaşlardan karar alıcılara kadar herkesin burada sorunun belirlenmesinde katkısı olabilir. Politika Akışı, problem akışında belirlenen sorunların çözümlenmesine dair geliştirilen politika yapımını, Siyaset akışı ise karar alıcıların içinde buldukları siyasal ortamın karar almaya uygunluğunu ifade eder (Kingdon 2014, 87). Bu üç akışın, uyum içinde denk geldiği bir duruma ulaşmanın tümüyle rastlantısal ve ani olduğu belirtilir; dolayısıyla değişimin ne zaman geleceği teoride ön görülemezdir. Politika sürecindeki bu üç bağımsız basamağın denk gelmesine modelde Politika Penceresi (*Policy Window*) adı verilmiş ve politikada değişikliklerin yapılabileceği potansiyel ortam olarak değerlendirilmiştir (Kingdon 2014, 166). Modelde belirtilen Politika Girişimcisi (*Policy Entrepreneur*) kişinin rolü gereğince bu üç akışın denk geldiği ender durumu sezerek yani açılan politika penceresini kabiliyetleriyle politikanın değişimi adına gereken gündem yaratma/gündeme taşıma ve böylece politikada değişimin gerçekleşebileceği bir fırsat penceresine dönüştürebilmesi beklenir (Kingdon 2014, 194-195). Politika girişimcisi belirlenen sorunlara çözüm yolları sunar ve bunun gündemde yer alması için imkân ve kaynaklarını kullanır (Kingdon 2014, 198). Politika girişimcisinin teknik yetkinlikleri ve politika yapıcılara yakın konumu politika değişikliğinin gerçekleşmesinde belirleyici etkenlerdir (Kingdon 2014, 181).

2.1.c. Savunucu Koalisyon Çerçevesi

Politika değişimlerini açıklayan başka bir teorik yaklaşım Savunucu Koalisyon Çerçevesi (*Advocacy Coalition Framework*) adıyla bilinen, Sabatier ve Jenkins-Smith tarafından geliştirilen teorik çerçevedir. Teori, bireylerin fayda ve çıkar odaklı olmaktan ziyade benimsedikleri inanç ve normlar uyarınca politika alt sistemlerinde bulunan savunma koalisyonlarında yer aldıkları fikrine dayanır. Yaklaşımın temelinde alt sistemlere büyük anlam yüklenmiştir. Bu çerçeveye göre alt sistemler koalisyonlardan, koalisyonlar ise uzman kişilerden oluşur (Sabatier ve Weible 2006, 192). Politika yapımına katılan kişinin kendi inançlarını benimseyen ve destekleyen kitlelere ulaşmak isteyeceği kabul edilir. Benzer inançlara sahip kişiler aralarında koordinasyon gelişirse koalisyonların oluştuğu ve bu şekilde aynı politika alanında ve politika alt sisteminde inanç çeşitliliği dolayısıyla farklı koalisyonların ortaya çıktığı görülür (Sabatier ve Weible 2006, 196). Politika yapımının kompleks doğası gereği uzmanlaşmaya ihtiyaç duyulduğuna inanılır. Kısaca, teoride alt sistemler önemli birimler olduğu gibi buradaki kişilerin uzmanlaşmasının da önemi büyüktür. Uzman kişiler buldukları politika alt sistemi içerisindeki diğer koalisyonlardan güçlü ve politikanın belirlenmesinde etkili olabilmek adına mücadele içindedir (Sabatier ve Weible 2006, 192). Politika değişiklikleri alt sistemdeki koalisyonlar arası güç mücadelesinin farklı bir koalisyon tarafından kazanılmasıyla meydana gelebilmektedir veya kişilerin inanç sistemlerinde yaşanan değişiklikler politika değişiklikleriyle sonuçlanabilmektedir. Ayrıca kişilerin inançlarındaki keskin değişimlerin zor olduğu düşünülecek olursa politikaların değişikliğinin de zor olacağı sonucuna ulaşılır (Sabatier ve Weible 2006, 192-194). Politika alt sistemlerinde

davranış ve politika değişikliklerine neden olan dış sistemik faktörler olduğu da modelde belirtilir ve bunlar sosyoekonomik koşullardaki değişiklikler, kamuoyu görüşleri, hükümet koalisyonundaki değişimler ve politika kararları ve diğer alt sistemlerden kaynaklı değişiklikler olarak açıklanır (Sabatier ve Weible 2006, 193).

2.2. Vatandaşlık Politikalarında Değişim

Ülkelerin vatandaşlık politikalarında zaman içinde görülen değişimin nedenlerini açıklamak için literatürde öncelikle değişimin yönü hakkında tanımlamalara gidilmiştir. Vatandaşlık politikaları, kapsayıcı ya da daha sınırlayıcı/kısıtlayıcı yönde değişim gösterebilmektedir. Liberal değişimler vatandaşlığa başvuran göçmen veya sığınmacıları kapsayacak, onlara da topluma ‘tam üyelik’ sunacak şekilde eğilim gösterirken, kısıtlayıcı değişimler vatandaşlık talebinde bulunan kişileri dışlayıcı ya da vatandaşlık almalarını olanaksız kılan bir yaklaşımla özdeşleştirilir (Strozzi 2016, 2). Ancak, kimi durumlarda politikadaki liberalleşmeler bazı kısıtlamaları ve kısıtlamalar da bazı liberal adımları içerebilir. Bu yüzden politika değişimleri, tek bir yönde değişim şeklinde gerçekleşmeyebilir. Yine de literatürde vatandaşlık politikalarının kapsayıcılığı ve dışlayıcılığı, temel bir analitik soyutlama olarak kuramların kavramsal referans noktası olarak öne çıkar.

2.2.a. İmparatorluk Mirası ve Tarihsel Arka Plan

Liberal ve kısıtlayıcı değişimlerin nedenlerine dair literatürde çok sayıda yaklaşım olduğu görülür. Marc Morje Howard’ın “The Politics of Citizenship in the Europe” kitabında belirttiği üzere, ülkelerde vatandaşlık yasalarında zaman içerisinde liberal ve kısıtlayıcı değişimlerin görüldüğünden söz etmek mümkündür (Howard

2009, 2). Liberalleşme yönünde eğilim gösteren vatandaşlık politikaları Howard'a göre iki nedenle görülebilir. Bunlar, ülkelerin demokratikleşme tarihlerinin 19. yüzyıla dayanıyor olması ve ülkenin kolonyal bir geçmişe/deneyime sahip olmalarıdır (Howard 2009, 37). Buna ek olarak Howard, vatandaşlık politikalarındaki değişim sürecinde karar alıcıların liberal veya kısıtlayıcı olmaları konusunda uluslararası ve yerel gizli baskı unsurlarından (*Latent Pressure*) da etkilendiğini belirtir (2009, 10). Ayrıca hangi tür baskıların -liberal ya da kısıtlayıcı yönde sonuçlandığı fark etmeksizin- başarılı olacağına dair geliştirdiği analitik çerçevede ilk olarak iktidar partilerinin ideolojik konumlarını incelemektedir. Howard'a göre, merkez sağ partiler kendi ülkelerinden ayrılan ve göçmen statüsündeki kişilerin haklarında iyileştirmeler yaparken, merkez sol partiler ülkelere giriş yapan göçmenlerin haklarına ağırlık verir. Bu ideoloji temelli çerçeve, ikincil olarak göç karşıtı toplumsal fikirlerin aşırı sağ partilerce harekete geçirilmesinin liberalleşme isteğini dile getiren hareketlere karşı galip geleceğini savunur (Howard 2006, 450). Vatandaşlık politikalarındaki liberalleşmenin önünde engel olarak aşırı sağ partilerin halkı etkileyerek siyasal elitlerin liberal girişimlerini durdurma yönündeki çabasını önemli görür (Howard 2009, 53). Vatandaşlık yasalarının liberalleşmesi yönünde ise; uluslararası faktörlerden ekonomik küreselleşme ve ulus ötesi insan haklarının, yerel faktörlerden ise baskı grupları ve yargı sisteminin etkiye yarattığını savunur (Howard 2009, 60). Howard, ampirik çalışmasında vatandaşlık politikalarında oldukça liberal değişikliklere giden veya değişiklikte bulunmayan ülkelerin bulunmasının nedenlerini açıklarken siyasal elitlerin ve siyasal partilerin önemli ve politika üzerindeki etkilerinin göz ardı edilemez olduğuna değinir (Howard 2006, 449). Bu anlamda Howard, siyasal elitlerin süreçte önemli olduğunu sıkça dile getirir ve

vatandaşlık konusundaki tartışmanın elitler seviyesinde yapıldığı takdirde liberalleşme yönündeki baskılardan etkileneceğini ve sonucunda liberal politikalar üretmelerinin mümkün olduğunu savunur (Howard 2009, 115).

2.2.b. Millet ve Milliyetçilik Anlayışları

Rogers Brubaker'ın Fransa'da görülen asimilasyonist-kapsayıcı ve Almanya'da görülen etnik-kültürel dışlayıcı vatandaşlık yasalarından yola çıkarak bu farklılaşmanın nedenlerini incelediği çalışmasında vatandaşlık tanımlarının ülkelerin ulusal kimlik/milliyet (*Nationhood*) anlayışları sonucunda şekillendiğini belirtir (Brubaker 1994, x-xi). Brubaker'a göre vatandaşlık politikaları devletlerin değiştirmeye ilgili olmadıkları bir politika alanıdır. Ulusların kendilerini özdeşleştirdikleri ulusal kimliklerin o ülkedeki vatandaşlık politikalarına doğrudan bir etkisi vardır (Brubaker 1994, 186). Brubaker, elitlerin ulusal kimlik/milliyet fikirleriyle, politikalardaki değişimin zamanlaması veya politikanın içeriğini belirlemesi pek olası görülmezken, vatandaşlık tanımları üzerinde etkilerinin göz ardı edilemez olduğunu söyler. Ayrıca burada elitlerin vatandaşlık yasalarında bir sınırlayıcı veya çerçeve çizici rolüne değinir ve değişikliklerin yapılmasını imkânsız hale getirebildiklerini söyler (Brubaker 1994, 185). Almanya ve Fransa örneklerinde gösterdiği üzere ülke elitlerin milliyet anlayışının farklı olması sonucunda göç politikaları her ne kadar benzer olsa da vatandaşlık yasalarının farklı olabileceğini, bu nedenle ulusal çıkarların olmadığı durumda vatandaşlık politikası değişikliğinin bir boş zaman uğraşı olacağını savunur (Brubaker 1994, 184). Ayrıca karar alıcıların gelenekselci retorik kullananlarının yasanın değişmemesinden yana olduğunu,

reform yanlılarının ise gereklilik ve ihtiyaç olduğu yönünde bir retorik kullandığını belirtir. (Brubaker 1994, 76, 111).

2.2.c. Sağ ve Sol Ekseninde Siyasal İdeoloji

Tarihteki sağ ve sol hükümetlerin yaklaşımlarını inceleyen Christian Joppke, komünizm sonrası dönemde sağ ve sol ayrımının kimi siyasa alanlarında yeterince dikkate değer olmamasına rağmen vatandaşlık politikalarında hala bir ağırlığı ve önemi olduğunu savunur. Ülkeye göç akışı olduğu durumlarda vatandaşlık yasalarının yeniden düzenlenmesinde, sol parti hükümetlerinin daha liberal vatandaşlık politikaları geliştirmeye yatkın olduklarını, sağ hükümetlerin ise aksine kısıtlayıcı bir tutum içinde olduklarını iddia eder (Joppke 2003, 430-432). Joppke (2003, 443) göçmenlerin vatandaşlık edinmeleri hususunda liberal bir yaklaşım geliştiren ülkelerin vatandaşlığı etnik bir konu olmaktan çıkardığını, tersine göçmenlerin vatandaşlık almalarını engellemek adına kısıtlayıcı yönde değişim gösteren vatandaşlık yasalarının ise konuyu etnikleştirmeye meyilli olduğunu söyler. Sol hükümetlerin sağ hükümetlerce geliştirilen politikalara karşı durarak engelleme çabalarına değinir. Hangi yönde -liberal ya da kısıtlayıcı- bir eğilimin baş göstereceği tümüyle, çoğunluğu ele geçiren partiye bağlı olarak belirlenir. Joppke'ye göre iktidar olan, vatandaşlık politikasının yönünü belirler (Joppke 2003, 454). Ayrıca vatandaşlık ve göç gibi politika alanlarında uluslararası hukuka ve onun getirdiği normlara dayanan açıklamaların fazlaca dikkate alınmasının, yerel unsurların vatandaşlık yasaları üzerindeki etkisini/önemini basite indirmek olarak görür (Joppke 2001, 342). Bağımsız mahkemelerin liberal ve göçmenlerin haklarını koruyacak yaklaşımlar geliştirebileceğini iddia eder (Joppke 2001, 340). Joppke

tarafından geliştirilen merkez sağ ve sol partilerin iktidarda olması sonucunda vatandaşlık politikalarında liberal ya da kısıtlayıcı geçişlerin yaşandığına değinen görüşlerin AB ülkelerinde geçerliği konusunda Howard tarafından yapılan çalışmada bulguların tutarlı olduğu ve Joppke'nin varsayımını doğruladığı görülür (Howard 2009, 59).

2.2.d. Politik Ekonomik Faktörler

Graziella Bertocchi ve Chiara Strozzi “The Evolution of Citizenship: Economic and Institutional Determinants” (Vatandaşlığın Evrimi: Ekonomik ve Kurumsal Belirleyiciler) isimli çalışmalarında vatandaşlık yasalarının değişiminde etkili olan faktörlere Orta Seçmen (*Median-voter*) Modeliyle açıklama getirir (Bertocchi ve Strozzi 2010, 95). Vatandaşlık politikalarının siyasi gündem içerisinde üst sıralara çıkmasının göç hareketlerindeki artışlarla bağlantılı olduğunu savunurken, diğer unsurları da göz önünde bulundurlar (Bertocchi ve Strozzi 2010, 96). Doğum yoluyla vatandaşlık edinme süreçlerinde, kan yolu esaslı -*ius sanguinis*- kısıtlayıcı vatandaşlık politikası ve doğum yeri esaslı -*ius soli*- ise liberal vatandaşlık politikası ayrımını esas alan model, göçmen kişilere verilecek olan vatandaşlığı düzenleyen yasanın belirlenmesinde, bu yasalara oy verme hakkı olan orta seçmen tarafından hangi değerlerin göz önüne alındığı tespit etmeyi hedefler (Bertocchi ve Strozzi 2010, 103). Bertocchi ve Strozzi, orta seçmenin göçmenlere vatandaşlık verilmesini düzenleyen yasaya olumlu yaklaşabilmeleri için pek çok faktörün önemli olduğunu altını çizer. Bunlar: ulusal kültürlerinin kapsayıcılığı, yüksek gelir seviyesinden göçmenlerin vatandaşlık talebinde bulunması, göç alan ülkenin görece küçük bir refah devleti olması, kalabalık bir yaşlı nüfusun varlığı, yüksek demokrasi düzeyi ve

ulusal sınırların istikrarlı oluşudur (Bertocchi ve Strozzi 2010, 126). Vatandaşlık yasalarında değişikliğe etkide bulunabilecek faktörler bu yaklaşıma göre politik, ekonomik ve kültürel olarak sınıflandırılabilir (Bertocchi ve Strozzi 2010, 96). Konsolide demokrasiye sahip bir ülkede liberal ius soli özelliklerinin daha olumlu karşılanabileceğini veya istikrarlı sınırlara sahip olan ülkelerde ius sanguinis gibi kısıtlayıcı vatandaşlık yasalarına ihtiyaç duyulmayacağını belirtirler. Vatandaşların refaktan pay aldığı da göz önüne alınacak olursa ekonomik koşulların da vatandaşlık yasalarındaki değişikliğe etkide bulunabileceğini ifade ederler (Bertocchi ve Strozzi 2010, 121,126).

2.2.e. Küresel Etkiler: Yükselen Normlar ve Değerler

Yasemin Nuhoğlu Soysal'a göre vatandaşlık yasalarında yeniden yapılandırmaları açıklayan iki unsurdan söz etmek mümkündür (Soysal 1994, 143). İlk olarak, ulus devletler kamu işleyişiyle ilgili esas aktör olmalarına rağmen kamudaki bu işleyişin nasıl olması gerektiğine dair normlar küresel düzeyde belirlenmektedir. Küresel normlar açıktır ve yöneticiler onlara zamanla daha sık başvurmaktadır. İkinci olarak, bireylerin hakları konusunda evrensel değerler ve kurallardan bahsetmek mümkündür ve uluslararası sözleşmeler ve anlaşmalar yoluyla kazanılmıştır. Dolayısıyla vatandaşlık politikaları üzerindeki belirleyici etkileri göz ardı edilemezdir. Soysal görüşlerini İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi maddelerinin çok sayıda ülkenin yasalarına dahil edilmiş olmasına işaret ederek desteklemiştir (Soysal 1994, 144-145). Soysal, Joppke'nin aksine çalışmasında uluslararası ve ulusüstü değerlerin politikalar üstündeki belirleyiciliğinin altını çizmiştir.

2.2.f. Sınır Ötesi Hareketlilik ve Göç Etkisi

Patrick Weil, Batı'da vatandaşlık yasalarının değişiminin farklı nedenleri olduğundan söz eder. Weil, vatandaşlık yasalarının hukuki gelenek ve aktarımlar, devlet ile vatandaş ilişkilerinin gelişimi, devletin çıkarları ve göç konusunda ülkenin kendini gördüğü yer ile bağlantılı olarak şekillendiğini, milliyetçilik ile bağlantılı olmadığını ifade eder (Weil 2011, 618). Gelişmeci bir yaklaşım olarak devlet ve vatandaş arasındaki uyruk/milliyet konusunda ihtilafli durumları çözmek adına BM çatısı altında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'nin yetkileri ile yasama yetkisini bir araya getiren yeni bir alt organizasyonun gerekliliğinden söz etmektedir (Weil 2011, 634).

Jeannette Money, Joppke'nin göç hareketlerinin vatandaşlık politikalarına etkisinde politikacıların rolüne atıfta bulunduğu yaklaşımını geliştirerek, siyasal aktörlerin maliyet ve faydayı dikkate almaları sonucunda vatandaşlık politikasında değişiklikler yapabileceğini belirtir (Money 2009, 4). Money'nin geliştirdiği modele göre, ülkeye giriş yapan göçmenler o ülkenin vatandaşına kıyasla daha az hakka ancak benzer sorumluluklara sahipse vatandaşlık mevzuatında politikacının kısıtlayıcı birtakım önlemler almasının mümkün olduğunu bunun nedeninin ise göçmenlerin haklar bakımından vatandaşlar kadar politikacılara bir yük oluşturmayacağı böylece vatandaşlık edinmelerinin politikacılar için istenen bir durum olmayacağı ve kısıtlanmalarla sonuçlanacağı, aksine göçmenlerin vatandaşlar ile kıyaslanınca benzer haklara ancak daha az sorumluluğa sahip olduğu ortamda vatandaşlık yasalarında liberal değişikliklerin siyasal aktör tarafından uygulanmaya elverişli olduğunu çünkü politikacıların maliyetleri azaltmak adına göçmenleri de

vatandaş yaparak göçmenlerin sorumlulukları da yerine getirtmelerini sağlamaya çalışacağına değinir (Money 2009, 6).

Genelde siyasa değişimi ve özelde vatandaşlık siyasa değişimine dair teorik yaklaşımların literatürdeki durumunun incelemesinin ardından, literatür taramasının sonraki bölümünde vatansızlık sorununun nasıl kavramsallaştırılıp çalışıldığına odaklanacağım. Sorun odaklı tanımlama yapılacak bu bölümde sorunun tarihsel oluşumu, zaman içerisinde anlamının ne olduğu ve nasıl genişlediği ve olası çözüm yollarının literatürde kendine bulduğu yeri detaylı olarak inceleyeceğim. Burada günümüzde vatansızlık konusu çoğunlukla ebeveynlerden çocuğa aktarılan yani doğum kaynaklı olmasından ve çözümü adına atılacak ilk adımların çocukluk döneminde sağlanması gerektiğinden çocukluk dönemi vatansızlığı, vatansızlık sorunu başlığı altında bir yer bulmaktadır. Vatansızlık konusunda çalışma yapan yazarların büyük çoğunluğu aynı zamanda çocuk yaştaki vatansızlık durumuna çalışmalarında dikkat çeker.

2.3. Vatansızlık Sorunu

Bugün bilinen şekliyle vatandaşlık, Vestfalya Barışı sonrasında ulus devletlerin oluşumuyla ortaya çıkar (Edwards 2014, 12). Vatandaşlık ulus devletlerden birinin/birkaçının üyesi olduğumuzun resmi kanıtıdır ve beraberinde devlet güvencesiyle belirli hak ve sorumluluklara sahip olmayı gerektirir (Edwards 2014, 11). Vatansızlık ise, 1954 Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme'ye göre "Vatansız kişi, hiçbir Devlet tarafından hukukunun işleyişi içerisinde vatandaş olarak sayılmayan kişidir" şeklinde tanımlanır (BM Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme 1954).

Vatandaşlığın eksikliği, temel insani haklardan mahrum kalma gibi sonuçlar doğurabileceğinden bir insan hakları sorunu olarak dikkat çeker. Literatürde hukuki (*de jure*) ve fiili (*de facto*) olmak üzere iki tür vatansızlık durumundan söz edilmektedir. Hukuki türden vatansızlık herhangi bir ülkenin vatandaşlığına sahip olmamak şeklinde tanımlanırken fiili vatansızlık daha örtülü, vatandaşlığın olmasına rağmen olağan bir vatandaşın sahip olduğu hakların kanıtlanamadığı ve fiili olarak uygulanamazlığı olarak açıklanabilir. Bu tür vatansızlık durumu, bir ülke içinde vatandaşlığa sahip olarak yaşarken etnik kökenleri nedeniyle bireylerin bazı haklardan mahrum kalmaları olarak da gerçekleşebilmektedir (Veikou 2017, 560; Bhabha 2011, 1).

1954 tarihli sözleşmedeki tanımın da öngördüğü üzere, Laura Van Waas ve Alice Edwards vatansızlık konusunun çalışılabilmesi için vatandaşlık yasalarını incelemenin kaçınılmaz olduğunu söyler. BM'nin kurulmasının ardından konunun her ne kadar devletin düzenleme alanında olsa da uluslararası olarak da dikkat çektiğini ve İkinci Dünya Savaşı, 1990 da Sovyetler Birliği'nin ve Eski Yugoslavya'nın dağılması ve çok partili demokrasilerin ortaya çıkışı gibi olayların sonrasında çeşitli dönemlerde konunun gündeme geldiğini belirtir (Van Waas ve Edwards 2014, 2-3).

Caroline Sawyer, evrensel olduğu söylenen insan hakları normlarının temelde vatandaşlığa bağlı olduğuna değinir ve bu konuyu uluslararası bir sorun olarak görme eğilimindedir (Sawyer 2011, 69). Sawyer, Hague Konferansı'nda vatandaşlık ve milliyet konularının egemen devletlerin düzenleme alanına bırakıldığını dolayısıyla uluslararası hukukun vatansızlık sorununa getirdiği önerilerin etkisizlikle sonuçlanmaya mahkûm olduğunu belirtir. Ona göre ulusal hukukun üstünde zorlayıcı

uluslararası bir yapının olmayışı bu durumu oldukça etkilemektedir (Sawyer 2011, 75).

Katia Bianchini, devletlerin uluslararası hukuk kurallarına yalnızca gerek duydukları takdirde başvurabilme esnekliğinin vatansız kişilerin hakları konusunda çeşitlenen devlet davranışlarına neden olduğunu belirtir. Bu anlamda devlet davranışlarını irdelemeyi önemli bulur (Bianchini 2018, 11,18). Bianchini, vatansız kişilerin yasal ikamet izni, çalışma izni, mülk edinme ve sosyal güvenlik gibi haklara ulaşmada zorluklarla karşılaştıklarına değinir (Bianchini 2018, 44). Vatansızlığın temel nedenleri olarak; vatandaşlık yasalarının devletlerin iradesinin ürünü olmasını, iki veya daha fazla devletin vatandaşlık yasaları arasındaki uyumsuzlukları, ayrımcı devlet politikalarını, kişilerin kendi istekleriyle vatandaşlıklarını reddetmesini, devlet eliyle vatandaşlıktan çıkarmaları, nüfus kayıt politikalarındaki yetersizlikleri, devletlerin dağılmasını -halefiyetini- ve düzensiz göçmenlik konularını görür (Bianchini 2018, 51-57).

Brad K. Blitz ve Maureen Lynch çalışmalarında vatansız kişilerin vatandaşlık haklarını düzenleyen iki BM anlaşması; 1954 Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme ve 1961 Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşme'lerinin eksik noktalarını inceler. Blitz ve Lynch, vatansızlık uluslararası anlaşmalarca yasaklanmış olmasına rağmen çözülemeyip aksine bir sorun olarak günden güne artmasını insan hakları konularını düzenleyen anlaşmalarla çelişen bir durumun varlığıyla açıklar (Blitz ve Lynch 2009, 4). 1954 Sözleşmesini, hukuki olarak tanınan vatansız kişileri kapsarken sayısız fiili vatansız durumdaki kişilerin durumunu görmezden gelmesiyle eleştirir (Blitz ve Lynch 2009, 5). Devletlerin uluslararası anlaşmalardan özellikle Hague Konferansı kararları doğrultusunda edindikleri vatandaşlığın nasıl olacağını

belirleme egemenliğini kullanırken aynı şekilde insan haklarının korunması adına taraf oldukları uluslararası anlaşmalara uygun davranmadıklarını ve vatandaşlık vermeye muktedir olan devletin insan haklarının garantörü olduğu bir ortamda vatansız durumda olmanın olumsuzluğuna dikkat çeker (Blitz ve Lynch 2009, 6).

Vatandaşlık, göçmenlik ve vatansızlık konularını güncel olarak çalışan Matthew J. Gibney vatansızlık konusunda diğer yaklaşımlara nazaran farklı bir perspektife sahiptir. Vatansızlık konusu her ne kadar bir insan hakları sorunu olsa da Gibney, çoğu araştırmanın aksine konunun taraflarından biri olan devletlerin gözünden de çalışmalar yapar. Gibney'e göre vatansızlık konusunda kapsamlı bilgi sahibi olabilmek adına konunun farklı düzeylerde ele alınması gerekir. Vatansızlık, devletler sistemini, tek tek devletleri ve vatansız kişinin kendisini etkiler, bu nedenle üç düzeyde de düşünülmelidir. Vatansızlığın, uluslararası sistemde devletler arasında konunun sorunlu yapısı dolayısıyla gerginlikler yaratmaya elverişli olduğunu, devletlerin gözünde vatansız kişilerin otorite kırıcı bir görüntü sunduğunu, ancak yine de devlet sistemi ve devletlere kıyasla en zor durumda olanın vatansızların kendileri olduğunu, sosyal, politik ve güvenlik konularında yaşadıkları zorluklarla açıklar (Gibney 2014, 49). Ona göre eğer vatandaşlıkla edinilen ayrıcalıklar bireylerin devlet yönetimine saygı duymasını ve bir derecede itaat etmesini gerektiriyorsa, vatandaşlığa sahip olmayan bu kişilerin devletlerce olası bir tehdit unsuru olarak görülmesi olağandır, bu da ülkede istenilirliğini azaltıp entegrasyonlarına karşı isteksizlikle sonuçlanacaktır. Devletlerin bu kişileri ülkeden uzaklaştırma çabalarının devletlerce görülmesinin uluslararası sisteme de zararı olacağını söyler (Gibney 2014, 50-51). Entegrasyonları istenmeyen, pasaport, kimlik ve belgeleri olmayan, haklarında yeterince bilgi bulunmayan bu kişileri almak için herhangi bir devleti ikna

etmeden gönderemedikleri, ayrıca devletin bireyi kapsama ya da dışlama yeteneğini zayıflattıkları da düşünüldüğünde, devletlerin istemedikleri, fiziki olarak dışlayamadıkları ancak başka dışlama yolları uyguladıkları, belirsizlik içinde bir grubun yaratılacağını söyler (Gibney 2014, 52).

2.3.a. Çocukluk Dönemi Vatansızlık Sorunu

Tanya Herring çalışmasında dünya üzerinde her on dakikada bir vatansız durumda bir çocuk doğduğu ve çocukların da yetişkinler gibi, ailelerinin refakati olmaksızın deniz yoluyla göç etmeye çalıştıklarını ve vatandaşlık yasaları gibi göç yasalarının da bu çocukları vatansız durumda bırakmaya devam ettiği bilgisine yer verir (Herring 2019, 1-2). Ayrıca Herring göçmen ve vatansız çocukların, çocuk ticareti, kaçakçılık vb. yasadışı faaliyetlerde kullanıldıklarına vurgu yapar (Herring 2019, 13-14). Jill Stein vatansızlık durumunun vatandaşlığın var olduğu günden itibaren bir sorun haline geldiğini ve BM kaynaklarında belirtilen tahmini 12 milyon vatansız kişiden yaklaşık beş milyonunun çocuk vatansız olduğunu söyler (Stein 2016, 600). Stein'e göre çocuklarda vatansızlık durumunun görülmesi iki nedene dayanır. Bunlardan ilki ulusal sistemin kendi içindeki, diğeri ise ülkelerin ulusal sistemleri arasındaki sorunlardan kaynaklanır. Ülkelerin ulusal sistemleri arasındaki sorunlara örnek olarak doğum yeri (ius soli) esaslı vatandaşlık yasasına sahip bir ülkeden, kan bağı esaslı (ius sanguinis) vatandaşlık aktarımını uygulayan bir ülkeye göç eden bir ailenin çocukları, ne anne-babasının vatandaşlığını almaya hak kazanacak ne de doğum yeri olan ülkeden vatandaşlık hakkı elde edebilmiş olacaktır (Stein 2016, 601-602). Örnekten anlaşılacağı üzere hem doğum yeri hem de kan bağı esaslı bir vatandaşlık yasasının sorunun çözümü için tek başına yeterli olmadığı

açıkça görülmektedir. Stein ayrıca haklardan faydalanamayan çocuk ve gençlerin daha kolay suç unsuru barındıran davranışlara yönelebileceklerine veya yasadışı faaliyetlerde kullanılabileceklerine değinir. Ailelerinden ayrılmış ve aileleri hakkında bilgi alınamayan çocuklar için bu durum daha da zor ve karmaşıktır, genellikle devlet gözetimi altında yaşamalarıyla sonuçlanmaktadır. Stein, çoğunlukla göç yollarıyla gelen bu çocukların pasaportları ya da kimlik belgelerine ulaşamadığı durumlarda tümüyle devletin yaklaşımına bağlı olarak çocukların yetişkin gibi değerlendirilebildiği ve göz altına alınma olasılıklarının yüksek olduğunu vurgular (Stein 2016, 603).

Maureen Lynch ve Melanie Teff çocukluk dönemindeki vatansızlığın nedenleri arasında, yasadışı göçmen durumunda herhangi bir ülkede bulunan ailelerin durumlarını fark ettirmemek adına bebeklerinin doğum kayıtlarını yaptırmamalarını, vatandaşlık yasalarının ülkede doğan çocuklara vatandaşlık vermeyecek şekilde kan bağı esasıyla düzenlenmiş olmasını ve bilinçli olarak doğum ve vatandaşlıkla ilgili belgelerinin kaybedilmesi yüzünden çocukların herhangi bir ülkeyle bağlarının kurulamamasını sayar. Buradan çıkarılacak sonuç onlara göre, çocukların kendilerinden kaynaklı olmayan nedenlerden dolayı ve hiçbir suçlarının olmamasına rağmen vatansız olarak doğabildikleri, çocukluk ve yetişkinlik geçirdikleri çözümlenemedikleri takdirde de bu şekilde öldükleridir. Aynı zamanda Lynch ve Teff, tümüyle mağdur durumda olan bu çocukları koruyabilmek adına devletlerde buna dönük bir anlayışın oluşması gerektiğine değinerek olası bir çözüm arayışındadır (Lynch ve Teff 2009, 31). Jacqueline Bhabha çocuk vatansızlığına, durumun çocuklar üzerinde bıraktığı etki ve onların yaşam standartları açısından bir yorum getirir. Vatandaşlığın devlet-vatandaş ilişkisinde, sorumluluk ve ayrıcalık sağlayan

bir durum olduğunu ancak çocukların oy verme gibi bazı haklara ya da yükümlülüklerle sahip olmamasının onların vatandaşlık hakkını yetişkinlerinkine göre daha az önemli yapmayacağını belirtir (Bhabha 2017, 112). Bhabha, bir çocuğun bir milletle/ulusla bağ kurmasının, dil ve kültür gibi konularda aidiyet duymasının yanı sıra temelde vatandaşlığın sağladığı korumanın önemine değinir. Ulusal olarak üyeliklerinin olması sınır dışı edilme tehdidi olmadan yaşamak, okul, arkadaş ve sosyal çevrelerin devamlılığının sağlanması gibi ayrıcalıklarla çocuklara güvence sağlayacaktır. Kısaca vatandaşlık çocuklar için risksiz ve güven dolu bir yaşamın ön koşuludur. Çocukluk dönemi psikolojisinin ilerleyen yıllarda bireyler üzerindeki etkisine de değinen Bhabha, 1989 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (Convention on the Rights of the Child - CRC) 7.maddesinde açıkça belirttiği gibi çocukların kendi anne-babaları tarafından yetiştirilmesinin de bir hak olduğunu ancak vatansız ya da vatandaşlığını kanıtlayamayan bir çocuğun, aile üyelerinin yaşadığı ülkeye girme veya orada kalma iddiasında bulunmada güçlük çekebileceğini söyler (Bhabha 2017, 114). Ayrıca oy haklarının olmaması bu kişileri politikacılar için katılımdan yoksun salt bir siyasi malzeme durumuna getirir. İsveç'te refakatçisi bulunmayan mülteci çocukların ülkeye kabulü 2016 yılına kadar mümkünken, sonrasında İsveç Hükümeti'nin bu politikayı kısıtlamaya ve aile birleşmelerini engellemeye yönelik adımlar atması benzer bir yaklaşıma işaretler (Bhabha 2017, 117).

William Thomas Worster'a göre çocuk vatansızlığının çözümü için doğum yoluyla gelen vatansızlık durumunu önlemek gereklidir ve bunun için en iyi yol çocuğun doğumuyla birlikte vatandaşlık kazanmasıdır (Worster 2017, 7). Ona göre çocuklardaki vatansızlık durumu, vatandaşlık yasalarında doğum yeri (ius soli) esaslı uygulamaların yaygınlaşması ile çözülecektir. Doğum yeri esaslı uygulamaları belirli

koşullara bağlayan devletler de bulunmaktadır, bunlar genellikle ikamet izni, ikamet süresinin ve idari süreçlerin tamamlanması veya anne-babanın da vatansız olmasının gerektiği yönünde koşullar olabilmektedir (Worster 2017, 10). Worster'ın birçok yazardan ayrıştığı nokta, BM'nin vatansızlık konusuna oldukça önem verdiği yönündeki görüşüdür. Ona göre Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, vatansızlık konusunun, hukuki olarak Uluslararası Hukuk Komisyonu (ILC) tarafından incelenmesini ve BMMYK'nin de savunucusu olduğu konular arasına eklenmesini isteyerek, konuya duyduğu ilgiyi göstermiştir (Worster 2017, 11). BMMYK'nın 2014-2024 yılları arasında Vatansızlığı Bitirmek İçin Küresel Eylem Planı çerçevesinde, devletlere kendi topraklarında doğan vatansız çocuklara vatandaşlık vermelerinin belirgin bir şekilde tavsiye edilmiş olması görüşlerini destekler niteliktedir (Worster 2017, 14).

Vatandaşlık konusunda yaptığı karşılaştırmalı çalışmalarla bilinen Gerard-Rene de Groot, vatansız çocukların edineceği vatandaşlık hakkı için CRC ya da Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) gibi birçok uluslararası metinde bu duruma değinildiğini ve neredeyse tüm devletler tarafından kabul edildiğini söylemektedir. Buna rağmen çocuk yaştaki vatansızlık durumunun önüne geçilemediğine dikkat çeker (De Groot 2014, 144). Sözleşmelerde çocukların yetişkinlik yaşına gelmeden vatandaşlık almalarına dair bir gerekliliğe vurgu yapılmış olmasına rağmen, bu haklarını hangi devletlerden talep etmeleri gerektiği konusunda belirsizlik olduğundan dolayı de Groot uluslararası sözleşmelere bir eleştiri getirmektedir. De Groot için de vatansızlık durumunun önüne geçilecekse uygun zaman doğum anıdır ancak yine sözleşmelerin hiçbirinde doğum ile kazanılması gereken vatandaşlığı

güvence altına alan açıklamaların bulunmadığını belirtir (De Groot 2014, 144-145). 1961 Vatansızlık Durumunun Azaltılmasına İlişkin Sözleşmeyi daha önceki 1954 Sözleşmesi'nin tavsiye ettiği uygulamalara göre daha gelişmiş bulur. 1961 Sözleşmesi'nin doğum yeri esaslı vatandaşlık yasalarının kan bağı esaslı yasalardan üstün tutulması gerekliliği vurgusuna dikkat çeker (De Groot 2014, 154). De Groot, uluslararası anlaşmalara ek bir eleştiriyi de diğer bölgelere kıyasla en gelişmiş önlemlere sahip olan AB vatandaşlık yasalarının çocukları ilgilendiren kısımlarına getirmiştir. Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin büyük oranda 1961 sözleşmesinden etkilendiğini ancak yine de AB üye ülkelerinde çocukların vatandaşlıklarını bireysel olarak edinmelerine izin verilmediğini dolayısıyla da vatandaşlık hakkı için reşit olmaları beklendiğini ve uzun yıllar vatandaşlık edinmeden yaşamak zorunda kaldıklarına değinir. De Groot'ya göre 1961 Sözleşmesi'nin aksine, AB ülkelerinde kan bağı yoluyla vatandaşlık uygulamaların doğum yeri yoluyla vatandaşlık uygulamalarından baskın olduğu görülmektedir (De Groot 2014, 156-158).

Bu bölümde, vatansızlık konusunu ampirik olarak çalışabilmek için gerekli olan kavramsal ve teorik çerçevelere ilişkin literatür tanıtılmıştır. Vatansızlık sorunu devletlerin gözünden vatandaşlık yasalarıyla açıklanabileceği ve vatansızlığın ortaya çıkışında ve devamında temel aktör de halen devletler olduğu için, siyasa değişim süreçlerini çerçevlendiren, vatandaşlık siyasasında değişimin nedenlerini açıklayan teorik yaklaşımlar bu bölümde incelemeye dahil edilmiştir. Teorik açıklamaların yanı sıra, ele alınan sorun olan vatansızlığın, çözümsüzlüğü doğuran ikircikli bir tutum takınan devletlerle ve devlet politikalarıyla nasıl alakalı olduğu tartışılmış; ampirik çalışmanın odağındaki sorun olan çocuklukluk dönemi vatansızlığına ayrıca yer verilmiştir.

BÖLÜM III

İSPANYA'DA VATANSIZLIK VE VATANDAŞLIK: TARİHSEL ARKA PLAN VE KURUMSAL ÇERÇEVE

Literatür taramasında bulunan vatandaşlık yasalarının değişimine dair teorileri incelediğimizde tüm bu yaklaşımların ülkelerin vatandaşlık yasalarını bir bütün olarak ele aldığı görülür. Teoriler, vatandaşlık edinmesi öngörülen kişinin kim olduğundan- yani vatandaşlık yasasının hedefinden – bağımsız olarak milliyet, ülkelerin tarihsel koşulları, uluslararası normların oluşumu ve yayılması, sosyo-ekonomik koşullar, ya da parti ideolojileri benzeri sınıflandırılmış yaklaşımlar getirmiştir ve bu kategoriler üzerinden vatandaşlık politikalarının kapsayıcılık ve dışlayıcılık olasılıkları değerlendirilmektedir. Teorilerin hemen hemen hiçbirinde, farklı gruplar özelinde kapsayıcı ve dışlayıcı vatandaşlık politikaları uygulanabileceğine dair bir vurgu bulunmamaktadır. Bu nedenle İspanya'nın vaka olarak ele alındığı bu çalışmada aslında ülkelerin vatandaşlık yasalarının nasıl ortaya çıktığını ve değiştiğini öngören teorik yaklaşımları bir ölçüde aşan biçimde hangi durumlarda neden ve nasıl, parçalı ve seçici olabileceklerini inceleme fırsatı buluyoruz. Parçalı ve seçici vatandaşlık yasalarıyla anlatılmak istenen, var olan veya yapılacak olan yasanın bazı gruplar için liberal ve ilerlemeciye, bazı gruplar için aksine kısıtlayıcı ve dışlayıcı olabildiğidir. Bunu İspanya'daki Sefarad ve Moriskolar, Batı Sahralılar ve diğer eski koloniler -Andorra, Filipinler, Latin Amerika ülkeleri- gibi farklı ikili gruplar üzerinden gözlemlemek oldukça mümkündür. İspanya'daki bütüncüllükten uzak, ayrılmış yasaların varlığının, ilgili literatürde öngörüldüğü

üzere, siyasal partilerin ideolojik farklılıklarından beslendiği de zaman zaman görülmektedir. Vatansız kişiler bu çeşitlilik ve farklı uygulamalar içeren hatta kısmen tercihli yaklaşım getiren vatandaşlık yasasında 'ayrıcalıksız gruplar' arasında yer almaktadır.

3.1. İspanyol Vatandaşlık Yasaları

Brubaker'ın (1994) da öne sürdüğü gibi, vatandaşlık hakkının ulus devletle bir bağlantısı varsa, toplumların ulus ve millet anlayışlarının da vatandaşlık yasaları üzerinde etkisi olduğunu söylemek mümkündür ve bu anlayışın değişiminin kolay olmadığı göz önüne alınırsa ülkelerin vatandaşlık yasalarında süreklilik görmek olağandır (Perez ve Fuentes 2012, 2). Buna paralel olarak, literatürde devletlerin millet ve vatandaşlık anlayışına dair temelde etnik ve sivil olmak üzere çeşitli kavramsal kategorizasyonlar öne sürülür ve bu anlayışların vatandaşlık yasalarına etki ettiğinin altı çizilir. Ülke içinde, ulusun ne olduğuna dair üzerinde uzlaşmış tek bir yaklaşım olmayabilir ve tezatlarıyla karşılaşabilir ancak içlerinden bir tanesi daha baskın gelir ve uzun süre ülkenin vatandaşlık anlayışındaki hakimiyetini korur. Yine de zaman içerisinde değişim ve dönüşüm mümkündür. İspanya'da görülen vatandaşlık yasalarının liberalleşme adımları da aslında ulus anlayışında görülen değişimin bir sonucu olarak yorumlanabilir. Demokrasiye geçiş tarihlerinin milliyetçi muhafazakâr Francisco Franco döneminin son bulduğu tarih olduğu düşünülecek olursa, etnik temelli muhafazakâr ulus anlayışının yerini demokrasiyle beraber sivil bir anlayışa bırakması anlamlı görünmektedir. Yani demokratik yönetimin İspanya sınırlarına girişi ile İspanyol ulus anlayışının liberal yorumlaması, kısıtlayıcı yorumlamalarının kısmi olarak önüne geçmiştir. Burada sözü edilen ulus

anlayışındaki değişim, İspanyol toplumunun ulus algısında da bir değişikliği kapsar (Medrano 2005, 134).

3.1.a. İspanya'da Vatandaşlık Yasalarının Dönüşümü ve Değişimin Gündeme

Gelmesi

İspanya'da vatandaşlık yasalarının oluşumunun temeli 1889 Medeni Kanunu'na dayanmaktadır. Çok az sayıda devletin vatandaşlık yasaları medeni kanun içerisinde düzenlenmektedir ve İspanya da bu ülkelerden biridir. Medeni kanundaki düzenlemeden ayrı bir vatandaşlık yasanın olmayışı, konunun İspanyol siyasal gündemi içerisinde düşük öncelikte olmasıyla açıklanmaktadır (Marin ve diğerleri 2015, 6). İspanyol Medeni Kanun'u 17. ve 28. Maddeleri arasında vatandaşlık konularını düzenlemektedir. Bugün İspanyol vatandaşlık yasalarının bel kemiğini oluşturan yaklaşım 1889 Medeni Kanun'unda benimsenen yaklaşımdır.

İspanya özellikle Latin Amerika ülkelerini kolonileştirmeye başladığından beri İspanya vatandaşları kolonilere yoğun şekilde göç etmiş ve bu İspanya'yı göç veren ülke konumuna getirmiştir. İspanya açısından sömürgesi olan ülkelerde İspanyol vatandaşların yaşaması, bölgeyle bağ kurulması açısından olumlu olarak değerlendirilmiştir. Kolonilerle bağ kurma gerekliliğine ek olarak, kolonilerin İspanya'dan bağımsızlık kazanması sonucunda da göçmen İspanyollarla ilişkiler kurulması gerekmiş ve bu meseleler, İspanya devleti için siyasi birer konu haline gelmiştir. Çifte vatandaşlık uygulamalarının temelleri İspanyol tarihi içerisinde Latin Amerika'ya yerleşen İspanyollar için atılmış ve günümüze kadar gelmiştir (Perez ve Fuentes 2012, 10). Zamanla siyasal ve sosyal ortamdaki değişikliklere rağmen İspanyol vatandaşlık yasalarının özünde kolonilerle ve göçmen İspanyollarla bağ

kurma fikri bugün de varlığını korumaktadır. Vatandaşlık yasalarında İspanyol göçmenlere ve eskiden bağların olduğu kolonilerde yaşayan vatandaşlara ayrıcalıklar tanıyan tutumun demokrasiye geçişin ardından yapılan vatandaşlık siyaseti reformunda da değişikliğe uğramadan kaldığı görülür. Bu durum, millet kimdir sorusunun İspanya devleti ve vatandaşları için yanıtının değişmediğine ve İspanya'nın millet anlayışının bu göçmen İspanyolları ve eski kolonilerdeki kişileri içerdğine dair hâkim bir görüş ile açıklanır (Finotelli, La Barbera ve Echeverría 2018, 2328).

1889 Medeni Kanun'u doğuştan ve ikincil yollarla (derivative) vatandaşlığa sahip olma ayırımına gitmiş ancak ikincil yollarla yani sonradan vatandaşlık edinme konusuna kısa ve belirsiz maddelerle yer verdiği için burada büyük bir boşluk ve takdir yetkisi yaratmıştır. Kanundaki boşluklar 1916'da ikincil yollarla -sonradan edinme yoluyla- vatandaşlık alabilmek adına on yıl yasal ikamet ve bazı koşullar için beş yıl kısaltılmış ikamet ile giderilmiştir. İspanya tarihinde en gelişmeci vatandaşlık yasaları reformu 1931-1939 yılları arasındaki II. Cumhuriyet Döneminde denenmiş, sekiz yıl süren Cumhuriyete geçiş denemesi bugün İspanyol vatandaşlık yasasına yön vermiş ve dönemin en gelişmeci yasalarından esinlenen çok sayıda maddeyi kabul etmiştir. On yıllık ikamet süresi sabit kalırken, tarihsel bağlara sahip oldukları Latin Amerika ve Fas'ta İspanyol himayesindeki bölgelerde yaşayan kişilere İspanya vatandaşlığı almaları için gereken yasal ikamet süresi iki yıla burada indirilmiştir. Aynı zamanda cinsiyetçi söylem ve yaklaşımlar İspanyol vatandaşlık yasalarından bu yıllarda uzaklaştırılmaya başlanmıştır (Marin ve diğerleri 2015, 8-9).

Cumhuriyet dönemi 1936-1939 yılları arasındaki İspanya İç Savaşıyla sona ermiş, yerini milliyetçi muhafazakâr Francisco Franco yönetimine devretmiştir.

Cumhuriyet dönemi kanunu rafa kaldırılmış, Medeni Kanun tekrar eski haliyle yürürlüğe konmuştur. İç Savaş sonrasında çok sayıda İspanyol siyasi göçmen olarak Latin Amerika ülkelerine göç etmeye başlamıştır. Franco, iç savaş sonrasında muhaliflerikontrol edebilmek amacıyla vatandaşlık yasalarını kullanmış, siyasi göçmenlerin daha sonraki yıllarda yargılanabilmeleri için, Latin Amerika'ya göç eden kişilerin vatandaşlıklarını kaybetmemeleri yönünde çaba harcamıştır (Cook-Martin 2013, 82). Franco yönetimi bu kişilerin vatandaşlıklarını koruyabilmeleri için Latin Amerika ülkeleriyle on iki çifte vatandaşlık anlaşması yaparken, sicil işlerinden sorumlu bugün de görev yapmakta olan İspanya Sicil ve Noterler Genel Müdürlüğü (Dirección General de Registros y del Notariado - DGRN) bu kişilerin vatandaşlıklarını kaybetmelerini zorlaştırıcı uygulamalar getirmiştir (Perez ve Fuentes 2012, 13). Bunlardan en bilineni, ülke dışındaki bir İspanyol'un başka bir vatandaşlığa başvurabilmesi için gerekli evrakları İspanyol konsolosluklarından temin etmesi gerekliliğidir (Cook-Martin 2013, 82).

Ayrıca bu dönemde İspanya'da yaşayan yabancı kişilere dair liberal yaklaşımlar getirilmiştir. Burada esas amacın halihazırda oldukça az sayıda göçmen İspanya'da bulunurken iyileştirmeler yaparak dikta yönetiminin imajını düzeltmek ve bu kişilerin İspanya toplumuna entegre edilmelerinden ziyade ülke içerisinde yabancı toplulukların yaşamaması adına düzenlemeler yapmak olduğu belirtilir (Perez ve Fuentes 2012, 14).

1975 itibariyle Francisco Franco dönemi son bulmuş, demokratik bir yönetime geçiş yapılmıştır ancak vatandaşlık yasalarından ziyade demokrasiye geçişte hayati olan yasal değişiklikler bu yıllarda ön planda tutularak, vatandaşlık yasaları 1981 yılına kadar gündem oluşturmamıştır. Geleneksel İspanyol anayasa mantığından

önemli bir ayrılış olan 1978 Anayasasına ek demokratik yönetimin ilk vatandaşlık yasası düzenlemesi 1982 yılındaki Medeni Kanun reformuyla olmuştur. Doğum yeri esaslı vatandaşlık verilmesi ya da kısaltılmış ikamet süresi koşullarında güçlendirmeler 1982 reformuyla gerçekleşmiştir. 1980’de Franco döneminin bitişiyle İspanya’ya göçler yaşanmasına rağmen yine de İspanya’da göçmen sayısının az olduğu bir dönem olarak bilinir (Marin ve diğerleri 2015, 12-13).

İspanya’ya yerleşen göçmen toplulukların vatandaşlığına dair siyasal gündemin oluşması ilk kez 1990 yılında Sosyalist İşçi Partisi (Partido Socialista Obrero Español - PSOE) iktidarı döneminde görülür. Joppke’nin yaklaşımına göre ülkeye giriş yapan göçmen grupların göç edilen ülkedeki siyasal partilerin sol ve sağ ideolojiyi benimsemelerine bağlı olarak ya göz önüne alınmaları ya da göz ardı edilmeleri beklenir. İspanya’da teoriyle tutarlı şekilde sol ideolojideki partilerin yabancı göçmenleri göz önüne alan adımlar atmak istedikleri görülmektedir. Vatandaşlık yasalarının medeni kanundan bağımsız olarak ele alınması gerekliliği gündeme gelmiştir ancak öneri reddedilmiştir. PSOE, ikamet yoluyla vatandaşlık edinilmesi adına 10 yıllık sürenin göçmenler için beş yıla indirilmesini, Birleşik Sol İttifakı (Izquierda Unida - IU) sürenin iki yıla indirilmesini ve ikinci nesil göçmenlerin ve vatansız kişilerin bu kısa ikamet süresinden faydalanmasını önermiştir. Avrupa ülkelerinde benzer bir tercihten yaklaşımın olmadığı öne sürülerek partilerin teklifleri reddedilmiş, ancak burada 10 yıllık ikamet süresinin kesintisiz olması şartının değişmesi ve başka bir ülkede bulunan İspanyolların vatandaşlıklarını koruyabilmelerini kolaylaştıran uygulamalar kabul edilmiştir. (Marin ve diğerleri 2015, 15).

1996 yılında muhafazakâr, merkez-sağ Halk Partisi'nin (Partido Popular - PP) iktidara gelmesiyle PSOE ve IU vatandaşlık yasasının reformunu yeniden istemiş ancak önerileri reddedilmiştir. PSOE ve IU'nun burada İspanyol vatandaşlık yasasını göç veren bir ülkeden ziyade göç alan bir ülkeye göre reforme etme isteğinin hâkim olduğu belirtilir ve İspanya tarihinde oldukça önemli bir adımdır (Marin ve diğerleri 2015, 15). 1998 ve 1999 yıllarında PSOE ve IU tekrar İspanya'daki yabancı göçmenlerin vatandaşlık alma koşullarını iyileştirecek, ikamet süresinin kısaltılması benzeri önerilerini yineleseler de Halk Partisi'nin ve sağ partilerin çoğunluğu oluşturduğu parlamentoda önerileri kolaylıkla reddedilmiştir. (Marin ve diğerleri 2015, 16). 2002 yılında hükümette bulunan muhafazakâr parti başka ülkelerde yaşayan İspanya vatandaşlarını kapsayacak yönde reform teklifi yapmış ve PP'nin çoğunlukta olduğu parlamento tarafından kabul edilmiştir. 2002 yılından sonra kısmi değişiklikler dışında Medeni Kanun'da köklü bir değişim yaşanmamıştır.

2006'da PSOE'nin iktidar olduğu dönemde, Franco yönetiminden kaçan ve sürgündeyken zaman içerisinde vatandaşlıklarını kaybeden kişilere hatta ailelerine vatandaşlık verilebilmesi adına PSOE tarafından bir yasa teklifi sunulmuştur. Bu kişilerin İspanya'ya geri dönüşlerini kolaylaştırmak adına 2007 de Tarihsel Hafıza Yasası (Ley de Memoria Historica) ve onun vatandaşlık yasalarındaki uygulaması olan Torunlar Yasası (Ley de Nietos) muhafazakâr gruplara rağmen kabul edilmiştir (Marin ve diğerleri 2015, 19). Sol ideolojideki PSOE tarafından parlamentoya sunulan Torunlar Yasası'nın, ülke dışındaki göçmen İspanyolların vatandaşlığı için gündeme getirilen bir kolaylaştırıcı uygulama olması nedeniyle, Joppke ve Howard'ın teorilerindeki sol partilerden beklenen tutum ile taban tabana zıt bir tasarı olduğuna da dikkat çekilmelidir. Ne var ki, bu vakadaki "ülke dışındaki İspanyollar",

ülkenin siyasal tarihi ve o bağlam içinde sol partiler için özel bir anlam kazanır. Nitekim bu kişilerin büyük kısmı, Franco diktası döneminde ülkeyi terk etmiş olan muhalifler veya onların aile fertleridir.

2015 yılında, gündem yaratan ve yasa değişikliğiyle sonuçlanan, Sefarad Yahudileri adıyla bilinen bir topluluğun İspanya'da vatandaşlık kazanmalarını kolaylaştıran, önemli bir gelişme yaşanmıştır. Sefaradlar yaklaşık 500 yıl önce İspanya'da yaşarken, 1492 yılında ya din değiştirerek Katolikliği benimsemeleri ya da İspanya Krallığının sınırlarını terk etmeleri istenerek göç etmeye zorlanmışlardır. İspanya tarihindeki bu tehcirin telafisi adına yıllar içerisinde çeşitli düzenlemeler gündeme gelmiş ve uygulamaya konmuştur. Bunlardan ilki, İspanya'dan göç eden Sefarad toplumunun yeni nesil bireylerinin, tıpkı eski Latin Amerika kolonilerinden gelen kişilere uygulandığı gibi, İspanya'da kolay vatandaşlık edinmeleri için 1982 yılında yapılan düzenlemede iki yıla indirilmiş ikamet ile vatandaşlık kazanma ve çifte vatandaşlık gibi hakların tanınması olmuştur (James 2020, 2). 2015 yılına gelindiğinde PP ve bazı diğer partiler tarafından iki yıllık ikamet şartı aranmaksızın dil ve kültürel yeterlilik ölçen iki sınav uygulanmasının yeterli olması önerilirken, Sosyalist gruplar teklifin Sefaradları kapsadığı gibi diğer bazı grupları kapsamaması gerektiğini ancak bu grupları içermediği gerekçesiyle karşı oy kullanacaklarını belirtmiştir (Carbajosa 2015). Sonuç olarak PP'nin teklifi kabul edilmiş ve Sefaradlar için iki yıllık ikamet şartı kaldırılmıştır.

1492'de başlayan zorunlu Sefarad göçü, ülkede tarihindeki tek kitlesel göç olmamıştır. Yine aynı dönemde Endülüs'ün fethiyle burada yaşayan çoğunlukla Morisko kısmen Endülüslü adıyla bilinen Müslüman toplumun ise Santa Fe Kapitülasyonları çerçevesi altında kültürel ve dini olarak özgür şekilde

yaşayabilecekleri garanti edilmiştir (Arigita 2019, 135). Sefarad Yahudileri Katolikliği benimsemeye ya da ülkeyi terk etmeye zorlanırken, aynı tarihlerde Müslüman Endülüslülere dini bir tolerans gösterileceğinin belirtilmesi gerçek dışı bir görüntü sunmuş ve tarih de bunu doğrulamıştır. Zaman içerisinde kültürel ve dini yapıları dolayısıyla hedef haline gelen Moriskoların da sözü edilen toleransı görmediği ve din değiştirmeleri konusunda zorlandıkları bilinir (Perry 1999, 42-43). 1600'lü yıllara gelindiğinde Sefaradlara uygulanan din değiştirme, ülkeyi terk etme ya da ölüm cezasına çarptırılma açmazı bu kez Endülüs'te yaşayan Moriskolara da uygulanmıştır. Bunun sonucunda 1600 itibarıyla İspanya'dan büyük bir göç hareketliliği yeniden başlamıştır. Yaklaşık 100 yıl arayla önce Sefaradlar ve sonrasında Moriskolar, İspanya topraklarından zorunlu olarak göç ettirilmiştir (James 2020, 5-6).

2015 yılındaki yasal düzenlemede İspanya Hükümetinin belirttiği üzere tarihsel hataların telafi edilmesine yönelik bir çaba söz konusudur ve Sefaradların İspanya'yla olan kültürel yakınlıkları, aynı zamanda bu coğrafyada yaşadıkları acı deneyimler dolayısıyla ilişkilerin düzeltilmesi adına, kolaylaştırılmış vatandaşlık edindirme yoluna gidilmiştir. Düzenlemede tehcir edilen diğer topluluklara vurgu yapılmamış, yalnızca Sefaradların kovularak baskı ve zulme maruz kaldıkları belirtilmiştir (Boletín Oficial Del Estado [BOE] 2015, 52557). Bu yasal düzenlemenin Sefarad gruplarla sadece 100 yıl arayla tümüyle aynı yaptırımlara maruz kalan Moriskolara uygulanmaması şaşırtıcıdır. Bu duruma getirilen eleştiriler, yasanın olumlu bir çabaya işaret etmesinin yanı sıra yasanın kapsamının Moriskolara da genişletilmesi gerektiği, aksi takdirde alınan kararın seçici olduğunu düşündüreceği yönündedir. Adalet Bakanlığının bu minvaldeki eleştirilere, Sefaradların kültürlerini ve

İspanyolcaya benzeyen Ladino dilini koruyarak İspanya'yla bağlarını kaybetmezken, bu kültürel sahip çıkmanın benzer şekilde sınır dışı edilen Moriskolarca gösterilmediğine referansla yasal düzenlemenin yapıldığı yanıtını verir. Bu noktada Sefaradlardan başarıyla geçmeleri beklenen dil sınavının Ladino yerine İspanyolca olması Bakanlığın açıklamasını yanlışlar niteliktedir (James 2020, 3-4). 1982 vatandaşlık yasasında benimsenen Sefaradların da iki yıl ikamet şartı ile vatandaşlık almasını sağlayan uygulamanın yalnızca Sefaradlar değil Moriskolara da yaygınlaştırılması yönündeki ilk öneri 1996 yılında IU tarafından sunulmuş ve reddedilmiştir. 1998 yılında yeniden yapılan yasa teklifinin Halk Partisi iktidarında kabulü mümkün olmamıştır (Perez ve Fuentes 2012, 20). 2001 de ve 2002 Medeni Kanun reformu görüşmelerinde de IU tarafından ius sanguinis ilkeleri öncelimenin bırakılmasıyla İspanya'nın içinde bulunduğu göç ülkesi konumunun farkına varılarak, ius soli ilkelerin ağırlıklı olduğu reformlara ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Adalet gereği Sefaradlar gibi Moriskoların da kısaltılmış ikamet şartından yararlanması teklif edilmiştir ancak gerçekleşmemiştir (BOCG 168-1 2001, 2).

İspanya'nın 90'larda göç veren bir ülkeden, göç alan bir ülkeye dönüşmesine rağmen vatandaşlık yasalarında gereken değişim sol partilerin sayılı denemeleri dışında yeterli tartışma ortamının olmayışı ve konunun yeterince gündeme gelmeyişi nedeniyle gerçekleşmemiştir. Bu durumun nedenleri olarak kan bağı ve doğum yeri esasının vatandaşlık yasalarında bir arada bulunması görülmektedir. Sağ partiler kan bağı (ius sanguinis) esaslı uygulamayı destekleyerek eski sömürge devletlerle bağ kurulmasından ve yurtdışında doğan İspanya kökenli ailelerin çocuklarının İspanya vatandaşı olabilmesinin sağlanmasından memnuniyet duyarken, Sol partilerin göçmenlerin İspanya'da doğan çocuklarına vatandaşlık verilebilmesini sağlayan

doğum yeri esaslı (ius soli) uygulamaların varlığından tatmin olabilecekleri düşünülebilir.

İspanya’da vatandaşlık yasalarının kısıtlayıcı yönünün zaman içerisinde liberal değişimler yaşaması temelde ülkenin demokrasiye geçişiyle, liberal-demokrat bir devletin insan hakları, cinsiyet eşitliği gibi nosyonlara saygı duyması ve Avrupa Birliği’ne uyum gibi gereklilikler sonucunda liberalleşme adımlarıyla açıklanmaktadır. Aynı zamanda, kurulan bazı hükümetlerde sağ partilerin yerlerini sol partilere bırakmasıyla da liberal türden değişimler anlamlandırılmaktadır (Cook-Martin 2013, 92-93; Marin ve diğerleri 2015, 40).

Görüldüğü üzere İspanya’da sol ideolojili partilerin ülkede yaşayan göçmenlerin vatandaşlığı hakkında liberalleşme adımları atmak istemeleri, keza sol partilerden gelen liberalleşmeyi öngören yasa tekliflerinin, sağ partilerin hükümette çoğunluk olduğu dönemlerde reddedilmesi, Joppke’nin ideoloji ve liberalleşme bağlantısına yaptığı vurguyu destekleyecek türdendir. İlk bakışta sol partilerin İspanyol siyasi göçmenleri ve ailelerini geri çağırarak bir yasa teklifinde bulunmasının Joppke’nin teorisiyle ters düştüğü düşünülse de Sefarad Yahudilerinin de benzer bir şekilde çağırılmış olmasıyla, partilerin etnisite, milliyet ya da imparatorluk bağlılığı düşüncesiyle hareket ettiklerini söylemek eksik bir yorum olabilir. Bunun yerine birçok ülkenin tarihinde ve uygulamalarında da görülebilecek, tarihsel olarak yapılan hataların giderilmesi isteği de söz konusu olabilir. Burada Joppke’nin teorisiyle ters düşen ya da teoriyle açıklanamayan nokta, İspanyol sol partileri bu yasal düzenlemeleri tarihsel hataların düzeltilmesi ya da bireylerin haklarına verdikleri değer ile haklı çıkarıyorsa, Sefaradlara sağlanan hakları neden Moriskolara da sağlamadıkları hususudur. Başka bir ifadeyle bir inanç veya değer neticesinde bazı

gruplara kolay vatandaşlık verilmesini savunan sol partilerin grup ayırt etmeksizin değerlerini savunması ve benzer tüm grupları kapsayacak bir teklifte bulunmaları beklenmektedir.

3.1.b. Güncel İspanyol Vatandaşlık Yasası

Günümüzde geçerli olan İspanyol vatandaşlığı tanımında, doğuştan ve ikincil yollarla kazanılan vatandaşlık ayrımı korunmuştur. “Doğuştan” ile kastedilen otomatik veya doğum yoluyla kazanılan vatandaşlık, “ikincil” ise otomatik olarak yürümeyen ya da doğumdan sonra kazanılan vatandaşlık anlamına gelmektedir. İspanyol Medeni Kanun’u doğuştan vatandaşlık edinilebilmesi için olası dört seçenek sunar. Bunlar, kan bağı esasıyla anne/babadan birinin İspanya vatandaşı olmasının yeterli olduğu İspanyol bir aileden doğan çocuğun vatandaşlık edinebilmesini, İspanya’da yabancı ailelerden doğan anne ya da babaların çocuklarının vatandaşlık alabilmelerini (double ius soli), anne babanın herhangi bir vatandaşlığının olmadığı veya çocuğun anne babanın vatandaşı olduğu ülkenin vatandaşlığını alamadığı durumlarda doğum yeri esaslı vatandaşlık alabilmesini (ius soli at birth) ve son olarak bilinmeyen bir aileden doğan ya da 18 yaşına gelmemiş bir çocuğu evlat edinme yoluyla vatandaşlık edinebilmesini içerir (Marin ve diğerleri 2015, 20)

İkincil yollarla vatandaşlık edinilmesi için de iki yol bulunmaktadır. Bunlardan en yaygın olarak İspanya’da belirli bir ikamet süresinin tamamlanmasıyla edinilen vatandaşlıktır ve bir birey için 10 yıl olarak belirlenmiştir. İspanya’da vatandaşlık yasalarında en çok eleştirilen noktalardan biri ikamet süresinin görece uzun olması ise de detaya inildiğinde bu yaklaşımın ilk seferde görülen kadar kısıtlayıcı olmadığı ve kişinin esas vatandaşlığının bulunduğu ülkeye ya da durumuna bağlı olarak

pratikte liberal uygulamalar içerdđi görölmektedir (Finotelli, La Barbera ve Echeverría 2018, 2329). İkamet süresi temelde 10 yıl iken, yasal göçmenlerin vatandaşlığa başvurmaları için İspanya'da geçirmeleri gereken süre beş yıl olarak öngörülmektedir. Belirtilen süre İspanya'ya tarihi olarak bağları bulunan ölkelerin vatandaşları için, iki yıllık bir ikamet süresini tamamlama şeklinde düzenlenmiştir. İkamet süresi gerekliliğinin bir yıl ile sınırlı tutulduğu durumlar da söz konusudur. Buna göre evlilik yoluyla, ya da İspanya toprakları dışında doğan ancak İspanyol aileye sahip olan yetişkinlerin ve İspanya'da yabancı bir aileden doğan çocukların (ikinci nesil göçmenlerin) 18 yaşını doldurmalarına gerek olmaksızın ailelerinin başvurusuyla vatandaşlık edinebilecekleri görölmektedir. Son madde ikincil yollarla edinilen İspanyol vatandaşlığının en liberal yöndeki maddesi olarak değerlendirilmektedir (Perez ve Fuentes 2012, 5).

Vatandaşlık hakkı kazanmayı düzenleyen güncel yasalardan anlaşılacağı üzere, İspanya vatandaşlık yasalarında ius soli ve ius sanguinis esaslı uygulamalar arasında bir uyum yaratılmıştır. Ius soli ile ikinci ve üçüncü nesil göçmenlerin İspanyol toplumuna entegre edilme çabaları olduğunu söylemek mümkündür ayrıca ius sanguinis uygulamasıyla göç eden İspanyollarla ve tarihi bağları olan ölkelerle günümüzde de bağ kurmaya yatkın oldukları da açıktır. Fas ve Kuzey Afrika ile de tarihi bağları olmasına ve İspanya'da yaşayan çok sayıda Afrika ve Doğu Avrupa ölkelerinden gelen göçmenlere rağmen bu gruplara hiçbir ayrıcalık tanınmaması, 10 yıllık ikamet gerektiren zorlu vatandaşlık şartlarına tabi tutulmaları nedeniyle İspanya sıkça eleştirilmektedir. (Marin ve diğerleri 2015, 40).

3.2. İspanya’da Vatansız Yetişkin ve Çocuklar

İspanya’da vatansız durumda bulunan kişilerin uyrukları bakımından Batı Sahra, Filistin ve Çin kökenli olduğu bilinmektedir. Yine İspanya Sağlık Bakanlığı’nın belirttiği üzere İspanya’da yaşayan çok sayıda Rumen çocuğun ne Romanya ne de İspanya’da vatandaşlıkları olduğu bilinmektedir.

BM Raporuna göre İspanya’da, İtalya ve Portekiz gibi ülkelerin aksine göçmenlik yoluyla var olan bir vatansızlık durumundan söz edilmektedir (UNHCR Report 2019, 21). İspanya’ya göçlerin ve dolaylı olarak vatansızlık sorununun artmasına neden olabilecek coğrafi konum ve ekonomik faktörlerin çekiciliği dikkate değerdir (Hernandez 2011, 152). Bugün İspanya’ya yapılan göçlerin büyük çoğunluğunun, Latin Amerika ülkelerinin vatandaşlarına sağlanan kısa ikamet şartlı vatandaşlık nedeniyle Latin Amerika’dan yapılan göçler olmasının dışında, Afrika kıtasından özellikle Fas ve Doğu Avrupa ülkelerinden Romanya’dan yapılan göçler olması vatansız nüfus ile göçmen nüfusun aynı gruplar olduğu bilgisini kanıtlar niteliktedir.

Vatandaşlık	Yerleşik Nüfus	
	1 Ocak 2019	1 Ocak 2020
Toplam	4,840,207	5,235,375
Fas	713,776	761,122
Romanya	670,186	666,936
Birleşik Krallık	286,753	300,987
İtalya	243,748	268,151
Kolombiya	199,182	261,537
China	190,600	197,390
Venezuela	133,980	187,268
Almanya	138,321	139,350
Ekvador	134,853	133,084
Bulgaristan	123,335	122,946
Fransa	111,509	117,381
Honduras	84,768	109,696
Ukrayna	103,606	107,706
Portekiz	102,837	106,330
Peru	79,898	101,360

Tablo 3.1. İspanya’da 2019-2020 yılları göçmen dağılımı (INE 2020)

Afrika kıtasını Avrupa kıtasına bağlayan konumu göz önüne alınacak olursa, Afrika'daki kişilerin İspanya üzerinden AB üye ülkelerine ulaşması için İspanya uygun bir göç yoludur. İspanya'nın Afrika kıtasında bulunan Ceuta ve Melilla şehirleri Afrikalı göçmen kişilerin ulaştığı en önemli noktalardır (Ruteere 2013, 11,13). Tüm bunlara ek olarak İspanya'nın refakatsiz/ailelerinden ayrılmış Afrikalı çocuk göçmenlerin yoğun olarak ulaşmaya çalıştığı ülkelerden biri olması ve çocuklar hakkında yeterli bilgi ve belgenin olmaması nedeniyle, genelde kayıtsız/belgesiz bu çocukların hem *de jure* hem de *de facto* vatansızlık durumuyla karşı karşıya olduğu bilinmektedir (Hernandez 2011, 151). İspanya'nın terk ettiği son sömürge toprağı olan Batı Sahra'nın bugün Fas'a karşı verdiği bağımsızlık mücadelesi nedeniyle Sahralıların, Fas vatandaşlığını reddetmeleri ya da kaybetmeleriyle vatansız duruma düştükleri bilinmektedir. Batı Sahralılar, İspanya'yı yaşadıkları sorunun hem nedeni hem de kurtarıcısı olarak görme eğilimindedir. Bunun sonucunda İspanya'da vatansız kişilerin tespiti ve uluslararası sözleşmelerin getirdiğı uluslararası korunma ve temel hak taleplerine ulaşmalarını sağlayan prosedür başvuruların %95 gibi bir oranla en çok Batı Sahralı vatansız mülteciler tarafından yapıldığı görülmektedir (Smith 2021). Yine Romanyalı vatandaşların AB üyeliğı yolunda 2002 yılında vize serbestisiyle edindiğı dolaşım hakkı ve 2007 yılında AB üyesi olmalarıyla, Romanya'dan Güney Avrupa ülkelerine ekonomik nedenlerle artan bir göç hareketliliğinin yaşandığından söz etmek mümkündür. İspanya hızla gelişen ekonomisiyle yasal iş imkanları sunarken, aynı zamanda yasal olmayan iş gruplarının da yaygın olduğu ve Romanyalı göçmenlerin buralarda yaygın olarak çalıştığı belirtilmektedir (Marcu 2011, 10).

3.3. İspanya’da Vatansız Kişileri Etkileyen Yasal Düzenlemeler

İspanya, vatansız kişilerin tanınması ve onlara tanınacak hakları konu alan 1954 ve 1961 tarihli iki önemli uluslararası anlaşmaya da taraftır. Aynı zamanda insan hakları konularını düzenleyen ve vatansızlık konusuna çözümler getiren CRC, ICCPR ve Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination - ICERD) gibi hukuki düzenlemelerin imzacı devletlerindedir ve İspanya’nın ulusal hukuk sistemine entegre edilmişlerdir (Joint Submission 2019, 2). Burada taraf oldukları CRC, çocuk vatansızlar için önemli düzenlemeler getirmektedir.

Vatandaşlık yasasına göre, İspanya’da doğan bir çocuğun, anne babasının vatandaşlığı olmadığı ya da anne babanın vatandaşlıklarını çocuklarına devretmelerinin mümkün olmadığı durumlarda ve çocuğun doğum yeri bilinmiyorsa ancak bulunduğu ilk ülke İspanya olarak tespit edilmişse, İspanya’da doğmuş kabul edilerek vatandaşlığa hak kazanmaktadır. Refakatsiz olarak İspanya topraklarına ulaşan göçmen çocukların bu uygulamadan faydalanmaları muhtemel görünmektedir. Bu maddelerle çocukların vatansızlığı için önemli bir koruma sağlanmaktadır (Joint Submission 2019, 3).

Vatansızlık sorununun artışı ve nesilden nesle aktarılmasını önlemek adına doğum anında önleyici uygulamaların bulunması oldukça önemli olup, İspanya’da çocuklar için önleyici yasal uygulamalardan söz etmek mümkündür. İspanya’da göçmen bir ailenin çocukları, İspanyol vatandaşlığına doğduklarından itibaren bir yıl süre içerisinde hak kazanır. Bu durum ikincil yollarla edinilen türden bir vatandaşlık olarak bilinir. Bu madde, eğer göçmen ailenin kendi vatandaşlıklarını çocuklarına

aktarmasına engel bir durum varsa ve anne-baba vatansız durumdaysa çocuğun herhangi bir süre ikamet şartı aranmaksızın İspanyol vatandaşlığını doğrudan kazanması şeklinde uygulanır. Bu durumda yasal bir prosedür bulunmakta ancak ailenin, çocuğun başka bir vatandaşlık kazanamayacağını ispat etme yükümlülükleri bulunmamaktadır. İspanya’da doğan her çocuğun ailelerinin statüsünden bağımsız olarak doğum kaydının yapılması ve doğum belgesinin verilmesi zorunludur. Anne ve babası hakkında bilgi sahibi olunmayan çocuklar doğum yoluyla İspanyol vatandaşlığı kazanmakta veya 18 yaşına kadar vatandaşlığa başvurma hakkına sahiptir.

İspanya’da ülke pratikleri her ne kadar konu hakkında pozitif uygulamalar arasında gösterilse de İspanyol vatandaşlık yasalarında ilgi çekici nokta, Latin Amerika ülkeleri vatandaşlarına ya da göçmenlere uygulanan tercihli kısaltılmış ikamet sürelerinin vatansız durumdaki kişiler için uygulanabilir olmayışıdır (Joint Submission 2019, 7). Burada yetişkinler için sorunun çözümüne yönelik uygulamaların eksikliğinden bahsedilebilir. Geçmiş yıllarda ikamet şartının PSOE ve IU gibi sol partiler tarafından vatansız ve mülteci kişiler için iki yıla indirilme talebi olmuş ancak reddedilmiştir (Marin ve diğerleri 2015, 23).

Vatansızlık konusunu ele alan uluslararası sözleşmeler, sorunun çözümü için doğru bir tanıma ve ona uygun, vatandaşlıktan yoksun kişilerin başvurabileceği onlara hak sağlayabilecek ve devlet koruması altına girecekleri kısaca insan haklarını güvence altına alabilecekleri bir statünün sağlanmasını oldukça önemli görür. Bu noktada 1954 Sözleşmesi’nin öngördüğü Vatansız Kişilerin Belirlenmesine İlişkin Prosedür (Statelessness Determination Procedure - SDP) vatansız statüsünün hangi koşuldaki kişilere verilebileceğini belirlemeyi ve bu statüyle temel haklara sahip

olabilmelerini sağlamayı amaçlar. İspanya, 2000 yılında SDP'yi kabul etmiş, 2001 de ulusal yasalarla prosedür oluşturmuş ve Avrupa'da bu prosedürü uygulayan ilk ülkelerden biri olmuştur (Joint Submission 2019, 5). Bu yolla vatansızlık statüsünü edinen bir birey İspanya'da süresiz ikamet, seyahat belgesi edinme, çalışma izni, aile birleşmesi, eğitim, sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri gibi haklara sahip olmakta ve belirli bir süre maddi yardım ile desteklenmektedir (Joint Submission 2019, 6). SDP kadar statünün kazanılmasıyla sağlanan hakların gelişmişliği dolayısıyla da İspanya olumlu bir örnek olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde en iyi uygulananın İspanya ve ardından Macaristan ve Belçika'da görüldüğü ve AB üye ülkelerine bu mekanizmanın bu ülkeler rafından tanıtılarak Birliğin politikalarına şekil vermesi gerektiği belirtilmektedir (Chickera 2010, 217,230).

3.3.a. Vatansız Kişilere Yasa Tekliflerinde Yer Verilmesi

İspanya'da ikamet yoluyla vatandaşlık kazanılması konusunda gruplar özelinde çok sayıda tercihli uygulama olduğu bilinmektedir. Bu tercihli uygulamalara benzer şekilde, zaman içerisinde sol partilerin de bazı gruplar için kolaylaştırıcı önerileri olduğu görülmektedir. Sol partilerin yasa teklifleri genelde ya reddedilmesi ya da iktidar -parlamentoda çoğunluk- konumuna geldiklerinde tekliflerini yinelememeleri/arkasında durmamaları nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Sistemik olarak kayıtları tutulmuş olan İspanyol Parlamento Bülteni aracılığıyla 2000 yılı sonrası yasa teklifleri incelendiğinde kimi zaman göçmen, sığınmacı, vatansız kişiler ya da İspanya'yla tarihi bağları olduğu bilinen ya da düşünülen gruplar için kısaltılmış ikamet süresi tekliflerinin sunulduğu görülmektedir. Burada vatansız kişiler için yapılan tekliflere genel anlamda bakılacak olursa parlamentodaki

sol partili grupların süre kısaltımı tekliflerinde bulunduğu, kimi zaman küçük düzenlemelerle bu konuda önerilerini yinelediklerini söylemek mümkündür.

Vatandaşlık konularında Medeni Kanun'un değiştirilmesine yönelik kanun teklifleri incelendiğinde ulaşılabilen kayıtlar arasında ilk olarak 24 Nisan 2000 de Sosyalist Parlamento Grubu tarafından Medeni Kanun'un çeşitli maddelerine yönelik değişiklikler önerilmiştir. Bunlardan vatandaşlık edinme sürelerini düzenleyen 22. Maddede genel ikamet yoluyla vatandaşlık edinme süresi on yıldan beş yıla düşürülmek istenmiştir. Sığınma ve göçmenlik hakkı elde eden kişiler ile vatansız durumda olan kişiler için tıpkı 1982 yılındaki düzenlemede kabul edilen Latin Amerika ülkeleri, Andora, Filipinler, Ekvator Gine'si veya Sefarad menşeli kişiler için olduğu gibi iki yıllık bir sürenin yeterli olması önerilmiştir (Boletín Oficial de las Cortes Generales [BOCG] 7-1 2000, 3).

Sosyalist parlamento grubunun yasa teklifini savunmalarında dikkate değer noktalardan bazıları, göçlerin eskiden beri süregelen bir olgu olduğu ve İspanya'nın tarihte göç veren bir ülke olduğu kadar artık göç alan bir ülke olduğunu bilerek buna uygun bir tutum içerisinde olunmasının, kimsenin dışlanmadığı insanlık onuruna saygılı ve bütünleşmiş bir çerçeve çizilmesine duyulan gereklilik vurgusudur. 2000 yılında Resmi adıyla "Yabancıların Hak ve Özgürlükleri ve Entegrasyonlarına İlişkin Organik Kanun" da yapılan değişiklikle İspanya'da beş yıl ikamet eden kişilere daimî ikamet hakkı verilmesini içeren 30.2 maddeyle sağlanan ilerlemenin vatandaşlık yasalarıyla desteklenmesi gerektiğine değinirler. İspanya'da yaşayan yabancı kişilerin ülkeyle ve İspanyol toplumuyla bağ kurabilmeleri için gereken sürenin on yıldan çok daha kısa olması gerektiği ve toplumla bütünleşmelerini kolaylaştırmak adına vatandaşlık edinerek hak ve sorumluluklar kazanmaları gerektiğini savunur

(BOCG 7-1 2000, 1-2). Sosyalist Parlamento Grubu 19. maddede bir revizyon ile aynı yasa teklifini 9 Mart 2001 de (BOCG 115-1 2001) ve 9 Nisan 2002 de yinelemiştir (BOCG 122-8 2002).

9 Nisan 2002 tarihine gelindiğinde Bask Parlamento Grubu, Sosyalist Parlamento Grubuyla benzer şekilde genel ikamet yoluyla vatandaşlık edinme süresinin beş yıla düşürülmesini ve sığınma-göçmenlik hakkı elde eden, vatansız durumda olan, İspanyolca, Katalanca, Baskça konuşulan bölgelerden gelen vatandaşlar ve benzer durumdaki etnik gruplara mensup kişiler için iki yıllık ikamet süresinin yeterli olmasını teklif eder. Burada ayrıca İspanya'yla tarihi bağları olan gruplara 1982 yasasında tanınan iki yıllık ikamet süresi şartının Sahralı kişileri de kapsayacak şekilde genişletilmesi önerilir. Bask Parlamento Grubu bu önerilerini, sürelerin uzun olduğu gerçeğine ve Sahralıların da diğer, önceden kısaltılmış ikamet süresine tabi olan gruplar gibi İspanya'yla özel bağları olduğu, İspanya'nın Batı Sahra'yı terk ediliş yöntemi de düşünülünce bu halka karşı ahlaki bir borçları olduğunu ve hariç tutulmaları için hiçbir gerekçe olmadığına dayanarak yaptıklarını belirtir (BOCG 115-8 2002, 18). Aynı tarihte Katalan parlamento grubu da ikamet süresinin on yıldan beş yıla indirilmesini ve sığınma-göçmenlik hakkı elde eden ve diğer önerilerden farklı olarak vatansızlık statüsü kabul edilen kişiler için sürenin iki yıla indirilmesi gerektiğini belirtir. Bu grubun da temel motivasyonu kısa ikamet sürelerinin toplumsal entegrasyon için yeterli olacağına dayanmaktadır (BOCG 115-8 2002, 30). (Ayrıca aynı tarihte doğrudan vatansız kişiler için değil de Sahralılar için ikamet iki yıla indirilmesi Karma Parlamento Grubu tarafından önerilmiştir). Izquierda Unida parlamento grubu, 26 Ekim 2001 (BOCG 168-1 2001) tarihli iki yıllık ikamet süresi şartının Sefaradlar gibi Moriskoları da kapsamasını önerdikleri

yasa teklifini 9 Nisan 2002 de vatansız kişiler, Sahralılar ve sömürge ve idari olarak bağlı olan herhangi bir bölgeden gelen kişiler vurgusunu da ekleyerek yeniden sunmuştur (BOCG 168-8 2002, 18).

Bu dönemde iktidar ve yasama çoğunluğuna sahip olan Halk Partisi'nin de içerisinde bulunduğu Parlamento Grubu'nun teklifi de incelenecek olursa genel on yıllık, göçmenler için beş yıllık ve Latin Amerika, Andorra, Filipinler, Ekvator Ginesi, Portekiz vatandaşları ve Sefaradlar için iki yıllık ikamet şartını tekliflerinde sunar (BOCG 115-8 2002, 25). 5 Şubat 2002 de Kongrede oy birliğiyle Halk Partisi (PP), Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) ve Birleşik Sol (IU) içinde bulunduğu parlamento gruplarının teklifleri kabul edilmiştir. Burada Halk Partisi (PP) ülke dışındaki göçmenleri önceleyen, ius sanguinis esaslı, bir teklif sunarken, Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) ve Birleşik Sol (IU)'un tam tersine, ius soli esaslı, İspanya'da yaşayan göçmenleri göz önünde tutan tekliflerinin bulunmasıdır. Farklı yönlerdeki bu üç teklifin kabulüyle sonrasında yapılacak görüşmelerle ortaya çıkacak olan nihai düzenlemenin nasıl olacağı dönem içerisinde dikkatleri üzerine çekmiştir (Marcos 2002). Ekim 2002 tarihine gelindiğinde İspanya'da yeni vatandaşlık yasası kabul edilmiş ve Halk Partisinin yasa teklifini esas alan bir düzenleme ortaya çıkmıştır.

2003 yılında Sosyalist Parlamento Grubu daha önceden sundukları vatandaşlık yasası tekliflerine, Franco döneminde İspanya'dan göç etmek zorunda kalan kişilerin geri dönüşünü kolaylaştırma gerekliliği vurgusunu da ekleyerek yineleseler de vatansız kişiler için burada da bir sonuç alınamamıştır. Ancak yaklaşık üç yıl sonra Franco yönetiminden kaçan kişiler için Torunlar Yasası çıkarılarak bu teklifin önerilerinden biri gerçekleşmiştir (BOCG 305-1 2003).

Kısacası, kimi zaman literatürde öngörülen faktörlerin etkisi doğrultusunda şekillenmiş bir parçalılık ve gruplara özgü istisnaların yer bulduğu bir çeşitlilik arz eden İspanyol vatandaşlık yasası, vatansızların genel bir kategori olarak değerlendirilip vatandaşlık sorunlarının çözüldüğü bir hukuki çerçeve sunmak bakımından yetersiz kalmaktadır. Bu yönde girişimleri olan kimi sol partiler, bu konuyu ilkesel olarak bir siyasa konusuna dönüştürmekte ısrarcı olmadıklarından; vatansızlık da vatandaşlık yasalarının tıpkı göçmenlerin menşesine göre değişik koşulluluklar arz edişinde olduğu gibi, gruptan gruba ayrı ayrı değerlendirilen bir sorun olarak kalmıştır. Bu nedenle, vatansız çocuklar meselesi hem Romanyalı çocuklar gibi çözüm episodları; hem de Sahralı çocuklar gibi müzmin sorun alanları gözetilerek çalışılmalı ve açıklanmalıdır.

BÖLÜM IV

ROMANYALI ÇOCUKLAR VAKASI

İspanya'daki vatansız Romanyalı çocukların durumuna ilişkin incelemede literatürde vatansızlığa neden olduğu belirtilen birçok olumsuz uygulamanın bu vakada gözlemlenebildiğini, ayrıca Romanya devletinin ve Romanyalı bireylerin vatandaşlık konularındaki tutumlarının bu duruma neden olduğunu söylemek mümkündür. Romanyalıların ve özelde Romanyalı çocukların, İspanya'da vatansızlıklarının ardında, kendi devlet pratiklerinden kaynaklı nedenleri arasında devlet politikalarının ayrımcı yapısı, nüfus kayıt uygulamalarının yetersiz ve yozlaşmış doğası, devletin vatandaşlarının pasaport gibi ülkeleri dışında tanınmalarını sağlayan en temel belgeleri yaptırım amacıyla askıya alması ve göç eden vatandaşlarının kayıt ve belge yenileme işlemleri için ilgili ülkedeki Romanya konsolosluklarındaki zorlaştırıcı pratikler yatar. Bireylerden kaynaklı faktörlerin başında ise göçmen olarak gidilen ülke olan İspanya'da, literatürde de belirtildiği üzere, kendi durumlarını gizlemek adına çocuklarını kaydettirmekten kaçınmak gelir. Literatürde vatansızlık nedenleri arasında daha önce rastlanamayacak ve Romanya'ya münhasır bir durum olan devlet koruması altında yetimhanelerde büyüyen çocukların bulunması, Romanyalı çocukların vatandaşlıktan yoksun kalmasının nedenleri arasında büyük bir yer işgal eder. Ceausescu döneminde nüfus artışının hızını yüksek tutmak için uygulanan katı kürtaj yasağı gibi politikalar, aileleri tarafından bakılmayan çocuk sayısını yukarıya çekmiştir (Kligman 1992, 406). Komünizm yıllarında devlet bakımı ve koruması altında olan çocuklara yönelik

olarak, dönemin sona ermesiyle uygulanan uluslararası evlat edindirme politikasının ve bu politikanın ilgasının ardından görülen yasadışı uygulamaların Romanyalı vatansız çocuklar yaratmaktaki payı son derece büyüktür. İspanya hem resmi hem de yasadışı uygulamalarla süren bu evlat edindirme uygulamalarındaki önemli son duraklardan biri olmuştur.

4.1. Romanya'nın AB Üyeliği ve Kısıtlayıcı Göç Politikaları

1989 yılı itibariyle Romanya'da 24 yıldır süren Komünist yönetim son bulmuş ve liberalleşmeye yönelik bir döneme girilmiştir. Romanya'nın AB ve NATO gibi örgütlere üye olma çabası da 1989 sonrasında başlamış ve 1995 de AB'ye üyelik başvurusunda bulunulmuştur. Geçiş döneminde, serbest piyasa ekonomisine yabancı olan Romanya'nın ekonomik anlamda bir darboğaz içine girdiği ve sonucunda Romanyalıların iş gücüne ihtiyaç duyan ülkelere göç etmeye başladığı bir döneme girilmiştir (Potot 2008, 87-88). Göç alan ülkenin ekonomik koşullarının da göçmenleri kabul edecek düzeyde olması gerektiği için genelde sanayileşmiş ve gelişmiş ekonomiye sahip Batı ve Güney Avrupa ülkeleri Romanya'dan gelen göç dalgalarıyla karşılaşmıştır.

Romanya AB aday ülkesi statüsündeyken yasalarının AB müktesebatına uyumlaştırılması için tanınan süre boyunca AB'nin talepleri doğrultusunda göç politikalarını düzenlemeye oldukça önem vermiştir. Bunun temel nedeninin ise Romanya'nın üyeliği gerçekleştiği takdirde bu ülkeden AB üye ülkelerine yoğun bir göçmen hareketinin başlayacağı öngörüsü olmuştur (Potot 2008, 87). Yıllar içerisinde AB, ülke raporlarında da belirtildiği üzere, göçleri kısıtlayıcı politikalar uygulaması için Romanya devletini etkisi altına almıştır.

1989 yılına kadar Romanya vatandaşları bireysel pasaporta bile sahip olamazken, komünist dönemin sona ermesiyle bireylerin pasaport edinme hakkı elde etmesi seyahat özgürlüğünü de beraberinde getirmiştir. 1990 ve 2002 yılları arasında Romanyalı vatandaşların AB üye ülkelere gidişlerinde üç aylık kısa süreli vize kısıtlaması uygulanmıştır. Kısıtlamaların kaldırılması AB Konseyi tarafından 2001 yılında onaylanmış ve 1 Ocak 2002’de yürürlüğe girmiştir. Bu düzenleme ile Romanyalı vatandaşların üye ülkelere seyahat edebilmesi serbestleştirilirken, çalışma ve yaşamaları konusunda bir serbestlik henüz söz konusu olmamıştır. Seyahatlerin serbestleştirilmesi de uzun dönemli kalmaların önüne geçmek için Romanya vatandaşlarının gelirlerinin çok üstünde olan tutarlarda seyahat için güvence bedeli, konaklama ve dönüş biletlerini ibraz etme gibi koşullara bağlanmıştır (Stan 2006, 5-7). Bu tür kısıtlayıcı uygulamaların bir sonucu olarak Romanyalı vatandaşların AB üye ülkelere giderken çeşitli yasal olmayan yöntemleri benimsedikleri görülmüştür. Yapılan en temel usulsüzlük, turist vizesi olarak bu ülkelerde kayıtsız, yeraltı emek piyasasında uzun yıllar çalışmaları ve vize sürelerinin dışında bu ülkelerde bulunmaları olarak bilinir.

Romanya yönetimi tarafından yapılan en önemli kısıtlayıcı uygulamalardan biri 14 Temmuz 2005 tarihinde Hükümet Kararnamesiyle sadece Schengen ülkelerine giden Romanyalıların, gümrük geçişleri sırasında gittikleri ülkelerde kalma nedenlerini gösteren belgeler ibraz etmeleri gerekliliğidir. Gerekçe göstermeksizin yasal kalış sürelerini aşan vatandaşların pasaportlarına el konulması da bu düzenlemenin temel yaptırımıdır. 2005 yılında ülke dışındaki Romanyalıları bilgilendirmeksizin, aniden yapılan bu düzenleme doğrudan turist vizesiyle giderek uzun süre boyunca dönmeyen kişileri hedeflemiş ve etkilemiştir (Stan 2006, 8).

Romanyalı vatandaşlardan bazıları uygulama karşısında ülkelerine dönüp pasaportsuz kalmak yerine göç ettikleri ülkelerde pasaportsuz kalmayı tercih etmiştir ve bu durum onların buldukları ülkelerde marjinal bir konuma düşmeleri ve vatandaşlıklarını kanıtlayıcı belgelerinin olmamasıyla sonuçlanmıştır. Benzer şekilde, AB raporlarında da Romanyalı göçmenlerin buldukları ülkelere gönderilmemek için vatansız durumda olmayı göze alarak Romanya vatandaşlığından kendi istekleriyle vazgeçtikleri ve bunu gittikleri ülkelerdeki Romanya konsolosluklarına onaylattıklarına değinilmiştir (Guild 2001, 43).

Romanya, 2007'de AB'ye tam üyelik statüsü kazanmasına rağmen serbest dolaşım, üye ülkelerle ikili anlaşma yapılması koşuluna bağlanmış ve böylece çalışma veya ikamet etme gibi serbest dolaşıma dahil konularda bir geçiş dönemine tabi tutulmuştur. Daha önceki üye devletlere uygulanmayan bu kısıtlayıcı ve düzenleyici koşulluluk Romanyalı göçmenler konusunda AB'nin endişelerini gösterir (Stan 2006, 38). AB'nin vize kısıtlamalarına tabi tuttuğu ülkelerin yer aldığı kara listesinde diğer AB aday ülkelerinden ya da üye ülkelerinden daha uzun süre boyunca Romanya ve Bulgaristan'ın bulunmasının, yüksek yasa dışı göç ve suç oranları riski taşımaları nedeniyle olduğu bilinmektedir (Guild 2001, 33). AB'nin Romanya'ya karşı duyduğu bu güvensizliğin bir sonucu olarak 2007 yılı itibariyle Romanyalı vatandaşların AB üye ülkelerine gidişinin kolaylaşmasına kadar geçen sürede düzensiz göçmen sıfatıyla giden ve kayıt dışı işlerde çalışan Romanyalı kişilerin, durumlarının farkına varılmaması adına çocuklarının doğum kayıtlarını yaptırmadıkları ya da konsolosluklarına giderek süresi dolan belgeleri yenilemedikleri de yaygın bir pratik olarak bilinmektedir.

Romanya devletinin göçü zorlaştırıcı amaçlarla ürettiği politikalar yıllar içerisinde aşırılıkların gözlemlendiği uygulamalarla nihailenmiştir. Kimi zaman, göç eden vatandaşlarını gittikleri ülkelerde belgesiz bırakarak kişilerin esasen bir vatandaşlığa sahip olmasına karşın vatandaşlıklarını kanıtlayamamasına ve bu nedenle vatansız bir duruma düşmelerine neden olmuştur (Vrabiescu 2017, 26-27). Kısıtlayıcı göç politikalarının olumsuz sonuçlar yaratmasına benzer şekilde ülke içerisinde nüfus kayıt politikalarında yapılan düzenlemelerin de çeşitli usulsüzlüklere yol açtığından ve temelinde devletin, kimleri vatandaşı olarak görmek istediği veya istemediğine göre şekillendiğinden söz edilmektedir (Vrabiescu 2017, 23). Romanya’da nüfus kayıt politikaları sıklıkla kişileri dahil etme ve dışlama amacı doğrultusunda kullanılabilmektedir. Seçici yapıdaki bu politikalar, ülke içerisinde yaşayan özellikle Romanların kayıt dışı tutulmasına ve dolayısıyla yok sayılmalarına neden olurken, çocuklarına vatandaşlıklarını aktarmak isteyen kadınlar içinde benzer olumsuzlukların görülmesine yol açmıştır. Yetişkin Romanların ve Roman çocuklarının, yasal bir ikamette yaşamaları şartını sağlayamadıkları gerekçesiyle kamu görevlilerince kayıtlanmadığı ve ülke içerisinde aykırı bir duruma düşerek belgeleri olmaksızın yaşamak zorunda bırakıldıkları görülmektedir (Vrabiescu 2017, 23-28). Romanların, Romanya içerisinde siyasal, sosyal, ekonomik bakımdan toplumun en alt tabakası olarak görülmeleri nedeniyle kamu politikalarında görülen seçici veya ayrımcı herhangi bir uygulamadan da en çok etkilenecek grup oldukları açıktır (Grabowska 2018, 860). Yine benzer şekilde Romanya’nın komünizm yıllarında Roman çocukların ailelerinin ekonomik koşullarının elverişsizliği yüzünden devlet korumasına bırakılan çocuklar arasında en yaygın grup olmaları mümkün görünmektedir.

4.2. Uluslararası Evlat Edinme Politikası ve Sonuçları

1965 yılında iktidara gelen komünist Devlet Başkanı Nicolai Ceausescu'nun nüfus artışını bir güç olarak algılaması sonucunda o dönem kabul edilen, 770 sayılı Kararname gereğince nüfusu arttırmaya yönelik kürtaj yasağı veya çocuk sahibi olmayan ailelerin vergiye tabi tutulması gibi politikalar üretilmiş ve dolayısıyla 1966 yılı itibariyle Romanya'da hızlı bir nüfus artışına neden olmuştur. Ülkenin bu yıllardaki ekonomik koşul ve göstergelerinin olumsuzluğuna karşın devlet politikalarının çocuk sahibi olmaya zorlayıcı niteliği, çocukların maddi imkansızlıklar içindeki ailelerde bakılmasının güçleşmesini de beraberinde getirmiştir. Hükümetin ailelerden çocuk sahibi olmaları, ekonomik koşulları çocuklarına bakmaya yetmediği durumda ise devletin çocuklarına bakabileceği yönündeki yaklaşımı dolayısıyla 100 binden fazla çocuğun aileleri tarafından devlet koruması altına verilmelerine yol açmıştır (Morrison 2004, 168-169).

Romanya'da devlet bakımındaki, yetersiz imkanlar nedeniyle kötü koşullarda yaşayan çocukların durumu 1989 yılında komünist düzenin çöküşünün ardından uluslararası arenaya basın aracılığıyla duyurulmuştur. Durumun tepkileri üzerine çekmesiyle 1990'da Romanya yönetimi çocukların daha iyi koşullarda bakılabilmesini amaçlayarak düzenlemelere gitmiştir. Öncelikle, Romanya devletinin 1990'da uluslararası evlat edinmeye olanak tanıyan düzenlemeyi hayata geçirmesiyle Orta ve Batı Avrupa'dan birçok ülkenin vatandaşı, yetimhanelerde bakılan Romanyalı çocukları evlat edinmek için başvuruda bulunmuş, koşul ve kısıtlamalar olmaksızın Romanyalı çocukları evlat edinmeye hak kazanmıştır (Denechere ve Scutaru 2010, 135). Yaklaşık on yıl sonra Romanya devletinin evlat

edinmeyi düzenleyecek altyapıya, evlat edindirildikten sonra ise çocukların buldukları koşulların gözetimini yapacak imkanlara sahip olmamasının usulsüzlüklere yol açtığı gerekçe gösterilerek AB tarafından uygulamayı durdurması istenmiştir (Popescu, Muntean ve Juffer 2020, 7). Belirtilenlere göre AB üye ülkelerinden Fransa, İspanya ve İtalya'nın üst düzey temsilcileri ve bürokratları, AB'nin Romanya'dan uluslararası evlat edindirme politikasını durdurma talebinin olduğu tarihlerle eş zamanlı olarak, ülkelerinde evlat edinme başvurusu yapmış olup sürecin ilerlemesini bekleyen ailelerin başvurularının kabul edilmesi hususunda taleplerde bulunmuştur (Denechere ve Scutaru 2010, 145-146). Bu anlamda AB'nin Brüksel temsilcileriyle AB üye ülkelerinin hükümetleri arasındaki tutarsız istekler dikkat çekicidir ve Avrupa Birliği içerisinde bu konuda tek sesliliğin hâkim olmadığını göstermektedir. AB üye ülkelerinde olduğu gibi AB dışından, Amerika Birleşik Devletleri'nden de evlat edinme politikasının devam etmesi gerektiği yönünde Romanya yönetimine bir baskının olduğu bilinmektedir. Hatta, 2007 yılına kadar Avrupa Birliği'nin karşı olduğu ve Romanya'ya baskıları sonucunda kaldırılmasını kabul ettirdiği uluslararası evlat edinme politikasına 2007 yılından sonra sıcak baktığı ve bunun nedenleri arasında Romanya'dan evlat edinmeye yasadışı yollarla devam ediliyor olması gerçeğinden ziyade AB içerisindeki ABD'li lobilerin büyük bir etkisi olduğu belirtilmektedir (Iusmen 2013, 9).

Romanya, uluslararası evlat edindirme politikasını AB baskısı sonucunda 2001 yılında bir yıllığına askıya almış ve 2004 yılında tümüyle uygulamadan kaldırmıştır. 2004 yılı itibariyle Romanya'dan evlat edinmenin neredeyse imkânsız hale gelmesini sağlayacak yasal birtakım düzenlemelere gidilmiştir (Popescu, Muntean ve Juffer 2020, 8). Her ne kadar AB'nin 2007 sonrasında uluslararası evlat edinmeye karşı olan

sert tutumu dönüşerek yumuşasa da Romanya'nın 2004 sonrasında uluslararası olarak evlat edinmeyi olanaksız kıldığı görülür. Çocukların iyi bir ortamda yetişebilmesi için yine AB tarafından sunulan desteklerle, çocukların evlat edindirilmesi yerine koruyucu ailelerin yanına verildiği uygulamalar hayata geçirilmiştir (Popescu, Muntean ve Juffer 2020, 5). Ancak 2004 sonrası politika Avrupalı ailelerin ve hatta Avrupalı lider ve bürokratların, Romanyalı çocukların evlat edinilmesi konusundaki istekliliği de göz önüne alınarak değerlendirilecek olursa, sadece yasal olarak evlat edinmenin durdurulması anlamına gelmiş, yerini yasa dışı yollara bırakmıştır. Evlat edindirme uygulaması illegal yollarla Romanyalı çocukların özellikle Güney Avrupa ve oradan da diğer Avrupa ülkelerine götürülmesi ve para karşılığında evlat edinilmelerini sağlayan grupların eline geçmiştir. Yıllarca yasal olarak süren bir uygulamanın yasa dışı olarak devamı getirilmiş ve 2004 itibariyle, AB'nin uygulamanın kaldırılma esnasında savunduğu üzere Romanya Devletinin uygulamada sorunlar yaşadığı, yolsuzluk ve çocukların gözetilmediği bu düzen son bulmuş ancak daha yoz bir düzenin yerini almasıyla sonuçlanmıştır.

Romanya'nın tarihsel olarak uyguladığı bu nüfus politikasının ilerleyen yıllardaki belki de en önemli sonucu olarak çocukların yasadışı yollarla kimi zaman aileleri kimi zaman insan kaçakçıları tarafından evlat edindirilmeye çalışıldığı görülür (Rankin, 2006, 262). Yine Ceausescu döneminde yetimhanelerindeki kötü koşullardan kaçan çok sayıda çocuk, sokaklarda yaşamak zorunda kalmıştır. Çocuklarla yapılan görüşmeler sonucunda büyük çoğunluğunun kimlik belgeleri ve vatandaşlıklarını kanıtlayıcı diğer belgelerden yoksun oldukları tespit edilmiştir. Bu durum, çocukların içinde buldukları durumdan faydalanmaya çalışan çok sayıda insan kaçakçısı tarafından daha iyi koşullarda yaşayacakları, gittikleri ülkelerde iş

bulabilecekleri bahanesiyle kötüye kullanmalarıyla sonuçlanmıştır (Gamble 2010). Benzer olaylar konunun muhatabı olan ülkelerin ulusal basınında sıkça yer almaktadır. İspanyol basınında ve yine İspanyol çocuk hakları örgütlerinin web sitelerinde Romanyalı çocukların günümüzde bile para karşılığında evlat edindirildiğine dair çok sayıda habere rastlanmaktadır (Cedeira ve Lozano 2021). Bu tür olayların tespitiyle çocuklar devlet bakımı/koruması altına alınırken, çocukları para karşılığında evlat edinmek ve edindirmek isteyen kişilerin ise tutuklandığı ve yargılandığı belirtilmektedir (Nemeth-Almasi 2010).

Özetle İspanya'daki Romanyalı çocukların vatansız durumda olmasının temel nedeni Romanya'dan İspanya'ya yapılan yasal veya çoğu zaman yasadışı göçleri önlemek amacıyla Romanya devletinin geliştirdiği kısıtlayıcı göç politikalarıyla bireylerin vatandaşlıklarını kaybetmeleri ve bu koşullar altında yaşamaya devam ederek vatandaşlıklarını çocuklarına aktaramamalarıdır. Yine bir diğer neden her ne kadar vatandaşlıkları olsa bile İspanya'da yasa dışı olarak bulduklarının fark edilmemesi adına, kendileriyle beraber göç eden çocuklarının, zamanla geçerliliğini yitiren belgelerini Romanya konsolosluklarında yenilememeleri veya yeni doğan çocuklarının doğum kayıtlarını yaptırmayarak kendi çocuklarını vatandaşlıkları olmaksızın yaşamaya mecbur bırakmaları görülebilir. Bunlara ek olarak Romanya'daki sosyalist hükümet ve sonrasında gelen hükümetin uyguladığı politikaların sorunlu yapısı, sonucunda çocukların vatandaşlıklarını kaybetmelerine neden olabilecek bir örüntü yaratmıştır.

4.3. İspanya’da Vatandaşlığı Bulunmayan Romanyalı Çocuklar

2019 yılında İspanyol basınında, İspanya devletinin velayetinde bulunan Romanyalı çocukların vatansız durumda olduklarına dair haberlere yer verilmiş ve bu durumun temelde çocukların kanıtlayıcı belgeleri olmamasından ya da belgelerin geçerliliğini yitirmesinden kaynaklı olduğuna dikkat çekilmiştir (Troya Mart 2019). İspanya’da Romanyalı çocukların tıpkı diğer göçmenlerde de rastlanılabilir türden ayrımcılık ve dışlanmaya uğradığı bir gerçek olup AB’nin göçmen çocukların toplumla kaynaştırılabilmesi adına çalışmalar yürüttüğü bilinen bir konudur, ancak İspanya’daki Romanyalı bir grup çocuğun vatandaşlıkları olmaksızın yaşamak zorunda kalmaları ayrımcılık ve dışlanmanın ötesinde bir yok sayılma durumu olarak görülebilir. Bu anlamda Romanyalı çocukların vatandaşlıklarının bulunmamasının nasıl gündeme geldiğini anlamak önemlidir çünkü, ilerleyen bölümde de görüleceği üzere, çocuklar İspanya devletinin koruması altına alınmış ancak İspanya vatandaşlığına tabi olamamışlardır.

AB üye ülkelerinin genelinde olduğu gibi, İspanya’da da devlet velayeti altında yaşayan çocukların daha iyi bir ortamda yetişebilmeleri adına koruyucu anne baba ya da ailelere verilmesi yönünde bir uygulama mevcuttur (Puyo ve diğerleri 2021). Romanya kökenli olup İspanya’da yaşayan ancak ne İspanyol ne de Romanya vatandaşı olarak tanınan bu çocukların İspanya’daki vatansız durumlarının siyasal ve sosyal çevrelerde gündem yaratmasının, ancak bakılmak üzere verildikleri koruyucu aileler tarafından problematize edilmesiyle gerçekleştiği görülmektedir. Anlaşılacağı üzere İspanya devletinin çocuk bakımevlerinde kalan Rumen çocukların Romanya vatandaşlıklarını ispatlayıcı belgelerinin olmadığı, halihazırda İspanya’da

bakıldıkları devlet kurumları tarafından bilinirken, sorunun gündeme gelmesi ve çözüm arayışları yalnızca çocukların koruyucu ailelere verilmesi ve bu kişilerin çocuklarının durumuna tepki göstermesi sonucunda gerçekleşmiştir (Troya Mart 2019). Yani İspanya Devleti'nin önceden bildiği bir sorun, ancak kamu içerisinde sorundan etkilenen kitlelerin harekete geçmesiyle ön plana çıkmıştır. Koruyucu aileler, bakmakta oldukları çocukların kanıtlayıcı belgeleri olmamasından dolayı İspanya devletinin yardıma ihtiyaç duyan çocuklara sağladığı bakım desteklerinden faydalanamadıklarını gündeme getirmiştir. Bu doğrultuda 2017 yılı itibariyle İspanyol Koruyucu Aileler Birliği'nin (Asociación Familias De Acogida De España FADES) konu hakkında düzenledikleri eylemler, İspanyol medyasına yansımıştır. Koruyucu ailelerden, çocuklarının kayıtlarını Romanya konsolosluklarında yaptırmaya çalıştıkları esnada konsolosluk yetkililerinin yokuşa süren, süreci uzatmak ve tamamlamayı engelleyici bir yaklaşımla hareket ettikleri eleştirisi getirilmiştir (Troya Mart 2019). Bu durum İspanya'daki Romanya devleti konsolosluk yetkililerinin de çocukların durumundan haberdar olduğu anlamını taşımaktadır. 2017 ve 2019 yılları arasında İspanyol ve Rumen yetkililerin konu hakkında bir çabalarının olmadığı, konunun takipçisi ailelerin İspanya Adalet Bakanlığı gibi çeşitli mercilere gönderilen ve durumlarını anlatan yazılara hiçbir dönüş alamadıkları yönündeki ifadeleriyle desteklenmektedir (Gimenez Barbat 2019).

Mart 2019'a gelindiğinde, Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma'nın 227. Maddesince sağlanan, AB vatandaşlarının tek tek ya da birleşerek Avrupa Parlamentosu'nun (AP) İmza Kampanyaları Komitesine (*Petition Committee*), düzenledikleri imza kampanyasını doğrudan iletme hakkı neticesinde FADES bir

dilekçe düzenleyerek seslerini Avrupa Parlamentosu'na duyurmuştur. 2015-2019 yılları arasında Avrupa Parlamento üyesi İspanyol Maria Teresa Gimenez Barbat'ın da imza kampanyasından haberdar olarak koruyucu ailelere destek sağlamasıyla konu AP oturumunda tartışmaya açılmış ve diğer üyelerin dikkatleri çekilmiştir. Avrupa Parlamentosu çocukların uzun yıllar boyunca belirsizlik içerisinde bırakıldığı ve iki ülke tarafından göz ardı edildikleri gerekçesiyle öncelikli şekilde konuyu çözmeleri için Romanya ve İspanya hükümetlerine çözüm taleplerini yazılı şekilde iletmiştir. Ancak yine de AP yetkilileri, Romanya'nın çözüm için harekete geçmesi gereken esas taraf olduğunu ve bu ayrımcı tutumdan vazgeçtiği takdirde kolaylıkla sorunun çözülebileceğini düşündüklerini belirtmiştir. (Sanchez 2019).

Avrupa Parlamentosu'nun konuya müdahil olmasının ardından, İspanya'dan Bükreş'e gerekli görüşmelerin yapılması adına bir heyet gönderilmiştir. Heyette, İspanya Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuki İş birliği ve İnsan Hakları Genel Müdürü (Ana Gallego Torres), Sağlık, Tüketici İşleri ve Sosyal Refah Bakanlığı Aile ve Çocuk Koruma Dairesi Genel Müdürü (Ángel Parreño Lizcano), bakanlık temsilcileri ve dönemin İspanya Krallığı Bükreş Büyükelçisi Manuel Larrotcha Parada yer almıştır (Ministerul Afacerilor Externe 2019). Romanya Dışişleri Bakanlığında gerçekleşen görüşmelerde Rumen yetkililerle sorunun çözümü adına gündem oluşturulduğu fakat Rumen yetkililerin İspanyol yönetiminden bazı talepleri olduğu bilinmektedir. Romanyalı konsolosluk yetkililerinin de önceden belirttiği ve uygulamak istediğine benzer şekilde, Romanya yönetimi de İspanya'da yaşayan, vatandaşlığını kanıtlayamayan çocukların Romanya'ya geri gönderilmesi ve ülkelerinde çocuklara bakabilecek asgari şartları sağlayan ve bakmak isteyen akrabalarının bulunup bulunmadığının incelenmesinin ardından sürece devam

edilmesi gerektiği yönünde bir çözüm yolunu uygun bulmaktadır (Sanchez 2019). Romanya otoritelerince yapılmak istenenin 2004 yılında kabul edilen uluslararası evlat edinmenin yasaklanmasıyla uygulamaya başlanan, çocuğun iyiliği için ya aile ve akrabaları tarafından bakılması ya da Romanya'daki koruyucu ailelerce bakılmaları gerekliliğiyle paralellik gösterdiği anlaşılabacaktır. İspanyol Sağlık Bakanlığı yetkililerinin ifadesine göre sorunun temelinde Romanya yönetiminin, çocukların İspanya devleti korumasında olduğunu tanımları için yargı yolunu şart koşmaları bulunmaktadır.

AB'nin 2003 tarihli yönetmeliği, reşit olmayanların velayetini alan bir ülkenin bahsi geçen çocukların menşe ülkelerinde nasıl kaydettirilmesi gerektiğini düzenlemektedir. Sorunun çözümsüzlüğünde 2003 düzenlemesinin iki ülke tarafından farklı yorumlanması ve kendi savundukları/benimsedikleri politikaları uygulamakta ısrarcı olmalarının etkili olduğu belirtilmektedir. Romanya, İspanya devletinin Romanyalı bir çocuğa koruyucu olabilmesini 2003 tarihli düzenlemenin 28. maddesinden hareketle uygulamak istediği yani İspanya devletinin hukuki temsilcisi aracılığıyla Romanya'da yürütülecek olan yargı yoluyla vasiliği edinebileceğini savunurken, İspanyol yetkililer aynı düzenlemenin 21. maddesi gereğince üye devletlerden birinde çocuğa vasilik yapıldığına dair alınan bir kararın diğer üye ülkelere tanınmasının zorunluluğunu esas almakni istenmektedir (Troya Mart 2019). Romanya Devleti'nin 2004 yılı itibariyle çocukların uluslararası evlat edinilmesi uygulamasının yalnız yargı yoluyla gerçekleşmesi şartını getirmesinin arkasında da 2003'teki düzenlemenin ilgili maddesinin (28.madde) yön verici bir etkisi olduğu görülmektedir. Romanya'da genel olarak çocuklarla ilgili konuların

hukuki bir sürece tabi tutulması sık sık uygulanmak istenen bir yöntem olarak görülebilmektedir.

İspanyol yetkili Angel Parreno Lizcano, uğraşlar sonucunda Romanyalı yetkililerin ikna olduğu ve İspanya’da bulunan tüm elçilik ve konsolosluklarına gerekli belgelerin sağlanması konusunda genel bir bilgilendirme göndermeyi kabul ettiğini belirtmiştir (Rodrigo 2019). Romanya Dışişleri Bakanlığının resmî sitesinde belirtilene göre ise Romanyalı ilgili kurumların konunun aciliyet ve hassaslık barındırması nedeniyle hızlı adımlar atılması konusunda istekli olduğu yönündedir (Ministerul Afacerilor Externe 2019). Görüşmeler neticesinde Bükreş yönetimi, İspanya’daki tüm elçilik ve konsolosluklarından çocukların pasaport edinilebilmesi için sürecin gerekliliklerini yayınlamasını istemiştir (Rodrigo 2019). İlerleyen zamanda Romanya’nın İspanya Büyükelçiliği’nin resmî sitesinde İspanya’ya göçmen olarak gelenlerin ve çocukların kaybettikleri vatandaşlıklarını yeniden kazanabilmeleri için gerekli olan belgeler ve çocukların İspanya’dan edinemedikleri takdirde Romanya devleti tarafından sağlanabilecek yardımlar hakkında duyurular da yapılmıştır (Ambasada României în Regatul Spaniei). Temmuz 2019’da Romanyalı çocukların vatandaşlık edinmelerine dair İspanya’daki Romanya konsolosluklarınca uygulanması gereken işlemlere başlanmış olup sorun çözüme kavuşturulmuştur. Böylece çocuklar ne Romanya devletinin şart koştuğu üzere Romanya’ya geri gönderilmiş ve Romanya’daki aile bağları tespit edilmeye çalışılmış ne de Romanya’da yargı yoluyla İspanya devletinin velayetinin tanınması gerekmiştir. Romanyalı çocukların konsolosluklardan belgelerini yenilemelerinin veya gerekli belgeleri temin edebilmelerinin sağlandığı, daha önceki girişimlerde engellerle karşılaşılan pasaport edinme sürecinin bu kez kesintisiz olarak başarıyla

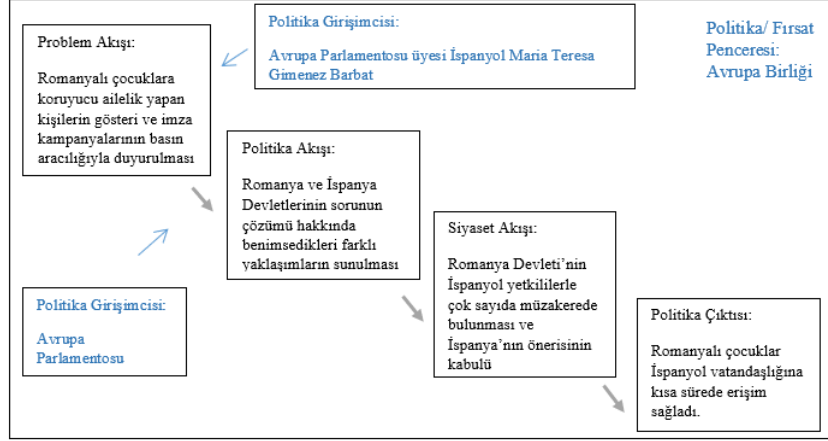
tamamlandığı ve çocukların pasaportlarını almalarının ardından, İspanya vatandaşlığına başvurmaları için hiçbir engellerinin kalmadığı belirtilir (Troya Temmuz 2019).

Birçok akademik çalışmada da üzerinde durulduğu gibi komünist geçmişe sahip ülkelerde çocuk hakları konusunda yeterince gelişmemiş uygulamaların olduğu, ancak bu ülkelere kıyasla günümüzde Romanya’da tesis edilen çocuk haklarını korumaya yönelik gelişmiş tüm politikaların AB öncülüğünde gerçekleştiği bilinmektedir. Kısaca, Romanya’yla diğer komünist geçmişi olan ülkeler kıyaslanınca Romanya’nın günümüzde görece daha iyi durumda olmasını AB’ye borçlu olduğunu söyleyebiliriz (Jacoby ve diğerleri 2009, 128). O halde İspanya’daki vatandaşlığı olmayan Romanyalı çocuklar konusunda da AB’nin bir girişimci rolü üstlenmiş olduğu söylenebilir. Avrupa Birliği’nin tıpkı Romanya’da çocuk haklarının gelişiminde olduğu gibi, Romanyalı çocukların vatansız durumdan İspanyol ya da Romanya vatandaşlığını kazanabilecekleri bir konuma gelmeleri için süreç içerisinde göstermiş olduğu desteğin yadsınamaz bir etkisinin olduğu açıktır.

AB soruna dahil olmasa bile İspanya yönetiminin sorunu çözmeye istekli olduğu bir durumda, Romanya devletinin yardım etmeyi kabul edip etmemesinden bağımsız olarak, tek başına çözüm için yetkin olacağı vatandaşlık konularında uzmanlaşmış bir İspanyol hukukçu tarafından belirtilmektedir (Troya Mart 2019). İspanya devleti, konuyu çözmeye vatandaşlık yasalarında öne çıkan iki madde gereğince muktedirdir. Bunlar; (I) doğum yoluyla İspanyol vatandaşlığı alınması için bir yıl süre şartı, (II) devlet bakımı altında yaşadıkları ya da İspanyol koruyucu ailelerin bakımı altında olmalarından dolayı iki yıl içinde vatandaşlık alınabilmesine imkân tanıyan yasal düzenlemelerdir (Gimenez Barbat 2019). İspanyol vatandaşlık

yasalarınca belirlenen koşulların sağlanmış olmasına rağmen İspanya yönetiminin, koruyucu ailelerin tepkisi ve konunun AB'ye ulaşmasının öncesinde, Romanyalı ocukların durumunu bir sorun olarak görmediği, çözüm için herhangi bir aksiyon almadığı aşıkarken; AB'nin konuya ilgi duymasıyla İspanyol heyetin sıkça Bükreş'e giderek konuyu müzakere etmek isteyen taraf pozisyonunu benimsediği görülmektedir.

Daha önce de belirtildiği üzere vatandaşlık ülkelerin doğrudan kendilerini ve kendi iç politikalarını ilgilendirirken, vatansızlık hiçbir ülkenin toplumu içerisinde görmek istemediği ya da görmezden geldiği bir konu olarak karşımıza çıkmakta ve küresel olarak çözümü devletlerüstü veya devletler arası bir inisiyatifi gerektirmektedir. Bu konuda BM'nin çalışmalar yürüttüğü ve devletlere zorunlu olmamak kaydıyla vatansızlık konusunda çözüm önerilerinde bulunduğu bilinmektedir (Belton 2016, 420). Ancak uluslararası örgütlerin bağlayıcı kararlar verememesi, yani tavsiye niteliğinde kararlarının olması da konuyu çözümsüz kılmaktadır. İspanya ve Romanya gibi Avrupa Birliği yesi iki ülkenin yaşadığı bir sorunda ise AB'nin varlığı kolaylaştırıcı ve görece daha bağlayıcı bir etki yaratmıştır. Bu vakada, Romanya'nın katı olarak uyguladığı ya da uygulamak istediği politikanın, AP tarafından yapılan ağır eleştiriler sonucunda ve İspanya'ya kıyasla haksız bulunmasıyla, bir anda rafa kalktığı görülmektedir. Benzer Şekilde, Romanyalı yetkililerin, AB'nin dahlinden sonra daha yapıcı bir dil geliştirdiği ve hiçbir ön koşul olmaksızın üç ay içerisinde sorunu çözdüğü görülür. Bu nedenle İspanya ve Romanya görüşmelerinin başlamasında bir katalizör olarak AB'nin bu iki ülkeyi kendi çatısı altında bulundurması politika penceresine dair önemli bir örnek teşkil edecektir.

Tablo 4.1. Çoklu Akış Teorisine Göre İspanya’da Romanyalı Çocuklar için Politika Süreci

Kingdon’ın tanımlamalarına göre politika penceresi ya da diğer adıyla fırsat penceresinin açılması politika değişimine dair bir talebin (problem stream) olumlu sonuçlanabilmesi için politika süreci basamakları içerisinde şarttır. Yani politika penceresini politika süreci içerisinde tamamlayıcılığı açısından hayati bir unsur olarak görmektedir. Politika penceresini uygun koşulların sağlandığı bir ortam veya bağlam olarak görmek bu anlamda mümkündür. AB zemininde yer edinmiş iki ülkenin, değişimi gerektiren konunun tarafları olduğu bu vakada AB kusursuz bir bağlam görevi görmektedir.

AB üye ülkeleri her ne kadar birbirinden bağımsız olsalar da topluluk kurallarıyla çevrenmişlerdir. AB’nin başka hiçbir bölgesel ve hatta küresel örgütte benzerine rastlanmayan devletlerüstü yapısı, üye ülkelerin AB müktesebatına - vatansızlık konusu için insan hakları ve vatandaşlık gibi konularda- uygun olma gerekliliği, bu konuda bir bağlam olarak değerlendirilebilir. Tüm bağımsız değişkenlerin aynı kaldığı ancak iki ülkenin de AB üyesi olmadığı bir vakada uygun bağlamın yani politika/fırsat penceresinin oluşmasının çok daha zahmetli ve zaman alacağını düşünmek yanlış olmayacaktır. Avrupa Birliği’nin kendisinin, ülkelerin uzlaşacağı ve konuşacağı uygun ortamı yarattığı için bir politika penceresi; Avrupa

Parlamentosu'nun ise iki ülkeyi harekete geçmeye çağırmasından dolayı bir politika girişimcisi rolü üstlendiği söylenebilir. Aynı zamanda dönemin İspanyol Avrupa Parlamentosu üyesi olan Maria Teresa Gimenez Barbat da birey olarak bir politika girişimcisi rolünü üstlenmektedir. İspanyol Unión, Progreso y Democracia (UPYD) partisinin bir üyesi olan Barbat, FADES'in 2017'den bu yana eylem yapmakta olduğu ancak seslerini duyuramadığı Romanyalı çocukların vatandaşlığı konusunda, sorunun AB gündemine taşınması nezdinde önemli bir katkıya sahiptir.

4.4. Kingdon'ın Çoklu Akış Modeli Çerçevesinde Romanyalı Çocuklar

Vakasının İncelenmesi

Vakayı Kingdon'ın üç akış modeli çerçevesinde değerlendirmek için öncelikle şununun altının çizilmesi gerekir: İspanya'daki Romanyalı ancak vatandaşlıklarını kanıtlayamayan çocuklar için çözüm yalnızca iki ülkenin kendi vatandaşlık politikalarında değildi, çözüm adına iki ülkenin ortak yürüttükleri bir politika sürecini gerektiriyordu. Her ne kadar iki devletin kendi yasal düzenlemeleri çözüm için elverişli olsa da vatansızlık konusunun doğası gereği iki devlet de aksiyon almaktan kaçınmış ve sorun çözümlenememişti. Bu vaka için gerekli çözüm iki ülkenin politikalarında veya bu politikaların uygulamasında çatışan yönlerin yumuşatılarak uyumlaştırılmasındaydı. Bu anlamda konunun İspanya ya da Romanya devletlerinin kendi iç politikalarını aşan bir yapısı olduğunu söyleyebiliriz. Sorunun problematize edilişi ve problem akışının oluşumu, durumun önceden farkında olan İspanyol veya Rumen yetkililerin değil koruyucu ailelerin çabalarına dayanıyordu. Vatandaşlık yasalarının ya da yasaların uygulamalarının yetersizliğinin saptanarak duyurulması ve gündem oluşturmasıyla problem akışı meydana gelmiştir, ardından konunun

ilgililerinden/muhataplarından görüşlerin toplanacağı politika akışına ilişkin safha önem kazanmıştır. Politika akışında, Rumen ve İspanyol yetkililer konu hakkındaki görüşlerini, izlenmesi gereken yol ve yöntemleri kendi vatandaşlık yasalarına ve düzenlemelerine uygun olacak şekilde ifade etmiştir. Romanya yönetimi, çocukların İspanya'da ne kadar süre buldukları hesaba katılmaksızın Romanya'ya geri gönderilmesi ve aile-akraba üyelerinin koruması altında olmalarının uygun olduğunu, İspanya devletinin korumasına alınabilmeleri için ise hukuki sürecin şart olduğunu belirtirken, İspanyol yetkililer ise yargı süreci gerekmeksizin hızlı ve kolay adımlar atılması, çocukların İspanya'da uzun yıllar geçirdiği ve İspanyol vatandaşlığı almaları gerektiğini savunmuştur.

Burada iki devletin de konuyu kendi perspektifinden ele aldığı ve öneriler getirdiği görülürken çözüm ancak tarafların uzlaşmasıyla gerçekleşeceğinden müzakereyi gerekli kılıyordu. Bu anlamda konuyu müzakere etme ve çözümlenmeye dair AB Parlamentosu'nun yapmış olduğu çağrının etkisi oldukça büyüktür ve parlamentonun bu tutumu kendisine bir politika girişimcisi rolü üstlenmesiyle olur. Daha önce de belirtildiği üzere AB'nin, istisnai yapısı sayesinde, AB vatandaşı da olan İspanyol ailelerin taleplerini AB gündemine taşıyabilmeleri mümkün olmuştur. Konunun kısa sürede müzakere edilebilmesi, AB'nin üye devletlerce tanınanbağlayıcılığının -yani devletlerüstü niteliğinin- yine üye devletlerce yüklenilmesi gereken sorumluluğu kabul etmesini sağladığı ve bir politika penceresi oluşturabildiği görülmüştür. Politika penceresinin varlığı politika akışının bir sonraki aşamaya yani artık uygun politikanın kararlaştırılacağı ve müzakere edileceği siyaset akışına dönüşmesine katkı sağlamıştır. Politika akışından siyaset akışına olan geçişte İspanyol yetkililerin Romanyalı yetkililerle düzenli görüşmeler yapmak üzere

Bükreş'e gittiği ve kendi önerilerinin kabul edilmesi konusunda çaba harcamaları göze çarpmaktadır. Tüm bu görüşmeler sonucunda kolaylaştırılmış bir pasaport ve vatandaşlık edinme uygulamasına geçiş, sürecin çıktısı olarak görülmelidir.

BÖLÜM V

BATI SAHRALILAR VAKASI

İspanya, vatansız kişilerin sağlık, eğitim ve seyahat gibi haklardan faydalanabilmeleri konusunda Avrupa kıtasında bu alandaki uygulamaları açısından öncü ülkelerden biri haline gelmiştir. 1954 Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmesinin bir gerekliliği olarak 2001 yılında vatansız kişileri tespitine yönelik bir prosedürü uygulamayı yürürlüğe sokmuştur ve Batı Sahralılardan gelen vatansızlık statüsü başvuruları bugün İspanyada prosedüre yapılan başvuruların yaklaşık yüzde 95'lik kısmını oluşturmaktadır (Smith 2021). Sayısal verilerden anlaşılacağı üzere İspanya'da görülen vatansızlık durumu büyük oranda Batı Sahralı kişilerle bağlantılıdır. Bu durum temelde, İspanya'nın eski sömürgelerinden olan Batı Sahra'nın dekolonizasyonu sürecinde uyguladığı belirsiz politikalar sonucunda Fas'ın bölgede hak iddia ederek Batı Sahra'yı işgali ve Batı Sahra'da diğer devletlerce tanınan bir devletin kurulamamasıyla açıklanabilir. İspanya, tarihi bağları ve BM tarafından İspanya'nın bölgede hala yönetsel sorumluluğu olduğunun kabul edilmesi nedeniyle Batı Sahralılar için bir ilgi odağı halindedir (Kluszczyńska 2022, 1-2).

Günümüzde Batı Sahra, Fas tarafından inşa edilmiş, bir duvarla bölünmüş ve Fas ile Batı Sahra'nın kurtuluş/özgürlük hareketi olarak adlandırılan Polisario Cephesi arasında hala çatışmaların yaşandığı bir bölge durumundadır. Polisario Cephesi Batı Sahra'da faaliyetlerine başladığı tarihten itibaren, Sahra Demokratik Arap Cumhuriyeti'ni (SDAC) kurmuş ancak bu devlet diğer devletlerce

tanınmamıştır (Martin 2017, 32). Sahralı kişilerin çatışma ortamından kaçarak İspanya'ya göç etmeleri veya daha öncesinde Cezayirde kurulan mülteci kamplarında yaşarken buradan ayrılarak kültürel, dilsel ve tarihi bağları olduğuna inandıkları İspanya Krallığı'na göç etmeleri İspanya'daki vatansız Sahralı nüfusun temel varlık sebebidir.

5.1. Batı Sahra'nın Kolonileşme Tarihi

İspanya ile olan tarihi ilişkisi dolayısıyla İspanya Krallığı'nın Batı Sahradaki varlığını ve Sahralıların nasıl ve hangi koşullar altında vatansız durumda olduklarını anlamak önemlidir. Berlin Konferansı'nda Afrika Kıtası'nın kolonileştirilmesi için yapılan paylaşımın bir sonucu olarak İspanya, 1884 yılında Batı Sahra'da yönetimi ele almış ve 1976 yılına kadar bölgedeki varlığını sürdürmüştür. İspanya'nın 1955 itibariyle BM'ye katılması sonucunda, BM'nin koloni ve sömürgeciliğin terk edilmesine yönelik yaklaşımını benimsemek durumunda kalmış ve Sahrada dekolonizasyon sürecini başlatmıştır. 1965 yılı itibariyle Batı Sahra, BM tarafından kendi kendini yönetemediği ancak kaderini tayin etme hakkını elinde bulunduran bir bölge olarak tanınmış ve 1966-1973 yılları arasında sıkça vurgulandığı üzere BM Genel Kurulu Batı Sahra'nın bağımsızlığı konusunda referandum yapılmasını uygun bulmuştur. Aynı tarihlerde Fas ve Moritanya, Uluslararası Adalet Divanı'na (International Court of Justice - ICJ) yaptığı başvuru ile bölgede hak iddia etmiş ancak ICJ, Batı Sahra'nın iki ülkeyle de resmi herhangi bir bağlantısı olmadığına ve kendi kaderini tayin hakkı olduğuna dair bir görüş beyan etmiştir (Bonilla-Perez 2021, 6).

1976 yılına gelindiğinde dönemin Fas Kralı II. Hasan tarafından “Yeşil Yürüyüş” adıyla bilinen, çok sayıda Fas vatandaşının Batı Sahra’ya göç ettirildiği bir hareket başlatılmıştır. Yeşil Yürüyüş ile bölgede Fas nüfusu arttırılarak Sahralı nüfus azınlık olarak gösterilmek istenmiştir. Fas’ın sessiz bir işgal çabası içerisinde olduğu da bu durumda söylenebilmektedir (Human Rights Watch 2008, 24). 1976 yılında, İspanyol Batı Sahra liderinin Fas işgaline karşı her ne pahasına olursa olsun Batı Sahra’yı koruyacaklarını beyan etmesiyle, Batı Sahra halkının İspanyol yönetimine bir kurtarıcı gözüyle bakması ve güven duymasına yol açmıştır (Sons of the Clouds: The Last Colony 2012). İspanya, Sahra halkına söz verdiği üzere Batı Sahra’yı korumak yerine Fas ve Moritanya ile yaptığı Madrid Anlaşması ile sömürge yıllarında kurduğu fosfat yataklarından ve balıkçılık faaliyetlerinden faydalanması karşılığında bölgenin üçte ikisini Fas’a ve kalan bölgeyi Moritanya’ya bırakmayı kararlaştırmıştır. İspanya’dan gelmesi beklenen desteğin gelmemesiyle, Fas işgaline karşı mücadele etmek amacıyla Batı Sahra’da 1976 yılında Polisario Cephesi adında bir kurtuluş örgütü faaliyet göstermeye başlamıştır (Miguel 2010, 237).

Soğuk savaş yıllarında görülen güç dengelerinden birinin Batı Sahra sorununda da ortaya çıkmasıyla, Fas işgalinin karşısında, Sovyetlere yakın olan Cezayir, Küba, Şili, Libya gibi ülkeler Batı Sahra’da Polisario Cephesi tarafından kurulan SDAC’ı tanıyarak Polisario’nun başlatmış olduğu kurtuluş hareketine destek vermiştir. Bununla birlikte, Polisario’nun karşısındaki Fas’ın yanında ise Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa gibi devletler yer almıştır (Almenara-Niebla ve Ascania-Sanchez 2020, 769). BM tarafından Batı Sahra’nın kendi kaderini tayin hakkı tanınmış olsa da BMGK’nin -daimî üyeler ABD ve Fransa’nın- Batı Sahra’da

yapılacak olan referandum kararını veto etmeye yönelik bir tutumu olduğu bilinmektedir (Zoubir 2010, 92-93).

1991 yılında, SDAC ve Fas arasında imzalanan ateşkes anlaşmasını ve anlaşmada taahhüt edilen referandumu gözlemlemek adına BM tarafından Batı Sahra Referandumu için Birleşmiş Milletler Misyonu (Mission des Nations Unies pour l'organisation d'un Référendum au Sahara Occidental - MINURSO) kurulmuş ancak tüm bu çabalara rağmen referandum gerçekleştirilememiştir. MINURSO'da görev alan yetkililerin belirttiği üzere Fas'ın, referandumun objektifliğini sarsacak, bölgede Faslı nüfusu arttırmak ve oylamaya müdahale gibi usulsüzlük girişiminde bulunduğu tespit edilmiştir (Bonilla-Perez 2021, 8).

5.2. Batı Sahra'daki Vatansızlık Durumu

Sahra'da kurulan filli SDAC devletinin diğer devletlerce tanınmayışıyla Sahralıların SDAC vatandaşlığı olsa bile yok hükmünde olması ve SDAC'ın yönetimde olduğu, sıkça çatışmaların yaşandığı ve yaşamaya elverişli olanakların bulunmadığı bu bölgeden ayrıldıkları takdirde vatansız duruma düşmeleri sonucunu yaratmıştır. Zira, Batı Sahra'daki Fas yönetimini işgalci olarak kabul eden Sahralılar, Fas'ın bölgedeki otoritesini meşrulaştırmamak için Fas vatandaşlığını kabul etmekten kaçınmaktadır. Ailelerin, çocuklarına bir vatandaşlıkları olmadığı için vatandaşlıklarını aktaramayışı ya da yeni doğan bir çocuğun SDAC vatandaşı olması -yani diğer devletlerce tanınan bir vatandaşlığı olmaması- Batı Sahralı çocukların doğuştan vatandaşlıkları olmadan dünyaya geldikleri anlamına gelir (Bonilla-Perez 2021, 9; Martin 2017, 38-39).

Bölgedeki sıcak çatışmalara ek olarak yaşamaya elverişli alanların Fas tarafından kontrol edilmesi, SDAC tarafından yönetilen bölgenin büyük çoğunluğunun çöl olması ve hiçbir olanağın bulunmaması nedeniyle Batı Sahra halkı SDAC bölgesinden ayrılarak Cezayir’de kurulan kamplarda yaşamak durumunda bırakılmışlardır. SDAC,Sahralı halkın büyük çoğunluğunun kamplarda yaşamasından dolayı kendisini sürgünde olan bir devlet olarak adlandırmaktadır ve Sahralıların, genelde kadın ve çocukların, Cezayir’deki kamplarda yaşamalarına rağmen Cezayir vatandaşlıkları olmadığı bilinmektedir (Al Barazi ve Tucker 2017, 90).

5.3. İspanya’da Batı Sahralı Vatansız Yetişkin ve Çocuklar

Cezayir’deki kamplarda ya da SDAC’da yaşamak istemeyen Sahralıların bir göç yolu seçmeleri gerektiğinde coğrafi yakınlık bakımından Avrupa ve özellikle Güney Avrupa’yı tercih ettikleri söylenebilir. Tüm bunlara ek olarak İspanya yönetimi altında yaşadıkları bir asırlık süre de göz önüne alınacak olursa Sahralıların yaşamak için en çok tercih ettiği ülke İspanya olmaktadır (Kluszczyńska 2022, 6). Yine Franco yönetiminin koloni ülkelerde yöneten-yönetilen ilişkisinin güçlenmesi adına dili bir araç olarak kullanma düşüncesiyle uyguladığı İspanyolca’nın Batı Sahra’da yaygınlaştırılması politikası da Sahralı vatansız kişilerin İspanya’yı tercih edişini önemli ölçüde açıklar (Gila ve diğerleri 2011, 149).

İspanya’da çok sayıda vatansız durumdaki Batı Sahralı çocuğun bulunmasının nedeni, Batı Sahralı yetişkinlerin bulunma nedenlerine ek olarak, çatışma bölgelerinde ya da mülteci kamplarında yaşamak zorunda olan Sahralı çocukların psikolojik ve sosyolojik açıdan daha sağlıklı bir ortamda bulunmalarına duyulan

gereksinim ve bu nedenle İspanya'ya yapılan göçlerdir (Lacroix ve Fiddian-Qasmiyeh 2013, 691-692). Polisario Cephesi ile İspanya Komünist Parti mensubu (Partido Comunista de España -PCE) Marcos Ana'nın birlikte yürüttükleri çabalar sonucunda, Sahralı çocuklar yazları İspanyol ev sahibi ailelerin yanında iki ay süre ile kalarak İspanya'da eğitim alabilmektedir (Bonilla-Perez 2021, 11). Aynı zamanda, İspanya'da çok sayıda çocuğun bir yetişkinin refakati olmaksızın Afrika kıtasından -Sahraaltı ve Batı Sahradan- İspanya'ya kaçak yollarla geldiği oldukça güncel bir sorun olarak gündemdedir.

BM tarafından kabul edildiği ve günümüzde de geçerli olduğu üzere İspanya, Batı Sahra'nın resmi yönetici gücü olarak tanınmaktadır ve dolayısıyla Batı Sahralıların İspanya'yla günümüzde de bağlarının olduğu ve tarihsel nedenlerle kazanılamasa bile İspanya devletinin bölgeye olan mevcut yönetsel sorumluluğu sebebiyle İspanya vatandaşlığını almakta diğer birçok etnik/bölgesel gruba tanınan ayrıcalığa sahip olması gerektiği sonucu çıkarılabilir (Miguel 2010, 239, 243; James 2020, 17-18).

Sahralı kişi ve çocukların İspanyol vatandaşlık yasalarıyla ayrıcalık tanınan birçok etnik/bölgesel gruptan daha olumsuz koşullar altında yaşamalarına ve buna ek olarak İspanya'nın Sahra halkına olan tarihi sorumluluğuna rağmen İspanyol vatandaşlığına hak kazanmada iki yıl ikamet hakkı tanınan ayrıcalıklı gruplar içerisinde değerlendirilmemeleri, hatta vatansız kişiler için şart koşulan on yıl gibi oldukça uzun bir ikamet şartını tamamlamalarının gerekmesi detaylı olarak açıklanmaya muhtaç bir konudur (Belloso 2016, 41).

5.4. İspanya’da Batı Sahralıların Vatandaşlığı Hakkında Politika Süreçleri

İspanya’nın Batı Sahra ve Sahralılar konusunda gerek BM gerek İspanyol Parlamento gruplarınca atfedilen tarihsel bir sorumluluğu olduğu ve bu konuda sınırlı da olsa gelişmeci bir yönü olduğu söylenebilir. İspanyol vatandaşlık yasaları kolonyal geçmişi olan diğer Avrupa ülkelerine kıyasla eski kolonilerindeki kişilere oldukça kısa olan iki yıllık ikamet süresiyle vatandaşlık edinme imkanı tanımaktadır. Bu gelişmeci yönünün aksine, Medeni Kanununun 22. Maddesi vatandaşlık yasalarında vatansız kişiler için hiçbir süre kısaltımı olmaksızın on yıllık ikamet süresi şartıyla en kısıtlayıcı vatandaşlık politikalarına sahip bazı Avrupa ülkelerinin zorunlu tuttuğu ikamet süreleriyle yarışacak türdendir (Perez ve Fuentes 2012, 4,7). Anlaşılacağı üzere nedeni bilinmeyen bir şekilde, İspanyol vatandaşlık yasaları vatandaşlığa en çok ihtiyaç duyan vatansız kişiler için vatandaşlık kazanmayı oldukça zorlaştırıcı bir nitelik taşımaktadır. Burada birbirinden ayrılması gereken İspanya’nın, Sahralı kişilerin sosyal hakları için gelişmeci ancak vatandaşlık edinmeleri konusunda nedeni bilinmeyen bir kısıtlayıcı yaklaşıma sahip olduğudur. İspanya Paramentosu’ndaki vatandaşlık yasası çalışmaları ve yasa tekliflerinde genelde vatansız ve özelde Sahralı kişilere dair gündem ve içeriği bu anlamda incelemeye değerdir. Kingdon’ın politika sürecinde yer alan akışlardan tamamlanamayan ya da sorunlu olanın tespiti için de süreç önem arz etmektedir.

Batı Sahra’nın siyasal durumu, İspanyol basınında ve parlamentoda İspanya’nın bölgeyle olan tarihi bağları ve coğrafi yakınlıkları (sınır komşuluğu) gibi nedenlerden dolayı oldukça sık gündem oluşturan bir konudur (Vaquer i Fanés 2007, 126). Batı Sahra konusu her ne kadar problem akışında kendine bir yer bulmuş olsa da Batı Sahralıların vatansız durumda bulunmaları aynı ilgiyi görmemiştir. İspanyol

sivil toplum kuruluşları da dahil olmak üzere kamuoyunda Sahralı kişilerin sosyal haklarının iyileştirilmesine dair bir talep bulunurken, vatandaşlıklarının olmayışı dikkat çekmemiştir.

İspanya'da 2002 yılında, daha sonradan iktidar konumuna da gelecek olan PSOE partisi de dahil, beş farklı parlamento grubu tarafından vatansız kişilerin iki yıl süre içerisinde vatandaşlık almalarını kapsayan yasa teklifleri sunulmuştur. Belirtilen yasa teklifleri PP'nin iktidar olduğu bu dönemde kabul edilmeyerek, PP'nin önerisine en yakın olan yasa tasarısı hayata geçirilmiştir (BOCG 7-1 2000; BOCG 115-1 2001; BOCG 122-8 2002; BOCG 115-8 2002; BOCG 168-8 2002). 2002 yılı itibariyle İspanyol Parlamentosu'nda vatansız kişilerin vatandaşlık edinmesi konusunda bir yasa teklifi sunulmamış ve rafa kaldırılmış görünmektedir. PP iktidarının 2004'te sona ermesiyle iktidara gelen PSOE'nin daha önceden yasa teklifinde bulunduğu vatansız kişiler için iki yıllık ikamet uygulamasını yeniden gündeme getirmemesi nedeniyle eleştirilmiştir (Marin ve diğerleri 2015, 23; Perez ve Fuentes 2012, 20). 2016 yılına gelindiğinde 2002 yılında vatansız kişilerin iki yılda vatandaşlık edinebilmesine dair yasa teklifinde bulunan aynı üç parlamento grubu Batı Sahralıların iki yıl süre içerisinde İspanyol vatandaşlığına başvurabilmelerini sağlamayı öngören yasa tasarısı sunmuş ancak hiçbir değişiklikle sonuçlanmamıştır (BOCG 4-4 2017, 2 ; BOCG 237-1 2022). Burada 2002 yılında yasa teklifinde bulunan parlamento gruplarının 2016 yılına gelindiğinde aynı yasa teklifinde bulunmaları ancak bu kez önerilerinde vatansızlar yerine Batı Sahralılar vurgusu yapmaları sağlam bir dayanağa sahiptir ve rastlantısal değildir. Parlamento gruplarının yıllar içerisinde vatansız kişiler vurgusunun yerini, Batı Sahralılar vurgusuna bırakması olarak yorumlanmalıdır.

2001 yılı itibariyle 1954 Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme’de belirtilen bir gereklilik olarak İspanya’da SDP yürürlüğe girmiştir. SDAC hakimiyetindeki bölgeye veya Cezayir’de bulunan mülteci kamplarındaki imkanlara kıyasla İspanya’da, 1954 ve 1961 sözleşmelerinin bir gerekliliği olarak, oldukça kapsayıcı sağlık, seyahat, eğitim ve sosyal yardımların bulunduğu bilinmektedir. Vatansız kişilerin olumlu koşullar altında yaşamaları için önemli olan bu prosedüre 2001 yılı itibariyle en çok Sahralı mültecilerin başvurarak faydalandıkları görülür (Gyulai 2012, 291-292).

Prosedüre başvurmak için şart koşulan İspanya’ya yasal yollarla göç edilmesi gerekliliğini, vatandaşlıkları ve pasaportları olmaması nedeniyle, Cezayir idarelerinden temin ettikleri pasaportlarla seyahat ederek sağlayan Sahralıların vatansız statüsü başvuruları 2007 yılına kadar Cezayir’de bir vatandaşlıkları olabileceği gerekçesiyle reddedilirken, 2007-2011 yılları arasında İspanya Yüksek Mahkemesi tarafından (*Tribunal Supremo*) yürütülen davalar neticesinde alınan 8948/2007 sayılı emsal nitelikteki kararlar, Cezayir’in Sahralılara insani gerekçelerle pasaport verdiği ve bunun Cezayir vatandaşlığını da beraberinde getirdiği anlamına gelmeyeceği, Cezayir’in vatandaşlık konusunda herhangi bir beyanda bulunmadığını belirten, karar sonucunda kolaylaştırılmış bir vatansızlık statüsüne erişim Sahralılar için hayata geçirilmiştir. 2013 yılına kadar mahkeme yoluyla başvurulabilen statü, İspanyol İçişleri Bakanlığı’nın doğrudan nüfus idarelerine başvurulmasının önünü açmasıyla daha da kolaylaştırılmış ve Sahralı yetişkin ve çocuklar için sosyal koşullar açısından pozitif bir uygulamaya imkan tanınmıştır (Manby 2020, 19,26).

Parlamento gruplarının “vatansız” yerine “Batı Sahralı” olarak değişen söylemlerinin, SDP’ye başvuran kişilerin yüzde 94.5 kadarının Sahralı olması ve

başvuranların da yüzde 99.7'sinin statüsü almaya hak kazanmasıyla bağlantılı olduğu anlaşılabilir. Belirtilen rakamlara İspanya İçişleri Bakanlığı'nın yayınladığı belgelerde yer verilmekte olup, Batı Sahralı yetişkin ve çocukların İspanya içerisindeki en büyük vatansız grubu temsil ettikleri resmi olarak kabul ve beyan edilmektedir (Smith 2021). Vatansız statüsünün Sahralılara kolaylıkla verilmesi daha önce de belirtilen vatandaşlık haklarından ziyade sosyal haklar açısından İspanya'nın Sahralılara yardımcı bir tutumu olduğunu desteklemektedir.

Batı Sahralıların vatandaşlıkları söz konusu olduğunda İspanya Parlamentosu'ndaki sınırlı bir grubun bu konuyu problematize etmesi sonucunda Kingdon'ın siyasa yapım sürecinde belirttiği basamaklardan yalnızca problem akışının oluştuğu görülebilir. Problem akışı dışında, ne politika akışı oluşmuş yani muhtemel yasa tasarıları taraflardan toplanmış, ne de sürecin devamında yer alan siyaset akışına geçilebilmiş ve yasa tasarıları arasından makul olan üstünde uzlaşılabilmiştir. Açıkça, parlamentoda farklı grupların vatansızlar veya Batı Sahralılar için vatandaşlık konusuna olası çözüm önerilerini dile getirecekleri ve savunacakları bir ortamın hiç oluşmadığı görülmektedir.

İspanya vatandaşlık yasasının aksayan yanları bilinmesine ve vatandaşlık yasasında reform gerektiği partilerce vurgulanmasına rağmen 2002'den sonra köklü bir reform ile sonuçlanmamıştır. Vatandaşlık yasası bütüncül değişiklikler yerine vaka bazlı ve belirli gruplar özelinde yapılan değişikliklerle yıllar içerisinde revize edilmiştir. Bu düzenlemelerde Sefaradların ya da göçmen İspanyolların durumu dikkate alınırken, Sahralıların vatandaşlığı konusunun dikkate değer bir vaka olarak neden ele alınmadığı sorusu önem kazanır.

İspanyol kamuoyunun Batı Sahra ile ilgili konuları önemsemesine rağmen, Fas ve Cezayir tarafından İspanya'ya Sahra konusu yüzünden yapılan baskılar nedeniyle mesafeli bir tutum aldığı düşünülebilir. Örneğin, Fas tarafından sıkça koz olarak kullanılan Afrika'daki iki İspanyol toprağı Ceuta ve Melilla'nın güvenliğı ya da Cezayir tarafından belli konularda pazarlık unsuru olarak kullanılan Kanarya Adaları'nın güvenliğı gibi konular İspanyol toplumunun gündeminde daha çok yer tutmaktadır. Cezayir'in Batı Sahra konusunda İspanya hükümetinin aldığı bir tutumu protesto etmek için ETA'ya destek vererek ETA'nın Cezayir'de sığınaklar oluşturmasına olanak tanınması gibi olaylar İspanyol kamuoyunun dikkatini Batı Sahralıların içinde buldukları durumdan çok daha fazla çekmiş ve dolayısıyla Batı Sahra sorununun çözümüne kamuoyunca duyulan hassasiyet olumsuz etkilenmiştir (Vaquer i Fanés 2007, 132-133). Bu bağlamda, Romanyalı çocuklar için gelişen tabandan talep sürecinin bir benzeri Sahralı çocuklar için gelişmemiştir.

5.5. Batı Sahralıların Vatandaşlık Sorununun Çözüksüzlüğü ve

Çözüksüzlüğün Nedenleri

Batı Sahralıların vatandaşlığı konusunun, İspanyol vatandaşlık yasaları referans alındığında kolaylıkla tercihli bir tutumla, tıpkı diğeri tarihsel bağların bulunduğı gruplar için de olduğı gibi, problemin ortaya çıkışı ve gündeme getirilişinin ardından gruplar özelinde geliştirilen bir politika ile çözülebileceğı görülür. Batı Sahralıların vatandaşlığı için politika sürecinin aksamasına yol açan nedenleri açıklamak yerinde olacaktır.

Sorununun siyaset akışında istikrarlı bir biçimde tutunamayışı ve çözülemeyişi temelde iki nedenle açıklanabilir. İlki, Batı Sahra sorununun İspanyol iç siyasetinde

siyasal partiler arasında bir çekişme ortamı yaratmış olması ve bu konuyu devamlı gündeme getirecek ve siyasal çıkarlarından bağımsız gündemde tutacak bir politika girişimcisinin bulunmamasıdır. İkinci ve belki de en önemlisi, vatansızlık sorununun tekil ulus-devletlerin öncelik ve yetkilerini aşan doğası nedeniyle devletlerce çözülmek istenmeyen bir konu olmasıdır. Dolaylı olarak vatansızlık sorunu, devlet yapısından farklı, devletleri etkileme kapasitesine sahip bir örgüt veya kuruluş tarafından sorunun tarafı olan devletler üzerinde bir etki/baskı yaratılması ile çözülebilecektir. Sorunu dile getirecek ve baskı yaratacak bu aktörün eksikliği politika penceresinin oluşmaması sonucunu beraberinde getirecektir. Batı Sahra sorununda da özellikle İspanya'nın Batı Sahralıları vatandaşı olarak kabul etmesini önerecek, destekleyecek, baskıda bulunacak bir aktörün veya örgütün siyasa girişimciliğinin ortaya çıkmamış olması ve politika penceresi oluşturulamaması oldukça önemli görünmektedir.

İspanya'da Sahralıların vatandaşlığı konusunda politika sürecinin bileşenlerinin tamamlanamamasına, Batı Sahralıların vatandaşlık hakları konusunda neden ve hangi gerekçelerle bir ilerleme ve yol katedilememediğine dair ilk açıklama, İspanyol Parlamentosu ve siyasal partilerinin kendi içinde gösterdiği tutarsız yaklaşımlarla getirilebilir. İspanyol siyasetinde sıklıkla kendine yer bulan baskın iki büyük partinin, yani PSOE ve PP'nin, dört yıllık süreyle art arda olacak şekilde iktidara geldikleri görülür. Hangi parti iktidara gelirse gelsin muhalefet konumundayken savundukları genelde net ve keskin hatlarla Batı Sahra sorununun taraflarından birini destekleyen görüşlerini devam ettirmedikleri ve sıkça muhalefetken savundukları görüşlerle çelişen politikalar uygulamaları sebebiyle birbirlerini eleştirdikleri görülmektedir. Muhalefet konumunda olan parti genelde

iktidarın Sahra hakkında benimsemekte olduğu politikasını partiye karşı bir silah gibi kullanmaktadır. Kısacası, Batı Sahra'nın özgürlüğü ya da özerk bir bölge olarak kalması konusunun, muhalefet konumunda olan partilerin, partilerinin ideolojik duruşuyla hiçbir yakınlığı olup olmamasına bakmaksızın, iktidarın çatışan taraflardan biriyle yakınlaşmasını eleştirdiği politik bir eleştiri aracı görevi gördüğü açıktır. Örnek olarak, Polisario sosyalist bir örgüt olarak anılmasına ve muhafazakâr PP'nin parti ideolojisiyle/imajıyla ters düşmesine rağmen, PP'nin Polisario ile olan ilişkilerinin Sosyalist PSOE'nin Polisario ile olan ilişkisinden daha iyi olduğu bilinmektedir (Vaquer i Fanés 2007, 136,140).

Jacqueline Bhabha tarafından belirtildiği üzere vatansız kişiler, hükümetlerin üstünde kolaylıkla siyasal oyunlar kurgulayabildikleri, çeşitli politikaların denenebildiği kırılğan bir durumdadır ve bunun İspanyol siyasetinde vatansızlar ve İspanya'nın en büyük vatansız nüfusunu oluşturan Sahralılar için de benzer olduğu açıktır. Batı Sahra'nın bağımsızlığı konusunda da olduğu gibi İspanyol siyasal partilerin, muhalefet oldukları yıllarda Batı Sahra ve Sahralılar hakkında pozitif bir tutum geliştirdiği, iktidara geldiklerinde ise (eskiden muhalefet olan) partilerin harekete geçmekten imtina ettiği ve tutarlı bir duruş sergilemediği görülmüştür. Bunun en belirgin örneği 2002 yılında muhalefet konumunda olan PSOE'nin vatansız kişilerin vatandaşlık kazanmasının iki yıla indirilmesini içeren bir yasa teklifi sunmuşken, 2004 yılında iktidar partisi pozisyonuna gelmesiyle bu konuda herhangi bir vurgu ve çabasının olmayışıdır. Literatürde öngörüldüğünün aksine, sağ-sol ideolojideki siyasal partiler arasındaki ayrımının İspanya'da müphemleştiğinden, bunun yerine pragmatik, partilerin kendi içinde tutum değiştirdiği bir durumdan söz edilebilmektedir. Bu durum da sorunun çözümünden ziyade devamlılığına hizmet

etmektedir. Politika girişimcisi, kendi uygun bulduğu yönde, olmasını istediği politika değişikliğini hararetle savunan bir öncü olarak tanımlanırsa, sürekli görüşleri değişen, gerçekte ideolojik bakış açılarıyla/duruşlarıyla tutarlı politikaları savunmayan İspanyol politika yapımcıların, Batı Sahralıların vatandaşlığı konusunda bir politika girişimcisi görevi üstlenemedikleri ve üstlenemeyecekleri açıktır.

Batı Sahra sorununa tarafsız ve dengeli yaklaşmak isteyen İspanyol politika yapımcıların bu tutumlarıyla paralel olarak, Batı Sahralıların vatandaşlığı konusunda da benzer bir yaklaşımı sürdürmek istedikleri söylenebilir. İspanya'da, Sahralı kişilerin vatandaşlık edinmeleri için kolaylaştırılmış bir uygulamayı hayata geçirmekten uzak durulduğu, bunun yerine Sahralıların vatansız oldukları kabul edilip, vatansızlık statüsü aracılığıyla sosyal haklar kazanmaları ve bölge halkına olan tarihi sorumluluğun bu şekilde yerine getirmek istedinildiği düşünülebilir. Bahsedildiği üzere İspanyol vatandaşlık yasaları Avrupa kıtası içerisinde bazı gruplar için kısaltılmış ikamet gereklilikleriyle gelişmeci görünürken, vatandaşlık yasalarının en kısıtlayıcı özelliği olarak da vatansız kişilerin on yıl ikamet koşuluyla vatandaşlık alabileceğini düzenleyen 22. Maddesi yer almaktadır. Çok sayıda gruba sağladığı kolaylıklar açısından gelişmeci özellikler barındıran bu yasanın on yıl ikamet gibi oldukça ağır bir koşulu ihtiva etmesi ve halihazırda bu koşulun iyileştirilmesine dair teklifler bulunurken değiştirilmemesinde ısrarcı olunması Batı Sahra sorunuyla bağlantılı görülebilir. İspanya'da vatansızlık sorunu Batı Sahra sorunu olarak okunmaya elverişlidir. Hem vatansız kişilerin ikamet sürelerinde bir kısaltma hem de tarihi bağları nedeniyle diğer topluluklara sağladığı ayrıcalıklı vatandaşlık politikalarının Batı Sahralı kişilere uygulanmaması bu durumu desteklemektedir.

Politika sürecini olumsuz etkileyen bir diğer unsur, Batı Sahralı kişilerin İspanyol vatandaşlığı kazanabilmesini önlemeyen ancak destek de sağlamayan AB ve BM gibi kuruluşların konuya dikkat çekmemesi ve yeterli ilgiyi göstermemesidir. Vatansızlık durumunun genelde devletlerin kendi iradeleriyle çözmeye istekli olmadıkları bir konu olması nedeniyle uluslararası örgütlerce takip edilmesi gerektiği sıkça belirtilir (Perks ve Chickera 2009, 43). Önemli derecede insan hakları ihlali barındıran bu sorunun çözümüne yönelik BM'nin çalışmaları olduğu ve çoğunlukla sorunun çözülmesi adına ülkelere hatırlatıcı ve yol gösterici bir rolü olduğu bilinmektedir. Bu anlamda Batı Sahra sorununda olduğu gibi Sahralıların vatansızlığı sorununda da BM'nin yol gösterici bir görevi olması beklenebilir. Burada diğer örgütlere kıyasla İspanya üzerinde daha belirli bir etki sağlayabilecek olan AB ve BM gibi kuruluşların politika penceresi oluşturmaktan geri durması önemli bir sorundur. Batı Sahralıların vatandaşlığı konusu İspanyol Parlamentosu'nda gündeme geldiğinde, sürecin ileriki aşamalarına geçilebilmesi adına AB ve BM'nin destekleriyle konunun tartışılacağı bir ortamın sunulamaması politika penceresinin oluşmaması anlamına gelmektedir ve dolayısıyla üç ana akışın uyum içerisinde yürütülememesi sonucunu beraberinde getirmektedir. AB'nin daha önce Romanyalı çocukların vatandaşlığı konusunda bu görevi üstlendiği düşünülecek olursa benzer çabayı Batı Sahralı kişi ve çocukların vatandaşlığı konusunda da göstermesine dair bir beklenti oluşmaktadır. Beklentinin haricinde Romanya vakasında AB'nin Kingdon'ın politika sürecine dair önemli bulduğu bileşenlerden politika penceresi görevi gördüğü, AB Parlamentosu'nun da yine politika sürecindeki önemli unsurlardan olan politika girişimcisi rolünü üstlenmesi dolayısıyla Romanya meselesinde çözüme yönelik dikkat çekici bir başarı sağladığı görülür. Romanyalı

çocuklar konusunda AB etkisi göz önüne alınca, AB'nin Batı Sahralılar meselesinde, sorunun çözümü adına yardımcı bir unsur olarak etkili olması beklenebilir. Batı Sahra meselesinde AB'nin Romanyalı çocuklar meselesinde gördüğümüz öncü rolü üstlenmemiş olmasının burada çok önemli bir değişken olduğunun altını çizmek gerekir. İki vakanın politika sürecinde görülen en temel farklılıklar AB etkisi ve öncülüğünün olması/olmaması ve İspanyol siyasetinde bir politika girişimcisinin bulunması/bulunmamasıdır.

5.6. AB'nin Batı Sahra Sorunu Karşısındaki Tutumu Üzerine

Bir olumsuz vakanın analizini sunan bu bölümü, onun olumlu sonuçlanan diğer vakadan süreçsel olarak ayırtıran temel meselelerden biri olan AB'nin çekimser rolünü tartışarak tamamlamak yerinde olacaktır. Geçerli bir vatandaşlığa sahip olmayan Romanyalı çocuklar meselesinde gördüğümüz AB baskısı ve onu çözüme olan katkısının, Sahra konusunda görülmediği ve hatta AB'nin Batı Sahra hakkındaki politikalarında İspanya'nın uygulamakta olduğu yaklaşımı kendilerine referans aldığı bilinmektedir (Hagen 2016, 88-89). AB Batı Sahra sorunu söz konusu olduğunda tarafsız olduğunu sıkça dile getirmektedir. Buna karşın, AB ve Fas arasında, Batı Sahra kıyılarında yapılacak olan balıkçılık faaliyetlerine ilişkin bir anlaşmanın var olması AB-Fas ticari ilişkisini güçlendiren bir unsur olup, Fas'ı Batı Sahra'da bulunan doğal kaynakların kullanımı konusunda söz sahibi olarak gördüğü anlamını taşımaktadır. Ticari ilişkileri nedeniyle AB'nin Batı Sahralıların durumuna dikkat çekmeye ya da İspanya'ya baskıda bulunarak gündem oluşturmaya ve konuyu müzakere etmeye daha isteksiz olacağını düşünülebilir. AB-Fas arasında yapılan Balıkçılık Anlaşması Batı Sahra kıyılarını da kapsamından ötürü Avrupa Birliği

içerisinde de eleştirilmekte ve farklı görüşlerin ortaya çıkmasıyla sonuçlansa da yine de genel tutum Fas ile anlaşmanın sürdürülmesi yönündedir. Anlaşmaya İsveç, Finlandiya, İrlanda, Danimarka gibi karşı çıkan AB üye ülkelerinin bulunmasının yanı sıra Fas'ın Batı Sahra'daki kaynaklardan elde ettikleri gelirleri Batı Sahralı halkla paylaşması yönünde şartlar eklenmesini isteyen AB Parlamenterleri de bulunmaktadır. Her ne kadar AB, Batı Sahra sorunu hakkında BM ile benzer tutum içinde olduğunu ve konunun taraflarına nötr yaklaştığını belirtse de Fas'ı de facto bir yönetim gücü olarak kabul ettiğini sıkça beyan etmektedir (Hagen 2016, 94).

Batı Sahra sorunu kadar Batı Sahralıların vatandaşlığı hususu da AB'yi ilgilendiren bir konudur. AB vatandaşlığı üye ülkelerin vatandaşı olma yoluyla kazanılabilen ikincil bir vatandaşlık olsa da, ortak bir Avrupa kültürüne sahip oldukları düşüncesiyle AB üye ülkelerinin vatandaşlarını aynı çatı altında buluşturmaya hedefler. Üçüncü ülke vatandaşlarına uygulanan veya göçü kısıtlayıcı politikalarla AB'nin üye ülkelerin vatandaşlık ve göç politikalarına doğrudan olmasa da dolaylı olarak etkide bulunmak istediği açıktır (Perez ve Fuentes 2014, 151). Bu müdahalelerin temelini AB vatandaşlığına hak kazanacakları seçme isteği olarak görmek mümkündür. Batı Sahralıların vatandaşlığı konusunda da, Sahralılar, İspanyol vatandaşlığı kazandıkları takdirde doğrudan AB vatandaşı olacağından AB'nin gündeminde yer işgal edecek bir konu olarak değerlendirilmeye müsaittir. Batı Sahralılar tarafından İspanya'daki vatansızlık prosedüründeki iyileştirmeler ve vatandaşlık edinmeye dair umut yaratan gelişmelerin ertesinde gelen yoğun göç dalgaları göz önüne alınırsa, İspanya'da kısa süreli ikamet ile alınabilecek kolaylaştırılmış şartlarla vatandaşlık kazanımı için de Batı Sahralıların buldukları bölgeleri terk ederek İspanya'ya göç edecekleri düşünülebilir. İspanya'ya yapılan

göçler ve İspanyada edinilen vatandaşlık ile diğer AB üyesi ülkelere giderek yerleşecekleri fikri hem İspanya hem de AB içerisinde akıllarda soru yaratacak türden bir konudur (Perez ve Fuentes 2014, 165).

Göç ve göçmenlik olgusu AB bağlamı içerisinde değerlendirilecek olursa göçün AB için yeni bir mesele olmadığını söylemek mümkündür. 2015'in göçün AB ajandasına girişi için önemli bir tarih olduğu sıkça vurgulansa da, AB için göç aslında on yıllardır önemi koruyan bir konudur. Deniz yolu göçmenler için uzun yıllardır ideal bir göç rotası olarak görülmektedir. Bunun AB içinde geçerli olduğu, AB sınırlarına giriş yapan Afrikalı göçmenlerin büyük çoğunluğunun İspanya, İtalya, Fransa ve Malta gibi ülkelere deniz yoluyla ulaşan kişiler olduğu bilinir (Gil Ricol 2020, 105).

Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler arasında işbirliği sağlanması başlığı altında 1995'de kabul edilen Barselona Bildirgesi -özellikle Akdeniz'den gelen- göçün AB nezdinde güvenlikleştirilmesinin ilk sinyallerini vermektedir. Barselona süreci en yalın anlatımla Akdeniz ülkelerinin siyasal, sosyal ve ekonomik olmak üzere çeşitli alanlarda işbirliği içinde olacağı bir girişimi simgelemektedir (Attina 2004, 142). Burada AB'nin, işbirliğine katılan ülkelere bölgede barışçıl bir ortamın tesisi için düzensiz ve yasadışı göçün önlenmesi gerektiğini ifade etmesi önem arz etmektedir. Geri kabul anlaşmalarının gündeme gelişi Barselona süreci içerisinde ele alınan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Gil Ricol 2020, 106). Barselona Süreci ile başlayan, AB'ye yapılan göçlerin önlenmesine yönelik çabalar 2015 yılı itibarıyla artan göçmen sayıları ile ivme kazandı. AB tarafından 2005'te kurulan Sınırlı Güvenliği Birimi olan Frontex 2015 sonrasında AB üye ülkelerinin sınır güvenliğini korumak amacıyla aktif görev almaya başladı (Leonard ve Kaunert 2020, 8). 2015

itibariyle Afrika kıtasından göçmen akışını önlemeye yönelik tedbirlerde de bir artış yaşanmış ve göç ve göçmenler etrafında şekillenen siyasal parti söylemlerini de beraberinde getirmiştir. Afrika kıtasının kendi iç dinamikleri nedeniyle olumsuz bir görüntü sunması -terör örgütlerinin aktif şekilde faal olması- da AB için Afrika'dan yapılacak göçlerin bir güvenlik sorunu olarak algılanmasında ve aktarılmasında etkili olmaktadır (Abebe 2019, 4). Bu açıdan değerlendirildiğinde AB'nin özellikle Afrika kıtasından gelecek göçten endişe duyduğu açıktır. . Buna ek olarak Batı Sahralıların İspanya'da kısa süreli ikamet hakkı ile vatandaşlık edindikleri bir durumda bu uygulamanın diğer topluluklar için de bir göç motivasyonu yaratabilecek olması Avrupa Birliği nezdinde kabul edilebilir bir zemine oturmamakta ve AB'nin Batı Sahra konusunda mesafesini korumasına neden olmaktadır. AB'nin AB üye ülkelerine yapılacak göç ve göçmen olgusundan duyduğu endişe daha önce Romanya'nın üyelik sürecinde Romanya vatandaşlarına kısıtlamalar uygulayarak dile getirdiği bilinirken, Batı Sahralıların İspanyol vatandaşlığı olarak serbest dolaşım hakkına erişmelerine sıcak bakmayabileceği bu konuda AB'nin motivasyonlarına özellikle odaklanacak bir çalışmada dikkate alınmaya değer bir savdır.

BÖLÜM VI

SONUÇ

İspanyol vatandaşlık yasalarında eski kolonilerdeki vatandaşlarla ve ülke dışında bulunan İspanyollarla bağ kurma önemli bir erek olarak etkilidir. Bu karakteristik özellikle vatandaşlık yasalarının her noktasında karşılaşmak mümkündür. İspanyol vatandaşlık yasalarında görülen ius soli ve ius sanguinis özelliklerin bir arada bulunması ve ikincil (derivative) yollarla edinilen İspanyol vatandaşlığı için on yıl ikamet şartının, kolonyal bağların bulunduğu gruplar için yalnızca iki yıla indirilmesi gibi uygulamalar İspanyol vatandaşlık yasasının bahsedilen karakteristiğiyle uyumlu görünmektedir. Öte yandan İspanya, göç veren bir ülkeden göç alan ülke konumuna geçmiş olmasına rağmen vatandaşlık yasalarında göç alan bir ülkeye uygun düzenlemenin yapılmadığı gerekçe gösterilerek eleştirilmektedir.

Vatandaşlık yasalarında yabancı göçmenlerle alakalı bütüncül bir değişikliğe gidilmemesi temelde İspanyol politikacıların konuya duyduğu ilginin ve onları bu konuda teşvik edecek nedenlerin azlığıyla ilişkilendirilir (Perez ve Fuentes 2014, 153). İspanyol vatandaşlık yasaları için eski kolonilerle ve göç eden İspanyollarla bağ kurma isteği şeklinde yapılan genelleme aynı zamanda vatandaşlık yasalarında değişimi açıklamaya çalışan literatürdeki teorik yaklaşımlarla da uyumludur. Yani İspanyol vatandaşlık yasalarının ilk bakışta, çalışmanın literatür taramasının 2. Bölümünde bulunan, çoğu yaklaşımla ve özellikle 2.1 İmparatorluk Mirası ve

Tarihsel Arka Plan başlığı altında sunulan Howard'ın teorik beklentileriyle tutarlı bir görüntü çizdiği söylenebilir.

İspanyol vatandaşlık yasalarının, ülkenin tarihsel yakınlığı olduğu bölgelerle bağ kurmaya önem veren yapısının, vakalarımızdan biri olan Batı Sahralılar için kolaylaştırılmış vatandaşlık hakkının uygulamaya konması için uygun bir esneklik sunduğu açıktır. Batı Sahralıların, İspanya'da iki yıl sürede vatandaşlık hakkı kazanabilen Ekvator Ginesi, Andorra, Filipinler gibi ülkelerin vatandaşlarından çok daha olumsuz, temel haklardan yoksun koşullar altında yaşamaları nedeniyle İspanyol vatandaşlık yasaları içerisinde gördüğümüz vatandaşlık kazanmada öncelik sahibi bu gruplar arasında değerlendirilmesini beklemek mümkündür. Ancak, beklenenin aksine Batı Sahralılar İspanya'da bilinen en büyük vatansız grup olarak ne tarihsel bağları ne de buldukları durumun olumsuz koşulları nedeniyle ayrıcalıklı gruplar arasında yer alabilmiştir.

İspanyol vatandaşlık yasalarında yapılmakta olan değişiklikler, belirtildiği üzere bütün olarak vatandaşlık yasalarının gözden geçirilmesi ve değiştirilmesi şeklinde değil, yalnızca gündeme gelen konular ve belirli gruplar özelinde yapılmaktadır. Yakın zamandaki örneklerden 2007 yılında, Franco yönetiminden kaçarak ülke dışına giden İspanyollar ve aileleri için; 2015 yılında ise, İspanya'dan sürgün edilen Sefaradlar için şartları kolaylaştırılmış vatandaşlık edinme hakkı getirilmesi öne çıkmaktadır. Batı Sahralılar için de benzer bir politika süreci yürütülmesi mümkün olabileceken, İspanya'da bu konu hakkında neden bir adım atılmadığı, ayrıca üzerinde durulmayı hak eden bir sorudur.

Çalışmada, vatansız durumdaki Batı Sahralı çocuklar, şimdiye kadar belirtilen gruplardan daha olumsuz şartlara tabi olduklarından, bu çalışmada benzer koşullara

sahip oldukları bir vakayla birlikte ele alınmıştır. Vatansızlık Endeksi'nde İspanya'nın vatansızlığın azaltılması hususundaki başarılı yaklaşımı olarak kabul gören Romanyalı çocuklar ile başarılı bir politika süreci geçirmediğini İspanyol vatandaşlık yasaları aracılığıyla bildiğimiz vatansız durumdaki Batı Sahralı çocuklar vaka olarak ele alınmıştır. Başarı ile kastedilen, vatansız durumdaki kişilerin bir politika sürecinin sorunsuz tamamlanmasıyla İspanya'da kazanacakları vatandaşlık hakkıdır. İki vakanın tercih edilmesindeki temel sebep, birbirine görece denk olan iki durumun politika süreçlerinde ne gibi farklılıkların görüldüğünü ve politika süreci sonunda edinilen sonuçların neden farklı olduğunu anlamaktır.

Burada çalışmanın vaka seçiminden kaynaklı olarak nedensel çıkarım açısından bir kısıtlılığa sahip olduğunun altı çizilmelidir. s Bu çalışmada politika değişim mekanizmasının ortak bir bağlamda bulunan iki vakada nasıl farklılaştığı açıklansa da vatansızlık politikalarına ilişkin ülke düzeyinde değişken odaklı analize imkân tanıyan, genelleştirilebilir bir çalışma yapılabilmesi için Vatansızlık Endeksinin kapsamının genişletilmesi uygun olabilir. Böylelikle politika sürecinde işleyen mekanizmanın yanı sıra OBST ve ODST'ye uygun, nedensellik açıklama sunmaya elverişli bir tasarım çerçevesi çizilebilecektir. Çalışmadaki bir diğer kısıtlılık ise olanak ve imkanlar doğrultusunda sürecin tüm bileşenlerine açık kaynaklar vasıtasıyla ulaşılması ve dolayısıyla sınırlı erişim sorununun yaşanmasıdır. Çalışmada pozitif sonuçlanan Romanyalı çocuklar vakası için yürütülen politika sürecinde Romanya-İspanya müzakerelerinin açık kaynaklardan okunmasının ancak sınırlı bilgiye ulaşmayı mümkün kıldığı görülür.

Politika değişim süreçlerini açıklayan teorilerden Çoklu Akış Teorisi İspanya'daki vatandaşlık politikalarında görülen birçok süreci, örneğin sürgündeki

İspanyollar ve Sefaradlar için olan politika süreçlerindeki değişiklikler gibi, açıklamaya en elverişli çerçeve olup bu çalışmada ele alınan iki vakanın politika sürecini açıklamak için de kullanılmıştır. Kingdon tarafından geliştirilen Çoklu Akış Teorisinde politika sürecinin başarıyla yani politikada değişimle sonuçlanabilmesi için bazı gerekliliklere değinilmiştir. Başarılı bir politika süreci için problem, politika ve siyaset adındaki akışların birbiri ardına tamamlanmasını gerekli görülmektedir. Akışların art arda gelerek politika sürecinin kusursuz işlemesi için, politika girişimcisi ve politika penceresi unsurları önemle vurgulanmaktadır. Yapılan çalışma sonucunda Romanya ve Batı Sahralıların vatansızlığı sorununu çözmek için yürütülen iki farklı politika sürecinde bu iki unsurda önemli farklılıklar olduğuna rastlanmıştır.

Romanyalı çocukların vatandaşlık kazanabilmesi için yürütülen politika sürecine, bir birey olarak politika girişimcisi rolü üstlenen AB Parlamenti İspanyol Maria Barbat Gimenez'in konuyu Avrupa Parlamentosuna taşıması ile oldukça sağlam temelleri olan bir problem akışı ile başlanmıştır. AP'de gerçekleşen bir oturumda konunun gündeme taşınması sonucu AP durumun kabul edilemez olduğu gerekçesiyle muhatap olan iki üye devleti çözüme davet etmiştir. Burada parlamentonun da bir AB organı olarak girişimci rolünü taşıdığı söylenebilir. AB çağrılarının ertesinde İspanya'da ilgili kurumlar ve onların temsilcileri Romanya ile görüşmek için harekete geçmiştir. Yapılan görüşmelerde Romanya ve İspanya yönetimleri kendi görüşlerini dile getirmiş ve farklı istek ve çözüm önerileri burada toplanmıştır. İki ülkenin çözüm için sundukları öneriler değerlendirilirken, vatandaşlık konusunda getirdikleri farklı yorumlar nedeniyle kısa süreli bir uzlaşmazlık yaşanmış olsa da yapılan görüşmeler sonucunda çözüme ulaşılan siyaset

akışında Romanya'nın İspanya tarafından gelen önerilere yakın bir politikayı kabul etmek durumunda kaldığı görülür. Romanya Dışişleri Bakanlığı'nın üzerinde anlaşmaya varılan uygulamayı İspanya'daki elçilik ve konsolosluklarına bilgi vererek hayata geçirdiği görülmektedir. İki AB üyesi ülke arasında yaşanan bu vatansızlık sorununun çözümü için gerek AP'nin konuyu gündemine alması gerek iki ülkeyi AB çatısı ve AB ortak politikaları altında buluşturuyor olması açısından dikkate değerdir. Politika penceresi, akışların sorunsuz çalışabilmesi için bir katalizör olarak düşünülürse AB, Romanyalı çocukların vatandaşlık edinebilmesi için mükemmel bir kolaylaştırıcı görev üstlenmiştir.

Batı Sahralıların vatandaşlığa erişimi konusunda yürütülen politika sürecinde Romanya vakasında gördüğümüz Maria Barbat Gimenez gibi sorunu gündeme taşımayı üstlenen bir politika girişimcisi bulunmamaktadır. Zaman zaman İspanyol siyasetinde Batı Sahralıların vatandaşlık kazanmasını savunan kişi veya partilere rastlansa da savunucularının muhalefet-iktidar ekseninde yer değiştirdikçe görüşlerinin de değiştiği ve kendi içlerinde bir tutarlılık sergileyemedikleri görülmüştür. İspanyol politika yapıcılarının burada dengeli ve tarafsız bir tutum sergilemek istedikleri de varsayılabılır. Anlaşılacağı üzere Batı Sahralılar için politika sürecini ilerletmeye istekli bir politika girişimcisinden söz edilememektedir. Politika girişimcisinin bulunmamasının yanı sıra politika penceresi olarak adlandırılan ve süreci kolaylaştıracak -bu kimi zaman uzlaşmayı sağlayacak bir ortam, ya da ortak kurallar çerçevesi olabilir- bu unsurun eksikliği de etkili görünmektedir. Romanya vakasında gördüğümüz AB gibi görece bağlayıcılığı bulunan ve konunun taraflarını çözüme teşvik edecek bağlamın eksikliği Batı Sahralılar vakasında kendini göstermektedir. Politika sürecine önemli katkılarda

bulunan bu iki unsurun eksikliği dolayısıyla Batı Sahralılar için politika süreci yalnızca problem akışından oluşmakta ne çözüm önerilerinin ifade edileceği ne de öneriler arasından kabul edilebilir bir çözümün benimseneceği aşamalara geçilememesiyle sonuçlanmaktadır.

AB'nin Batı Sahralıların vatandaşlığı konusunda bir uzlaştırıcı bağlam olamayacağı çünkü, AB'nin konuya mesafeli ve tarafsız kalarak İspanya'yı etkilemekten ziyade ondan etkilendiği görülmektedir. Aynı zamanda Romanyalı çocukların vatansız durumda olmalarının AB üyesi iki ülke arasında bir sorun olması ve AB'yi de ilgilendiriyor olması nedeniyle müdahil olmasını gerektirirken, Batı Sahralıların İspanya'da kazanacakları vatandaşlığın AB'ye net bir olumlu katkı yerine; AB içerisinde yeni bir grubun serbest dolaşıma dahil olacak olması nedeniyle belirsiz bir netice doğuracağı düşünülebilir. Açık ki iki vatansız grubun vatandaşlık kazanabilmeleri için politika sürecine katılan politika girişimcisi ve politika penceresi unsurları Romanyalılar için mevcutken, Batı Sahralılar için eksik kalmaktadır.

Literatür taramasında yer bulan ve politika değişim sürecini açıklayan teoriler kadar vatandaşlık politikalarındaki değişimi açıklayan teoriler de vaka özelinde değerlendirilmek istenmiştir. Vatandaşlık yasalarında değişimi farklı nedenlerle açıklayan teorilerde, kapsayıcı vatandaşlık yasaları için ülkelerin imparatorluk geleneğine ve kolonyal geçmişe, kapsayıcı bir millet anlayışına, sol ideolojide bir hükümete ve insan hakları gibi evrenselleşen normlara sahip olmanın gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Kapsayıcı vatandaşlık yasaları için gerekli görülen özelliklerin İspanyol vatandaşlık yasalarında birer yansıması görülebilirken, teorik yaklaşımlar konu Batı Sahralılar olduğunda İspanyol vatandaşlık yasalarına yeterli açıklamayı getirememektedir. Kolonyal geçmişi olan ülkelerin vatandaşlık yasalarında eski

kolonilerdeki kişileri kapsamak isteyeceği yönündeki varsayımlar Batı Sahralılar vakasıyla ters düşmektedir. Teorik beklentiler gerçekleşmiş olsaydı, Batı Sahralıların vatansızlığı sorunu hem insani gerekçeler hem de tarihsel bağları nedeniyle İspanya tarafından uzun yıllar önce çözülmüş olacaktı. İspanyol vatandaşlık yasalarıyla, teoriler arasındaki çelişkinin nedeni bu kuramların kolonyal etkinin bir iç tutarlılığı olan genel çerçeve doğruladığını varsayıyor olmasıdır. Ancak İspanyol vatandaşlık politikaları postkolonyal ve tarihsel süreçleri, gruplar arası çeşitlilik arz eden bir seçicilikle ele almaktadır. Örneğin Ekvator Ginesi, Andorra, Filipinler gibi İspanya ile kolonyal geçmişi olan gruplar iki yıl ikametle vatandaşlığa hak kazanırken benzer koşulları sağlayan Batı Sahralılar aynı uygulamaya tabii değildir. 1500'lerde İspanya Krallığından sürgün edilen Sefaradlara sunulan kısaltılmış ikamet süresinin Sefaradlardan yalnızca yüz yıl sonra sürgün edilen Moriskolara uygulanmaması da bu kuramsal çerçeve ile açıklanamayacaktır. Bu iki örnekten çıkarılacak sonuç İspanyol vatandaşlık politikalarının, benimsenmiş normlar ve değerlerle değil gruplara göre geliştirdikleri tercihli yaklaşımlarla karakterize olduğu yönünde okunması gerektiğidir.

İspanya'da vatansızlık sorununun ülkeye yapılan göçler sonucunda ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu açıdan İspanyol vatandaşlık yasası, Joppke'nin vatandaşlık politikalarında kapsayıcı (liberal) ve dışlayıcı (kısıtlayıcı) değişimlerin göç alan ülkedeki iktidar partisinin ideolojik konumuyla alakalı olduğu görüşü ile değerlendirilmeye uygundur. Ancak, Joppke'nin savunduğu, göç alan bir ülkede sol ideolojideki hükümetlerin daha kapsayıcı vatandaşlık politikaları formüle etmesini muhtemel gören bu yaklaşım İspanyol vatandaşlık politikalarını açıklamaya elverişli değildir. Bu teorik yaklaşım emsal alındığında PSOE gibi sosyalist bir partinin hem

vatansız kişiler hem de Batı Sahralılar konusunu gündemine çok önceden almış olması ve hemen hemen dört yılda bir iktidar partisi konumuna gelmesi nedeniyle konuyu belirli bir aşamaya getirerek çözüme yaklaşmış olması gerekirdi. İspanyol vatandaşlık yasaları içerisinde vatansızlar ve Batı Sahralılar konusunda hem parti ideolojisi hem de ülke tarihi gibi etkenleri göz önüne alan teorilerin yeterli açıklamayı sunmadığı birçok kez anlaşılmaktadır. Buradan çıkarılabilecek anlamlı sonuç, vatandaşlık politikalarında dönüşüme dair genel geçer değişkenlere ek olarak, politika sürecine odaklanan analizlerin değişimin dinamiklerini ortaya çıkarma kabiliyetlerinin daha yüksek olduğudur.

Çalışmada sıkça belirtildiği üzere önemli bir insan hakları sorunu olarak karşımıza çıkan vatansızlık durumu, ihtiva ettiği oldukça önemli hak ihlalleri dolayısıyla öncelikli olarak çözülmesi gereken bir konudur. Bu açıdan durumun ortadan kaldırılması adına devletler, devlet dışı, uluslararası ve devletlerüstü örgütler tarafından ilgi görmesi beklenirken, devletlerin idealist bir tutumla sorunun üzerine gittiğini söylemek güçtür. Bir diğer ifadeyle devletlerin pragmatik, reel politik odaklı hesapları bu yan siyasa alanına da etki etmektedir. Devletler sorunun çözümünü karzarar ekseninde değerlendirirken, diğer aktörlerin konuya dair yaklaşımları burada önem kazanmaktadır. Çalışmada net bir biçimde görülebildiği üzere devlet dışı aktör olan AB, Romanyalı çocuklar için çözüm sürecinde anlamlı bir etkiye sahiptir ancak AB'nin de insan haklarına atfettiği değerden ziyade fayda odaklı bir yaklaşımı benimsediği ve bu nedenle iki vakaya da benzer yaklaşımı göstermediği söylenebilir.

Çalışmada Batı Sahralıların vatandaşlık edinebilmesi adına yürütülen politika sürecinin neden başarıyla tamamlanamadığı Çoklu Akış Teorisiyle açıklamak istenmiştir. Vatandaşlık politikalarında değişime dair nedenler sunan teorilerin,

değişimde etkisi olduğunu savundukları bazı unsurların iki grup için de sabit olduğu ancak İspanyol vatandaşlık yasalarınınca farklı uygulamalara tabi tutulduğu çok sayıda durumun neden görüldüğü ilgili teorilerce açıklanamamaktadır. Çalışmada ele alınan teorik perspektifle bağlantısı olmayan ancak Batı Sahralıların vatandaşlık edinebilmesi konusunda mantıklı açıklama sunan, Batı Sahra sorunu ve Batı Sahralıların İspanyol vatandaşlığı edinmemesinin birbiriyle yakından ilişkili olduğu yönünde bir görüş mevcuttur (Perez ve Fuentes 2014, 165). Batı Sahralıların vatandaşlığı konusunda çözüme dair görüşler temelde Batı Sahra'daki ihtilafli durumun çözülmeden vatandaşlık konusunun çözülmesinin mümkün olmadığı yönündedir. Buradan hareketle İspanya'da bu konu aynı zamanda dış politika ile bağlantılı olarak da görülmelidir ve çözümsüzlüğün nedenleri arasında yer almalıdır. Batı Sahralıların İspanya'da vatansız olarak tanınması ve bunun üzerine İspanyol vatandaşlığı kazanmalarına dair yapılacak düzenlemeler, İspanya'nın Sahra'nın durumu hakkındaki siyasal duruşunu etkileyebilecek bir yapıda olup, tıpkı geçmişte de görüldüğü üzere hem Fas hem de Cezayir tarafından yöneltilecek tehditlere yol açabilecek hassas bir konu olarak yer almaktadır. Bu anlamda, İspanya'nın Sahralılara tanıyacağı vatandaşlık hakkı ve bu hakka ilişkin sürecin zamanlaması aslında farklı bir siyasa alanındaki önceliklerine de bağlıdır.

KAYNAKÇA

“12 Million' Stateless People Globally, Warns UNHCR Chief in Call to States for Decisive Action | | UN News.” United Nations. United Nations, November 12, 2018. <https://news.un.org/en/story/2018/11/1025561>.

Abebe, Tsion Tadesse. Rep. *Securitisation of Migration in Africa The Case of Agadez in Niger*. Vol. 20. The Institute for Security Studies, 2019.

Al Barazi, Zahra, and Jason Tucker. “Challenging the Disunity of Statelessness in the Middle East and North Africa.” *Understanding Statelessness*, 2017, 87–101. <https://doi.org/10.4324/9781315200460-8>.

Almenara-Niebla, Silvia, and Carmen Ascanio-Sánchez. “Connected Sahrawi Refugee Diaspora in Spain: Gender, Social Media and Digital Transnational Gossip.” *European Journal of Cultural Studies* 23, no. 5 (2019): 768–83. <https://doi.org/10.1177/1367549419869357>.

Anderson, James E. *Public Policy Making*. Houghton Mifflin, 2003.

Arigita, Elena. “Narratives on the Margins of History: Memory and the Commemoration of the Moriscos.” *The Journal of North African Studies* 24, no. 1 (2019): 134–51. <https://doi.org/10.1080/13629387.2018.1459267>.

Attinà, Fulvio. “The Barcelona Process, the Role of the European Union and the Lesson of the Western Mediterranean.” *The Journal of North African Studies* 9, no. 2 (2004): 140–52. <https://doi.org/10.1080/1362938042000323400>.

Baumgartner, Frank R., and Bryan D. Jones. *Agendas and Instability in American Politics*. Chicago: University of Chicago Press, 2009.

Belton, Kristy A. “Ending Statelessness through Belonging: A Transformative Agenda?” *Ethics & International Affairs* 30, no. 4 (2016): 419–27.
<https://doi.org/10.1017/s0892679416000393>.

Bertocchi, Graziella, and Chiara Strozzi. “The Evolution of Citizenship: Economic and Institutional Determinants.” *The Journal of Law and Economics* 53, no. 1 (2010): 95–136. <https://doi.org/10.1086/600080>.

Bhabha, Jacqueline. “From Citizen to Migrant: The Scope of Child Statelessness in the Twenty-First Century.” Essay. In *Children without a State: A Global Human Rights Challenge*, edited by Jacqueline Bhabha, 1–39. Cambridge, MA: The MIT Press, 2011.

Bhabha, Jacqueline. “The Importance of Nationality for Children.” Essay. In *The World's Stateless: Children*, edited by Laura van Waas and Amal de Chickera, 112–19. Oisterwijk, The Netherlands: Wolf Legal Publishers, 2017.

Bianchini, Katia. *Protecting Stateless Persons: The Implementation of the Convention Relating to the Status of Stateless Persons across EU States*. Brill, 2018.

Blitz, Brad K., and Maureen Lynch. “Statelessness: The Global Problem, Relevant Literature, and Research Rationale.” Essay. In *Statelessness and the Benefits of Citizenship: A Comparative Study*, edited by Brad K. Blitz and Maureen Lynch, 4–18. Geneva: Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights and International Observatory on Statelessness, 2009.

Brubaker, Rogers. *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. Harvard University Press, 1994.

Carbajosa, Ana. “Congress Ready to Pass Bill Giving Nationality to Sephardic Jews.” EL PAÍS English Edition, March 25, 2015.
https://english.elpais.com/elpais/2015/03/25/inenglish/1427295980_405632.html

Cedeira, Brais, and Andros Lozano. “Rescatan En La Coruña a Una Niña De 12 Años Vendida Por 4.000 Euros Para Casarla Con UN Joven.” El Español. El Español, April 14, 2021. https://www.elespanol.com/reportajes/20210414/rescatan-coruna-nina-vendida-euros-casarla-joven/573693561_0.html.

Chickera, Amal De, ed. *Unravelling Anomaly: Detention, Discrimination and the Protection Needs of Stateless Persons*. London: Equal Rights Trust, 2010.

“Cifras De Población (CP) a 1 De Enero De 2020 Estadística De Migraciones (EM)” Instituto Nacional de Estadística, June 8, 2020.
https://ine.es/prensa/cp_e2020_p.pdf.

“Convention Relating to the Status of Stateless Persons” Date: September 28, 1954. United Nations Treaty Series Online, vol. 360, p.117.
https://treaties.un.org/pages/ViewDetailsII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=V-3&chapter=5&Temp=mtdsg2&clang=en.

Cook-Martín, David. *The Scramble for Citizens: Dual Nationality and State Competition for Immigrants*. Stanford, CA: Stanford University Press, 2013.

De Groot, Gerard-Rene. “Children, Their Right to a Nationality and Child Statelessness.” Essay. In *Nationality and Statelessness under International Law*, edited by Alice Edwards and Laura Van Waas, 144–68. Cambridge University Press, 2014.

Denechere, Y., and Scutaru, B. “International Adoption of Romanian Children and Romania’s Admission to the European Union (1990–2007).” *Eastern Journal of European Studies* 1 (2010): 135–151.

Edwards, Alice. "The Meaning of Nationality in International Law in an Era of Human Rights." Essay. In *Nationality and Statelessness under International Law*, edited by Alice Edwards and Laura Van Waas, 11–43. Cambridge University Press, 2014.

Edwards, Alice, and Laura Van Waas. Introduction. In *Nationality and Statelessness under International Law*, edited by Alice Edwards and Laura Van Waas, 1–10. Cambridge University Press, 2014.

Fuentes, Francisco Javier Moreno, and Alberto Martín Pérez. "Dealing with Loopholes in National and EU Citizenship: Spanish Nationality in the Case of Western Sahara." *The Reconceptualization of European Union Citizenship*, 2014, 149–66. https://doi.org/10.1163/9789004251526_009.

Finotelli, Claudia, Maria Caterina La Barbera, and Gabriel Echeverría. "Beyond Instrumental Citizenship: The Spanish and Italian Citizenship Regimes in Times of Crisis." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 44, no. 14 (2018): 2320–39. <https://doi.org/10.1080/1369183x.2017.1345838>.

Gamble, Meredith, "Sexual Exploitation and Abuse of Street Children in Romania: Catalysts of Vulnerability and Challenges in Recovery" (2010). *Second Annual Interdisciplinary Conference on Human Trafficking*, 2010. 17.

Gibney, Matthew J. "Statelessness and Citizenship in Ethical and Political Perspective." Essay. In *Nationality and Statelessness under International Law*, edited by Alice Edwards and Laura Van Waas, 44–63. Cambridge University Press, 2014.

Gil Ricol, Teresa. "The Barcelona Process, 25 Years Later: an Overview of Regional Migration Initiatives in the Mediterranean." *Repères et Perspectives Economiques* 4 (November 2020): 103–19.

Gila, Oscar Alvarez, Ana Ugalde Zaratiegui, and Virginia López De Maturana Diéguez. “Western Sahara: Migration, Exile and Environment.” *International Migration* 49 (2011). <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2010.00665.x>.

Gimenez Barbat, Teresa. “Un Atolladero Burocrático: Niños En Acogida Nacidos En España Que Carecen De Nacionalidad.” *www.20minutos.es - Últimas Noticias*. Accessed April 15, 2022. <https://www.20minutos.es/opiniones/teresa-gimenez-barbat-atolladero-bucratico-ninos-acogida-nacidos-espana-carecen-nacionalidad-3590167/>.

Grabowska, Julia "Forced Evictions: Racial Persecution and Social Exclusion of the Roma Minority in Romania," *Columbia Journal of Transnational Law* 56, no. 4 (2018):855-896

Guild, Elspeth. *Moving the Borders of Europe*. Vol. 14. Publicaties Van De Faculteit Der Rechtsgeleerden. Centrum Voor Postdoctoraal Onderwijs, 2001.

Gyulai, Gábor. “Statelessness in the EU Framework for International Protection.” *European Journal of Migration and Law* 14, no. 3 (2012): 279–95. <https://doi.org/10.1163/15718166-12342008>.

Hagen, Erik. “Fish before Peace the EU’s Controversial Fisheries in Occupied Western Sahara.” In *The European Union Approach towards Western Sahara*. Brussels: Peter Lang Publishing, 2016.

Hernandez, Daniel Senovilla. “Unaccompanied and Separated Children in Spain: A Policy of Institutional Mistreatment.” Essay. In *Children without a State: A Global Human Rights Challenge*, edited by Jacqueline Bhabha, 151–76. Cambridge, MA: The MIT Press, 2011.

Herring, Tanya. "Prevention and Protection Interventions for Stateless Non-Refugee and Force Displaced Children." *New England Journal of Public Policy* 31, no. 2 (2019).

Howard, Marc Morjé. "Comparative Citizenship: An Agenda for Cross-National Research." *Perspectives on Politics* 4, no. 3 (2006): 443–55.
doi:10.1017/S1537592706060294.

Howard, Marc Morjé. *The Politics of Citizenship in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

Iusmen, Ingi. "The EU and International Adoption from Romania." *International Journal of Law, Policy and the Family* 27, no. 1 (2013): 1–27.
<https://doi.org/10.1093/lawfam/ebs015>.

Jacoby, Wade, Gabriel Lataianu, and Camelia Manuela Lataianu. "Success in Slow Motion: The Europeanization of Romanian Child Protection Policy." *The Review of International Organizations* 4, no. 2 (2009): 111–33.
<https://doi.org/10.1007/s11558-009-9052-y>.

James, Michael Rabinder. "Spanish Citizenship and Responsibility for the Past: The Case of the Sephardim, Moriscos, and Saharawis." *Politics, Groups, and Identities*, 2020, 1–22. <https://doi.org/10.1080/21565503.2020.1852944>.

Joppke, Christian. "The Legal-Domestic Sources of Immigrant Rights: The United States, Germany, and the European Union." *Comparative Political Studies* 34, no. 4 (May 2001): 339–66. <https://doi.org/10.1177/0010414001034004001>.

Joppke, Christian. "Citizenship between De- and Re-Ethnicization." *European Journal of Sociology* 44, no. 3 (2003): 429–58. doi:10.1017/S0003975603001346.

Kingdon, John W. 2014. *Agendas, alternatives, and public policies*. Essex: Pearson.

Kingdom of Spain. Boletín Oficial Del Estado. Sec I. Pag. 52557 Núm. 151.
Madrid: 2015. <https://www.congreso.es/eu/busqueda-de-publicaciones>.

Kingdom of Spain Congreso de los Diputados. Boletín Oficial De Las Cortes
Generales. Serie B: Propositiones De Ley/ Núm. 168-1. Madrid: Congreso de los
Diputados, 2001. <https://www.congreso.es/eu/busqueda-de-publicaciones>.

Kingdom of Spain Congreso de los Diputados. Boletín Oficial De Las Cortes
Generales. Serie B: Propositiones De Ley/ Núm. 7-1. Madrid: Congreso de los
Diputados, 2000. <https://www.congreso.es/eu/busqueda-de-publicaciones>.

Kingdom of Spain Congreso de los Diputados. Boletín Oficial De Las Cortes
Generales. Serie B: Propositiones De Ley/ Núm. 115-1. Madrid: Congreso de los
Diputados, 2001. <https://www.congreso.es/eu/busqueda-de-publicaciones>.

Kingdom of Spain Congreso de los Diputados. Boletín Oficial De Las Cortes
Generales. Serie B: Propositiones De Ley/ Núm. 122-8. Madrid: Congreso de los
Diputados, 2002. <https://www.congreso.es/eu/busqueda-de-publicaciones>.

Kingdom of Spain Congreso de los Diputados. Boletín Oficial De Las Cortes
Generales. Serie B: Propositiones De Ley/ Núm. 115-8. Madrid: Congreso de los
Diputados, 2002. <https://www.congreso.es/eu/busqueda-de-publicaciones>.

Kingdom of Spain Congreso de los Diputados. Boletín Oficial De Las Cortes
Generales. Serie B: Propositiones De Ley/ Núm. 168-1. Madrid: Congreso de los
Diputados, 2001. <https://www.congreso.es/eu/busqueda-de-publicaciones>.

Kingdom of Spain Congreso de los Diputados. Boletín Oficial De Las Cortes
Generales. Serie B: Propositiones De Ley/ Núm. 168-8. Madrid: Congreso de los
Diputados, 2002. <https://www.congreso.es/eu/busqueda-de-publicaciones>.

Kingdom of Spain Congreso de los Diputados. Boletín Oficial De Las Cortes Generales. Serie B: Proposiciones De Ley/ Núm. 305-1. Madrid: Congreso de los Diputados, 2003. <https://www.congreso.es/eu/busqueda-de-publicaciones>.

Kingdom of Spain Congreso de los Diputados. Boletín Oficial De Las Cortes Generales. Serie B: Proposiciones De Ley/ Núm. 4-4. Madrid: Congreso de los Diputados, 2017. <https://www.congreso.es/eu/busqueda-de-publicaciones>.

Kingdom of Spain Congreso de los Diputados. Boletín Oficial De Las Cortes Generales. Serie B: Proposiciones De Ley/ Núm. 237-1. Madrid: Congreso de los Diputados, 2022. <https://www.congreso.es/eu/busqueda-de-publicaciones>.

Kligman, Gail. “Abortion and International Adoption in Post-Ceausescu Romania.” *Feminist Studies* 18, no. 2 (1992): 405–19. <https://doi.org/10.2307/3178237>.

Kluszczyńska, Marta. “Sahrawi Migration in the Context of a Protracted Refugee Situation – a Description of the Phenomenon and Critical Analysis of the State of Research.” *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny* 48, no. 1 (183) (2022): 137–55. <https://doi.org/10.4467/25444972smpp.22.001.13888>.

Knill, Christoph, and Jale Tosun. *Public Policy: A New Introduction*. London: Red Globe Press, 2020.

Lacroix, Thomas, and Elena Fiddian-Qasmiyeh. “Refugee and Diaspora Memories: The Politics of Remembering and Forgetting.” *Journal of Intercultural Studies* 34, no. 6 (2013): 684–96. <https://doi.org/10.1080/07256868.2013.846893>.

Léonard, Sarah, and Christian Kaunert. “The Securitisation of Migration in the European Union: Frontex and Its Evolving Security Practices.” *Journal of Ethnic and Migration Studies* 48, no. 6 (2020): 1417–29. <https://doi.org/10.1080/1369183x.2020.1851469>.

López Belloso, María. "Migration and Vulnerability: Challenges, Implications and Difficulties Faced by the Sahrawi Migrant Population." *The Age of Human Rights Journal*, no. 7 (2016): 29–49. <https://doi.org/10.17561/tahrj.n7.8>.

Manby, Bronwen. "Nationality and Statelessness Among Persons of Western Saharan Origin." *Journal of Immigration, Asylum and Nationality Law* 34 (1) (2020): 9–29. <http://eprints.lse.ac.uk/103816/>.

Marcos, Pillar. "The Reform of the Civil Code on Nationality Will Be Done by Consensus." *EL PAÍS*, February 6, 2002. https://elpais.com/diario/2002/02/06/espana/1012950015_850215.html

Marcu, Silvia. "Romanian Migration to the Community of Madrid (Spain): Patterns of Mobility and Return." *International Journal of Population Research* 2011 (2011): 1–13. <https://doi.org/10.1155/2011/258646>.

Marin, Ruth Rubio, Irene Sobrino, Alberto Martín-Pérez, and Francisco Javier Moreno-Fuentes. Rep. *Country Report on Citizenship Law: Spain*. EUDO Citizenship Observatory Robert Schuman Centre for Advanced Studies in collaboration with Edinburgh University Law School, 2015.

Martin, Carmen Gómez. "Rethinking the Concept of a 'Durable Solution': Sahrawi Refugee Camps Four Decades On." *Ethics & International Affairs* 31, no. 1 (2017): 31–45. <https://doi.org/10.1017/s0892679416000642>.

Martín-Pérez, Alberto, and Francisco Javier Moreno-Fuentes. "Migration and Citizenship Law in Spain: Path-Dependency and Policy Change in a Recent Country of Immigration." *International Migration Review* 46, no. 3 (2012): 625–55. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2012.00899.x>.

Medrano, Juan Díez. "Nation, Citizenship, and Immigration in Contemporary Spain." *International Journal on Multicultural Societies* 7, no. 2 (2005): 133–56.

Miguel, Carlos Ruiz. "Spain's Legal Obligations as Administering Power of Western Sahara." *Grupo De Estudios Estratégicos Gees*, 2010.

Ministerul Afacerilor Externe. "Întâlnire Bilaterală Între România Și Regatul Spaniei Pe Tema Situației Cetățenilor Români Minori." Ministerul Afacerilor Externe, June 25, 2019. <https://mae.ro/node/49300>.

Money, Jeannette. "Immigrants as Fellow Citizens?" *SSRN Electronic Journal*, 2009. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1466022>.

Morrison, Lynn. "Ceausescu's Legacy: Family Struggles and Institutionalization of Children in Romania." *Journal of Family History* 29, no. 2 (2004): 168–82. <https://doi.org/10.1177/0363199004264899>.

Nemeth-Almasi, Judit. "Romanian Baby Girl Sold for EUR 1,500 in Spain." ChildHub, 2010. <https://childhub.org/en/child-protection-news/romanian-baby-girl-sold-eur-1500-spain>.

Perez, Nazaret Bonilla. 2021. "Children's Rights Promotion In Sahrawi Refugee Camps: A Study on the Vacaciones en Paz Programme from a Child Rights-Based Approach." *Junges Afrikazentrum der Universität Würzburg (JAZ)*. <https://doi.org/10.25972/OPUS-24383>.

Perks, Katherine, and Amal de Chickera. "The Silent Stateless and the Unhearing World: Can Equality Compel Us to Listen?" *The Equal Rights Review* 3 (2009): 42–55.

Perry, Mary Elizabeth. "The Politics of Race, Ethnicity, and Gender in the Making of the Spanish State." Essay. In *Culture and the State in Spain, 1550-1850*, edited by Tom Lewis and Sánchez Francisco J., 34–54. New York: Garland, 1999.

Popescu, Rebeca, Ana Muntean, and Femmie Juffer. "Adoption in Romania: Historical Perspectives and Recent Statistics." *Adoption Quarterly* 23, no. 1 (2019): 1–26. <https://doi.org/10.1080/10926755.2019.1665602>.

Potot, Swanie. "Romanian Migration Movements: Networks as Informal Transnational Organisations." *International Migration in Europe*, 2008, 87–104. <https://doi.org/10.1017/9789048501540.006>.

Puyo, Álvaro, Cristina Fuentes, Eva Ortigoza, Marta Martin, Ana Rojas, and Karina Barandiaran. Rep. *FAMILIES FOR MIGRANT CHILDREN: Family Foster Care in Spain: Challenges, Procedures and Good Practices*, 2021.

Rankin, Carolyn A.. "Romania's New Child Protection Legislation: Change In Intercountry Adoption Law Results In A Human Rights Violation." (2006).

"Redobândirea Cetățeniei Române." Ministry of Foreign Affairs- Ambasada României în regatul Spaniei. Accessed July 7, 2022. <http://madrid.mae.ro/node/264>.

Rep. *Joint Submission to the Human Rights Council at the 35th Session of the Universal Periodic Review Spain*. Fundación Cepaim, the European Network on Statelessness and the Institute on Statelessness and Inclusion, 2019.

Rep. *Human Rights in Western Sahara and in the Tindouf Refugee Camps*. New York, USA: Human Rights Watch, 2008.

Rep. *The Impact of Statelessness on Access to Human Rights in Italy, Portugal and Spain*. UNHCR Regional Office for Southern Europe, 2019.

Rodrigo, Ana. "Dejan De Ser 'Invisibles' 215 Niños Rumanos Acogidos En Familias Españolas." www.efe.com, September 24, 2019. <https://www.efe.com/efe/espana/sociedad/dejan-de-ser-invisibles-215-ninos-rumanos-acogidos-en-familias-espanolas/10004-4071026>.

Ruteere, Mutuma. Rep. *Report of the Special Rapporteur on Contemporary Forms of Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance Visit to Spain*. UN Human Rights Council, 2013.

Sabatier, Paul A., and Christopher M. Weible. “The Advocacy Coalition Framework: Innovations and Clarifications.” Essay. In *Theories of the Policy Process*, edited by Paul A. Sabatier, 2nd ed., 189–221. Boulder, Col.: Westview Press, 2006.

Sánchez, Álvaro. “La Eurocámara Pedirá a España y Rumania Soluciones Para Los Niños Sin Documentación.” *El País*, March 21, 2019.

https://elpais.com/sociedad/2019/03/21/actualidad/1553181754_346774.html.

Sawyer, Caroline, and Brad K. Blitz, “Stateless in Europe: Legal Aspects of De Jure and De Facto Statelessness in the European Union.” Essay. In *Statelessness in the European Union Displaced, Undocumented, Unwanted*, 69–107. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.

Smith, Danielle. “Political Limbo and Statelessness in Africa's Last Colony.”

European Network on Statelessness, April 1, 2021.

<https://www.statelessness.eu/updates/blog/political-limbo-and-statelessness-african-last-colony>.

Sons of the Clouds: The Last Colony. Directed by Francisco Alvaro Longoria. Spain: GoDigital, 2012.

Soysal, Yasemin Nuhoğlu. *Limits of Citizenship: Migrants and Postnational Membership in Europe*. The University of Chicago Press, 1994.

Stan, Razvan. 2006. Irregular Migration of Romanian Workers to European Union: Factors, Practices and Management. PDF.

http://www.policy.hu/razvan/IPF_Research_Paper.pdf.

“Statelessness Index.” Statelessness Index, March 31, 2022.

<https://index.statelessness.eu/>.

Stein, Jill. “The Prevention of Child Statelessness at Birth: The UNCRC Committee’s Role and Potential.” *The International Journal of Children’s Rights* 24, no. 3 (2016): 599–623. <https://doi.org/10.1163/15718182-02403005>.

Strozzi, Chiara. “The Changing Nature of Citizenship Legislation.” *IZA World of Labor*, 2016. <https://doi.org/10.15185/izawol.322>.

Teff, Melanie, and Maureen Lynch. “Childhood Statelessness.” *Forced Migration Review* 32 (2009).

Troya, María Sosa. “Rumanía Desbloquea La Situación De Los 200 Niños Sin Papeles Que Tutela España.” *El País*, July 19, 2019.

https://elpais.com/sociedad/2019/07/19/actualidad/1563539781_007159.html.

Troya, María Sosa. “Spain's Invisible Children: Why 200 Romanian Minors Live in the Country without Papers.” *EL PAÍS English Edition*, March 8, 2019.

https://english.elpais.com/elpais/2019/03/07/inenglish/1551954860_267167.html.

True, James L., Bryan D. Jones, and Frank R. Baumgartner. “Punctuated-Equilibrium Theory: Explaining Stability and Change in Public Policymaking.” Essay. In *Theories of the Policy Process*, edited by Paul A. Sabatier, 2nd ed., 155–87. Westview Press, 2007.

“Universal Declaration of Human Rights.” Universal Declaration of Human Rights-un.org. Accessed July 12, 2022.

<https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/2021/03/udhr.pdf>.

Vaquer i Fanés, Jordi. “España y El Sáhara Occidental: La Dimensión Partidista.” *Revista CIDOB d’Afers Internacionals*, no. 79/80 (2007): 125–44.
<http://www.jstor.org/stable/40586306>.

Veikou, Mariangela. “Back to Basics: Stateless Women and Children in Greece.” *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 19, no. 5 (2017): 557–70.
<https://doi.org/10.1080/19448953.2017.1296261>.

Vrăbiescu, Ioana. “Non- and Dedocumenting Citizens in Romania.” *Focaal* 2017, no. 77 (2017): 22–35. <https://doi.org/10.3167/fcl.2017.770103>.

Weil, Patrick. “From Conditional to Secured and Sovereign: The New Strategic Link between the Citizen and the Nation-State in a Globalized World.” *International Journal of Constitutional Law* 9, no. 3-4 (2011): 615–35.
<https://doi.org/10.1093/icon/mor053>.

Worster, William Thomas. “The Obligation to Grant Nationality to Stateless Children under Customary International Law.” *SSRN Electronic Journal*, 2017.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.3073653>.

Zoubir, Yahia H. “The Unresolved Western Sahara Conflict and Its Repercussions.” *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)* 4, no. 2 (2010): 85–99.
<https://doi.org/10.1080/19370679.2010.12023157>.